

MAGTUDREDNINGEN

DE FOLKEVALGTE

EN ANALYSE AF FOLKETINGS-
MEDLEMMERNES SOCIALE BAGGRUND
OG REPRÆSENTATIONSADFÆRD

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

TORBEN K. JENSEN

DE FOLKEVALGTE
EN ANALYSE AF FOLKETINGSMEDLEMMERNES
SOCIALE BAGGRUND OG REPRÆSENTATIONSADFÆRD

MAGTUDREDNINGEN

Folketinget besluttede i marts 1997 at iværksætte en dansk magtudredning eller, som det officielle navn er, *En analyse af demokrati og magt i Danmark*. Projektet ledes af en uafhængig forskningsledelse. Magtudredningens forskningsresultater publiceres i en række bøger, som udgives på Aarhus Universitetsforlag, og i en skriftserie, som udgives af Magtudredningen.

Lise Togeby
(formand)

Jørgen Goul Andersen

Peter Munk Christiansen

Torben Beck Jørgensen

Signild Vallgård

Torben K. Jensen

DE FOLKEVALGTE

**EN ANALYSE AF FOLKETINGSMEDLEMMERNES
SOCIALE BAGGRUND OG
REPRÆSENTATIONSADFÆRD**

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG

De folkevalgte – en analyse af folketingsmedlemmernes sociale baggrund og repræsentationsadfærd
er sat med Bembo
og trykt hos Narayana Press, Gylling
© Magtudredningen, forfatteren og Aarhus Universitetsforlag 2004
Tilrettelægning: Kitte Fennestad
Omslag: Kitte Fennestad med foto af Peter Hove Olesen
Printed in Denmark 2004

ISBN 87-7934-794-0

Aarhus Universitetsforlag
Langelandsgade 177
8200 Århus N

Fax 89 42 53 80
www.unipress.dk

INDHOLD

KAPITEL 1

Folketingets funktioner og folketingsmedlemmers forudsætninger 11

DE TROR, AT DE SKAL LOVGIVE 11 · FOLKETINGETS
FUNKTIONER 14 · FOLKETINGETS FUNKTIONSMÅDER –
INSTITUTION, ARENA OG MARKEDSPLADS 21 ·
FOLKETINGSMEDLEMMERNES FORUDSÆTNINGER – PARTITILHØR
OG IDEOLOGI VERSUS SOCIALISERING 24 · UNDERSØGELSENS
PROBLEMSTILLING, DATA OG OPBYGNING 27

KAPITEL 2

Rekrutteringen af den folkevalgte elite 33

MANDATFORDELING I ÅRENE 1979, 1994, 1998 OG 2001 33 ·
SOCIOØKONOMISK BAGGRUND 36 · POLITISK ERFARING FORUD
FOR INDVÆLGELSEN I FOLKETINGET 51 · ANCIENNITET OG
KARRIERE I FOLKETINGET 56 · PROFESSIONALISERING AF
HVERVET SOM FOLKEVALGT 67 · PROFESSIONALISERING AF
POLITIKERNE: POLITISK OG INTELLEKTUEL 68 · SAMMENFATTENDE
OM REKRUTTERING OG PROFESSIONALISERING 80

KAPITEL 3

Repræsentationsopfattelser: fokus, stil, strategi, adfærd 84

REPRÆSENTATION – ET „UMULIGT“ OG UOMGÆNGELIGT
BEGREB 84 · REPRÆSENTATIONSTEORI 86 ·
REPRÆSENTATIONSFOKUS OG FOLKETINGSMEDLEMMERNES
JOBDEFINITION 90 · REPRÆSENTATIONENS STIL 105 ·
HVEM HAR OG BØR HAVE MAGT I FOLKETINGET? 112 ·
REPRÆSENTATIONSADFÆRD 115 · SAMARBEJDE PÅ TVÆRS AF
PARTIGRUPPER 125 · SAMMENFATTENDE OM REPRÆSENTATIONS-
OPFATTELSER OG SOCIAL BAGGRUND 128

KAPITEL 4

Politiske standpunkter og syn på fremtiden 135

POLITIK, HOLDNINGER OG RISICI-PERCEPTION 135 ·
POLITISKE STANDPUNKTER 139 · RISICI-PERCEPTION 147 ·
SAMMENFATTENDE OM POLITISKE STANDPUNKTER OG RISICI-
PERCEPTION 159

KAPITEL 5

Folketingsmedlemmernes opfattelser af magt 164

OPFATTELSE AF MAGT 164 · FOLKETINGSMEDLEMMERNES
MAGTPERCEPTION 171 · PARTIGRUPPERNES
MAGTOPFATTELSE 174 · MAGTOPFATTELSE OG SOCIAL
BAGGRUND 179 · SAMMENFATNING 183

KAPITEL 6

Folketingsmedlemmernes kontaktmønstre 186

KONTAKTMØNSTRE OG REPRÆSENTATION 187 ·
KONTAKTMØNSTRE OG MAGT 187 · DE FOLKEVALGTES
KONTAKTER 190 · PARTIGRUPPERNES KONTAKTER 196 ·
KONTAKTMØNSTRE OG SOCIAL BAGGRUND 198 · INTERNATIONAL
OPMÆRKSOMHED OG INTERNATIONALE KONTAKTER 203 ·
SAMMENFATTENDE OM KONTAKTMØNSTRE 206

KAPITEL 7

Mediebrug og medieopfattelser 210

MEDIALISERING AF POLITIKKEN 211 · OPTRÆDEN I
MEDIERNE 218 · TILFREDSHED MED MEDIEDÆKNINGEN 224 ·
MEDIOPFATTELSE 229 · SAMMENFATTENDE OM MEDIER 233

KAPITEL 8

Folketinget og den folkevalgte politiske elite 240

HVEM REKRUTTERES TIL FOLKETINGET? 241 · ROLLEN
SOM FOLKEVALGT – BETYDNINGEN AF AT SIDDE I FOLKE-
TINGET 242 · ROLLEN SOM PARTISOLDAT – BETYDNINGEN
AF PARTITILKNYTNINGEN 244 · ROLLEN SOM ADVOKAT –
BETYDNINGEN AF DEN SOCIALE BAGAGE 247 · DE FOLKEVALGTE
OG FOLKETINGETS FUNKTIONER – HAR VI DE RIGTIGE
POLITIKERE? 255

Appendiks 265

DATAGRUNDLAGET 265 · NØGLEVARIABLE 267 ·

SUPPLERENDE TABELLER VEDRØRENDE REKRUTTERING 268 ·

FAKTORANALYSER 270

Litteratur 275

FORORD

Forskning er aldrig én mands værk. Bogen her er ingen undtagelse, selvom der kun er én forfatter. Mange har hjulpet til undervejs i det efterhånden lange forløb og bør takkes for det.

Tak til Asbjørn Skjæveland for faglig fællesskab og grundig og konstruktiv kritik af hele manuskriptet, og tak til Siggie Brandt Kristoffersen for det store kodningsarbejde og uundværlige hjælp til de mange statistiske kørsler. Også tak til Erik Damgaard for samarbejde omkring data og for kommentarer til dele af manuskriptet samt gode råd hen over årene. Magtudredningen takkes for bidraget til finansieringen og en helt særlig tak til Lise Togeby for kontante og konstruktive tilbagemeldinger på projekt og manuskript.

Institut for Statskundskab har ligeledes bidraget til finansieringen og har i rigt mål givet mulighed for forskning, undervisning og administration – ofte på samme tid. Tak til Annette Andersen for sikkert at have bragt manuskriptet det sidste stykke frem mod trykning.

Stor tak til min familie for tålmodighed og nøgternhed. Forsikret om målsætningen, at *næste* bog ville de ikke mærke til, ræsonnerede familiens medlemmer sig hurtigt frem til, at der så måtte blive tale om en pixibog.

Mange andre burde nævnes med tak for vedvarende interesse og opmuntring.

De forskningsmæssige valg og begrænsninger er naturligvis alene forfatterens.

Torben K. Jensen

Aarhus Universitet, februar 2004

FOLKETINGETS FUNKTIONER OG FOLKETINGSMEDLEMMERS FORUDSÆTNINGER

DE TROR, AT DE SKAL LOVGIVE

Det, der er det gale for nogle politikeres vedkommende, det er, at de tror, at de skal lovgive. Det skal de slet ikke. Folketinget er et Gallup-panel bestående af – ikke tusinde – men 179 medlemmer. De skal udtrykke, om de love, der bliver forberedt i administrationen og forelagt dem, er noget, deres vælgere vil rette sig efter, fordi de synes, at det er nogen ualmindelige gode regler, eller om de kun vil rette sig efter dem, fordi de er bange for at blive straffet.

... Demokratiets ide er, at vælgerne har nogle ideer, og så vælger de nogle folketingsmedlemmer, der så går videre med ideerne til de ministre, der sidder. Ministrene går så videre til embedsmændene, der skal sætte det i gang.

Men oftest sker det jo på den måde, at det kommer lige den modsatte vej. Det er embedsmændene, der sidder og siger: „Vi skal finde på nogle ideer, der kan bygge vores minister op, og som i øvrigt kan sikre ham en fredfyldt tilværelse, og derfor skal lovene laves om sådan og sådan.“ Og de checker af med interessegrupperne. Så sælger de det først til ministeren, der så sælger det til regeringen, der så sælger det til folketingsgrupperne. Og så går folketingsgrupperne ud og sælger det til vælgerne. Det bevæger sig begge veje, men den sidste vej er den mest almindelige (Erling Olsen, Formand for Folketinget, *Administrativ Debat 4*, 1994).

Hvad er Folketingets funktion, og hvad indebærer det at være folkets repræsentant? Mange vil givetvis svare, at Folketinget skal vedtage landets love, og at folketingsmedlemmerne følgelig skal lovgive. Og man kan vel ikke fortænke hverken folk i almindelighed eller folketingsmedlemmer i at svare på den måde, når Folketinget rent faktisk vedtager love, og når love ifølge grundloven skal vedtages i Folketinget, og når det i øvrigt i grundloven hedder, at „Den lovgivende magt er hos kongen og Folketinget

i forening. Den udøvende magt er hos kongen. Den dømmende magt er hos domstolene“ (§ 3).

Men hvis Folketingets formand i et offentligt interview (Christensen & Martinussen, 1994: 2-3) kunne hævde – måske med et lille glimt i øjet – at folketingsmedlemmerne går fejl af deres opgave, hvis de tror, at de skal lovgive, så har de nok flere opgaver end den. Erling Olsen hævder, at hovedopgaven for medlemmerne snarere end at være lovgivere er at være, hvad man kunne kalde en slags „seismografer“, der skal have føling med, hvad der rører sig i folkedybet. Folketingsmedlemmerne skal vide, hvad der opfattes som rimelige og urimelige regler, dvs., hvad befolkningen oplever som legitimt.

Det lykkes endvidere Erling Olsen i samme interview at vende op og ned på den gængse forestilling om, hvad det vil sige at repræsentere befolkningen. Hvor nogen kunne tro, at dette indebærer, at folkets repræsentanter bærer gode ideer, ønsker og krav fra folk *ind* på Christiansborg og ind i regeringen og forvaltningen, så hævder Erling Olsen, at det langt oftere handler om at bære gode ideer, ønsker og krav fra forvaltningen, regeringen og Christiansborg *ud* til befolkningen og „sælge“ dem der. Opgaven består således i høj grad i at kommunikere trufne beslutninger ud på en sådan måde, at folk accepterer dem og måske endog opfatter dem som – igen – rimelige og legitime.

Erling Olsens udtalelser antyder, at Folketinget har flere opgaver end lovgivning; at folketingsmedlemmerne kan definere deres rolle som folkets repræsentanter på flere måder; og at nogle rolleopfattelser er mere hensigtsmæssige end andre. Så der er måske grund til nøjere at udforske Folketingets funktioner og folketingsmedlemmernes opfattelser af deres egne roller og opgaver. Dette er formålet med herværende undersøgelse.

De overordnede temaer i bogen er således: *Hvem* befolker Folketinget? *Hvordan* opfatter de deres opgave? På hvilke *forskellige* måder forstår og udfylder de deres opgave og rolle? Opfatter de deres opgave hensigtsmæssigt? Det overordnede formål med undersøgelsen er at bidrage til bedre at forstå *Folketinget som institution og folketingsmedlemmernes opfattelser af egne roller* som folkevalgte repræsentanter.

En anden tidligere formand for Folketinget og senere tillige formand for Folketingets særlige udvalg, *Udvalget vedrørende analyse af demokrati og magt i Danmark*, har også gjort sig tanker om folketingsmedlemmernes evner – eller mangel på samme – til at definere deres rolle hensigtsmæssigt. Ifølge H.P. Clausen er samfundet og det politiske system under hastig forandring,

men politikerne har ikke gennemskuet det og har ikke kunnet redefinere deres rolle på hensigtsmæssig vis til de nye forhold.

Magten strømmer mere og mere uden om Folketinget og har efterladt dets medlemmer tilbage i en situation, som de endnu ikke har gennemskuet og leveret brugbare svar på ... „Man kan ikke bruge luftfotos fra 1930'ernes Danmark til at orientere sig geografisk efter. Hvorfor skal så ikke også det politiske og institutionelle landkort retegnes efter så mange år (H.P. Clausen, tidligere formand for Folketinget, tidligere formand for Folketingets daværende Udvalg vedrørende analyse af demokrati og magt i Danmark, *Aarhus Stiftstidende*, 14.1.1996).

Ifølge H.P. Clausen burde en magtudredning således også have karakter af „terapi“ for folketingsmedlemmerne. De kunne ifølge ham have brug for lidt inspiration og hjælp til at redefinere egne roller og egen identitet som politikere i en forandret verden (Kjærgaard & Lautrup-Larsen, 1996).

Magtudredningen er som bekendt blevet iværksat. De mange forskellige projekter i den samlede magtudredning bidrager givetvis til denne opdatering af det samlede politiske og institutionelle landkort. Undersøgelsen her er et af flere bidrag fra magtudredningen, der fokuserer på politikernes „egen“ institution, Folketinget. Nogle af bidragene søger at fastlægge Folketingets placering i landskabet (se bl.a. Damgaard, 2003; Christiansen & Nørgaard, 2003; og Christiansen, Møller & Tøgeby, 2001), andre fokuserer på det indre liv på Christiansborg og politikerrollen, som den har udviklet sig (se bl.a. Nielsen & Sjørlev, 2002). Centrale spørgsmål i herværende undersøgelse er, hvem der befolker Folketinget, og hvordan medlemmerne opfatter, definerer og varetager deres egen rolle, og hvordan de ser på deres omgivelser. Undersøgelsen er et bidrag til at beskrive og analysere selvforståelsen hos de mennesker, der befolker én af landets vigtigste politiske og demokratiske institutioner, og således et bidrag til „terapien“ for de involverede og et bidrag til forståelsen hos de udenforstående.

Med eller uden henvisninger til udtalelser fra forhenværende formænd for Folketinget, så kunne man næppe tænke sig *en analyse af demokrati og magt i Danmark* uden også at analysere Folketinget. Alle samfund har brug for *en regelskabende* institution til at træffe kollektive bindende beslutninger, der helst også skal opleves som legitime (Rothstein, 1996: 133-134). Moderne demokratiske teorier om styre hviler uden undtagelse på basale principper om *folkets suverænitet* og *de styredes samtykke*. Det betyder, at i alle systemer, der gør krav på legitimitet, har den repræsentative forsamling en helt central

rolle at spille (Laundy, 1989: 137). Så ud fra et demokratisk perspektiv er det væsentligt til stadighed at udforske, *hvem* der repræsenterer befolkningen i Folketinget, dvs. hvem der rekrutteres dertil, hvem de *selv mener*, at de repræsenterer, og *hvordan* de repræsenterer befolkningen.

I et magtperspektiv er der ligeledes grunde til at studere både rekrutteringen til Folketinget og de folkevalgtes opfattelser og adfærd: Eventuel skævhed i rekruttering til Folketinget siger noget om karakteren af magtstrukturen i hele samfundet. Studier af rekruttering og derekruttering bidrager til beskrivelsen af omfanget og karakteren af elitecirkulation i samfundet, hvilket ligeledes kan sige noget om magtstrukturen i samfundet generelt (Hibbing, 1999: 149-153). I hvor høj grad rollen som politiker er professionaliseret i en række henseender er af generel betydning for parlamenters magt i det politiske system. Folkevalgtes adfærd – f.eks. hvem de ofte har kontakt med – bidrager ligeledes til at kortlægge magtstrukturen i samfundet. Endelig er politikernes egne opfattelser og vurderinger af, hvem der har magt i det politiske system af interesse. Nok er politikerne ikke nødvendigvis sandhedsvidner, men de er – som politiske deltagere og iagttagere – temmelig velinformerede om, hvem der påvirker politiske beslutningsprocesser.

Der er således gode grunde til nøjere at studere rekruttering til og repræsentation i Folketinget ud fra både et magt- og et demokratiperspektiv. I det følgende skal bogens analyseperspektiv og analysestrategi, problemstilling samt datagrundlag fremlægges.

FOLKETINGETS FUNKTIONER

Det viser sig, at Erling Olsen ikke står alene med sit synspunkt om, at folketingsmedlemmer ikke først og fremmest skal lovgive. Både hvis man læser klassisk og nyere forskningslitteratur om parlamenter, står det klart, at de generelt udfylder mange funktioner i det politiske system (Norton, 1992). At lovgive er én funktion, men så afgjort ikke den eneste og måske heller ikke den vigtigste. Hvis man skal opnå en hensigtsmæssig forståelse af parlamenter – og altså også Folketinget – må man belyse og forstå mangfoldigheden i opgaverne. I det følgende skal disse opgaver, som de fremgår af litteraturen, kort belyses ordnet under fire hovedfunktioner: (i) beslutnings- og indflydelsesfunktioner (herunder lovgivning og kontrol med regeringen); (ii) rekrutterings og socialiseringsfunktioner; (iii) repræsentationsfunktioner; og (iv) kommunikations- og legitimeringsfunktioner.

BESLUTNINGS- OG INDFLYDELSSESFUNKTION:

LOVGIVNING, VALG AF OG KONTROL MED REGERINGEN

Parlamenters *lovgivende funktion* har historisk fyldt meget i analyserne af parlamenter. De idéhistoriske rødder til forventningerne om, at parlamenter lovgiver, skal findes hos Montesquieu og Locke. De var begge optaget af, at sikre borgernes frihed gennem at sætte grænser for magthaverne. For som Montesquieu formulerer det, så har „vedvarende erfaringer vist os, at enhver person udstyret med magt er tilbøjelig til at misbruge den og udnytte sin autoritet så langt, som det er muligt“ (Montesquieu, 1748-1992: 24). Derfor deres forslag om magtdeling, så den lovgivende, udøvende og dømmende magt adskilles og derfor anbefalingerne om, at den lovgivende magt i alt væsentlighed tildeles en repræsentativ forsamling. Allerede Montesquieu peger på, at foruden lovgivning hører det til opgaven også at udøve *bevillingskontrol*, altså at udskrive skatter og dermed rejse offentlige midler samt at *kontrollere regeringen* og tilse, at den gør sit arbejde effektivt og ordentligt inden for de forfatnings- og lovgivningsmæssige rammer.

Hvorfor kan der være tvivl om, hvorvidt parlamenter lovgiver? Formelt set lovgiver de fleste parlamenter, og de fleste parlamenter kan på ingen måde kun opfattes som „gummistempler“ for regeringer eller andre aktører. Men det er alligevel vigtigt at se på forholdet mellem regering og parlament.

Mange har peget på, at der over tid er sket *en forskydning af magt fra parlamentet til regeringen*. Det skyldes først og fremmest strukturelle forandringer i samfundet med udbygningen af velfærdsstaten og den omfattende offentlige regulering af både økonomien og andre sektorer. Samfundet er blevet en stor, kompleks „maskine“, med et stort og tilsyneladende evigt behov for vedligeholdelse og justering. Det har medført en voldsom stigning i beslutningers mængde, *kompleksitet, teknikalitet og specificitet*, som parlamenter ikke kan matche, men som derfor bliver regeringernes – og forvaltningernes – domæne. Det er som hovedregel regeringer, der tager initiativ til ny lovgivning, forbereder og fremlægger denne og efter vedtagelsen detailudfylder, implementerer, administrerer og evaluerer lovene. Det betyder alt andet lige, at selve lovgivningsfunktionen i praksis bliver af mindre betydning for parlamentet og kontrolfunktionerne får stigende betydning (Beer, 1963-1992). Det er således tidligt blevet fremhævet, at den måske vigtigste beslutning parlamentet i parlamentariske systemer træffer er *valg af regering* (Bagehot, 1867-1992), og som den anden side at dette – kunne man tilføje – at *vælte regeringen*.

Mange forsøg er gjort på at „måle“ og vurdere hvor magtfulde forskellige parlamenter er mht. lovgivning vis-a-vis regeringen (Se bl.a. Polsby, 1975-1992; Mezey, 1979-1992; Blondel, 1970-1992; og Norton, 1990). Det har vist sig overordentligt vanskeligt i politiske systemer i almindelighed og i parlamentariske systemer i særdeleshed. I parlamentariske systemer er der netop ingen skarp adskillelse mellem regering og parlament, idet hele ideen er, at regeringen udspringer af parlamentets midte og dannes af den eller de grupperinger, der enten har et flertal for sig eller – som i det danske og mange andre systemer – ikke har et flertal i parlamentet imod sig. Hvad er nu „parlament“ i et sådant system. „Alle“ i parlamentet eller kun dem i „opposition“ til regeringen. Fremkomsten af partier i så godt som alle politiske – og altså også parlamentariske – systemer gør det yderligere svært at præcisere og måle parlamenters magt, idet en række beslutninger jo reelt træffes i parti-regi og i forhandlinger mellem partier og herefter kun formelt i parlamentet. Skal stærke partigrupper så ses, som noget der svækker parlamentet? Nogle forskere – især amerikanske – mener ja. Vi vender tilbage til problemstillingen i det følgende afsnit.

Studiet her gør ikke noget direkte forsøg på at „måle“ Folketingets magt ved f.eks. at vurdere, *hvor meget* lovgivning og *hvor vigtig* lovgivning Folketinget får igennem på trods af regeringen, eller *hvor mange og hvor vigtige ændringer* regeringen må foretage i sine udspil på grund af modstand fra parlamentet, eller *hvor hårdt* den må kæmpe i Folketinget for sine forslag. Men studiet tematiserer og analyserer Folketings magt og indflydelse så langt som muligt på grundlag af surveydata om folketingsmedlemmernes opfattelse af magtfordelingen i Folketinget og i det danske politiske system generelt og på grundlag af folketingsmedlemmernes selvrapporterede kontakter til andre politiske aktører.

REKRUTTERINGS- OG SOCIALISERINGSFUNKTION

Folketinget har andre funktioner end de ovenfor beskrevne beslutnings- og indflydelsesfunktioner. Forskere har peget på, at parlamenter har en vigtig funktion, der består i at *rekruttere ledere* til både parlaments- og regeringsposter og gennem valgkamp og parlamentarisk arbejde at *socialisere* kommende ledere ind i beslutningsnetværk og gældende værdier samt *træne* kommende ledes kvalifikationer og kompetencer (Packenham, 1970-1992).

I studiet her belyses således, hvem der rekrutteres til Folketinget, og hvordan det går dem. Hvem lykkes det for at gøre karriere som ordfører,

gruppelider og minister? Som vi skal se – jf. kapitel 2 – går vejen til ministerposter i Danmark helt overvejende gennem en karriere i Folketinget. Det analyseres ligeledes, hvilke kontaktnetværk de forskellige folketingsmedlemmer formår at bygge op.

REPRÆSENTATIONSFUNKTION

Den klassiske forestilling om et repræsentativt system går ud på, at borgernes bevidste ønsker – dvs. deres interesser – er en afgørende kraft i det politiske liv. Disse interesser opfattes som det, der definerer politiske krav og politiske forventninger til det politiske system. Borgernes politiske ønsker, krav, forventninger og interesser „bæres“ ind i det politiske system af de folkevalgte repræsentanter. I det lys tildeles parlamentet og parlamentarikerne en helt afgørende repræsentationsfunktion.

Det lyder enkelt, men er det langt fra. Hvis vi et øjeblik accepterer denne forestilling om repræsentation på dens egne præmisser, så er „bæres“ en metafor, der dækker over arbejde, der skal gøres, nemlig at forventninger, krav og interesser – der kan være mere eller mindre diffuse og gennemtænkte – skal *artikuleres* og måske især *aggregeres*. Krav og interesser skal reformuleres og knyttes sammen på måder, så de kan udformes som juridisk holdbare og taktisk hensigtsmæssige lov- og beslutningsforslag, der kan indgå i *forhandlinger* og *kompromiser* (Bagehot, 1867-1992). Så interesseartikulation og interesseaggregering opfattes som væsentlige elementer i parlamentets repræsentationsfunktion.

I denne repræsentationsmodel handler „styre“ så dybest set om – i så stort et omfang som muligt – at imødekomme borgernes forventninger og ønsker (Wahlke, 1971-1992). Men igen sker sådan noget ikke automatisk. Der er arbejde at gøre i form af at bøje tilsyneladende uforenelige interesser imod hinanden og strikke pakker sammen, hvor der gives og tages. Med andre ord så er en væsentlig funktion for parlamentet at være rammen om forhandlinger og kompromiser. Parlamentet har dermed nogle vigtige *konfliktløsningsfunktioner*.

Gennem mere eller mindre regelmæssige valg holdes de folkevalgte ansvarlige for deres beslutninger i forhold til forskellige befolkningsgruppers ønsker. Opløsning af parlamentet, nyvalg og eventuelt dannelsen af en ny regering er kernen i at holde de folkevalgte ledere ansvarlige, men er også et vigtigt konfliktløsningsinstrument i sig selv. Man kan så at sige „viske tavlen ren“ og komme ud af politiske blindgyder og fastlåste situationer

ved at udskrive valg. Opløsning af parlamentet og udskrivning af valg tilvejebringer dermed, hvad nogen har kaldt en *exit-funktion* (Packenham, 1970-1992), som kan være afgørende for på fredelig vis at få løst politiske kriser. Foruden at være et konfliktløsningsinstrument, kan exit-funktionen også opfattes som et konkret magtmiddel i forhold til regeringen for så vidt parlamentet kan ytre mistillid til regeringen og dermed afsætte den. Exit-muligheden tjener også legitimeringsfunktioner, fordi den åbner for valg. At spørge vælgerne, at blande kortene på ny, er en legitim måde at komme ud af politiske blindgyder på.

Men den skitserede simple model for repræsentation – i litteraturen nogle gange kaldt *policy-demand-input-modellen* for repræsentation – holder ikke. På det punkt er vi for så vidt allerede blevet advaret af Erling Olsen. Forestillingen om, at de folkevalgte repræsenterer en velafgrænset gruppe af mennesker – f.eks. dem der bor i en geografisk afgrænset valgdistrikt – med bevidste, klare, entydige og velformulerede interesser, holder ikke. Borgerne lever som hovedregel ikke op til modellens forudsætninger om at være bevidste og aktive borgere, der fodrer deres repræsentant med krav og ønsker og følger repræsentantens færden tæt, for at se om han/hun leverer varen. Og de folkevalgte politikere kan repræsentere så meget andet end en velafgrænset gruppe, som de kommunikerer jævnligt med, og som de modtager instrukser fra. De kan i stedet repræsentere deres parti (som udtryk for ideologisk ståsted og/eller sæt af holdninger); sociale grupperinger, (f.eks. arbejdere, arbejdsgivere, erhvervslivet, kvinder, de unge „de svage“), befolkningen som helhed, landet/nationen, den enkelte, „fornuftten“ osv. Så der er en del mere at sige om repræsentationsbegrebet end den her skitserede simple klassiske forestilling, og repræsentation kan i praksis tage mange former, jf. diskussionen i *kapitel 3*. At repræsentere er ikke det eneste parlamentarikere gør, men det ændrer ikke ved, at repræsentation – hvad det nu end mere præcist vil sige – af mange forskere og politiske iagttagere og politikere anses for at være én af parlamentets helt afgørende funktioner – mange vil hævde *den* afgørende funktion.

I undersøgelsen her analyseres de folkevalgtes opfattelser af *hvem* de repræsenterer (repræsentationens fokus), og på hvilke *måder* de selv synes, at de skal repræsentere, (repræsentationsstil og repræsentationsstrategi) samt visse sider af deres repræsentationsadfærd, dvs. hvilke politiske aktører de kontakter, og i hvilke sammenhænge de tager kontakt til ministre.

Et af de forhold, som den ovenfor omtalte simple repræsentationsmodel ikke tager i betragtning er, at folks „interesser“ ikke er en given og dermed upåvirkelig størrelse. Interesser kan påvirkes og kan påvirkes af den politiske elite. Helt tilbage i 1860'erne blev det af politiske iagttagere i England påpeget, at parlamentet også havde en „uddannelsesfunktion“ i forhold til befolkningen. Parlamentet er i reglen en debatterende institution, hvor politiske beslutninger diskuteres og begrundes offentligt. I parlamentet drøftes og overvejes forskellige problemer og muligheder og opfattelser af, i hvilken retning samfundet bør udvikle sig. Derfor vil parlamentet også ofte have den rolle, at bidrage til at *oplyse befolkningen* og herigennem bidrage til at skaffe forståelse i befolkningen for de politiske ledes beslutninger (Bagehot, 1867-1992: 36f.). Der peges således tidligt på, at parlamentet også har nogle væsentlige kommunikations- og legitimeringsopgaver.

Men parlamentet bidrager ikke bare til folkeoplysningen, den er også en *opinionsdanner*, der er med til at skabe *forventninger*, der igen er med til at skabe *samtykke*, *opslutning* og *accept*, når disse forventninger så indfries af regering og Folketing. Når f.eks. en dansk finansminister for år tilbage i en debat om dansk økonomi hævdede, at de offentlige finanser udviklede sig så dårligt, at „vi er på vej mod afgrundens rand“, så var han med til at skabe en forventning i befolkningen om en stram økonomisk politik. Med den udmelding gødede finansministeren jorden for, at befolkningen accepterede – måske endda havde et ønske om – en stram økonomisk politik, da regeringen og Folketinget senere foreslog og vedtog en sådan. Politik handler i høj grad om at vinde kampen om at portrættere virkeligheden. Kan man få accepteret en bestemt *beskrivelse* af virkeligheden, så er accepten af handlinger og beslutninger hjulpet afgørende på vej. Nogle vil karakterisere kernen i politik som *strategisk argumentation* i forsøget på at vinde kampen om beskrivelsen af virkeligheden (Stone, 1988). Dette peger på, at politikerne både for at forklare sig og for at skaffe sig maksimal indflydelse hele tiden må være indblandet i en offentlig debat.

Den øgede kompleksitet i samfundet påvirker ikke bare forholdet mellem regering og parlament, men også forholdet mellem politikerne og deres vælgere. På grund af kompleksiteten tager politikerne imellem valgene stilling til mængder af problemer og spørgsmål, som ikke har været tematiseret i valgkampen og som langt fra heller alle bliver tematiseret i den løbende debat. Det er derfor afgørende, at politikerne og det politiske beslutningssystem i det hele taget har en *grundlæggende*, „diffus“ *tilslutning* fra borgerne,

FIGUR 1.1.
Parlamenters funktioner

DELFUNKTION	HOVEDFUNKTION	BOGENS ANALYSE
Latent legitimering – diffus tilslutning Folkeoplysning Direkte legitimering (formel lovgivning) Sikkerhedsventil Exit-funktion	Legitimering	Analysen af medieopfattelser og medieadfærd (kap. 7)
Lovgivning Kontrol af regering Bevillingskontrol Vælge regering	Lovgivning og kontrol	Magtopfattelser blandt folketingsmedlemmer (kap. 5)
Konfliktløsning – forhandling – kompromis Interesseaggregering Interesseartikulering	Repræsentation	Opfattelser af repræsentationsfokus, -stil og -strategi (kap. 3) samt kontaktafærd (kap. 6) Politiske holdninger og opfattelser af fremtiden (kap. 4)
Socialisere ledere Træne ledere Rekruttere ledere	Rekruttering	Rekruttering til og derekruttering fra Folketinget samt professionalisering af folketingsmedlemmerne (kap. 2)

så politikerne har en „kapital“ af tillid og legitimitet, som de kan trække på, således at de kan træffe en række konkrete beslutninger uden så at sige at skulle spørge vælgerne hele tiden. Mange parlamentsforskere vil hævde, at netop denne kommunikations- og legitimeringsfunktion er blandt parlamentets vigtigste og er blevet vigtigere over tid i forhold til andre af parlamentets funktioner, herunder lovgivning (Wahlke, 1971-1992).

At løse denne kommunikations- og legitimeringsopgave handler i moderne politiske systemer i høj grad – men dog ikke udelukkende – om, hvordan parlamentarikerne er i stand til at bruge medierne. Derfor fokuserer undersøgelsen også på danske folketingsmedlemmers opfattelser og brug af medierne.

I denne beskrivelse af parlamenters – og dermed også Folketingets – mange forskellige funktioner ligger ikke nogen påstand om, at parlamenterne er alene om at varetage disse funktioner. Det er åbenbart, at f.eks. både partier og interesseorganisationer også artikulerer og aggregerer interesser

og søger at „bære“ disse ind i det politiske system igennem eller uden om parlamentet, ligesom de hver især forsøger sig som opinionsdannere. Medierne optræder efterhånden også så ensartet, at de samlet set ikke længere kun kan opfattes som en arena for andre politiske aktører, men som en institution med bestemte træk, interesser og adfærdsmønstre i den politiske proces (Albers, 2001). Medierne spiller således også en selvstændig rolle ved kommunikation og legitimering af politiske beslutninger.

Med dette afsæt indebærer en analyse af Folketinget som institution ideelt, at man analyserer (i) dets betydning for alle funktioner, (ii) funktionernes indbyrdes betydning og (iii) hvor stor en rolle Folketinget spiller i de enkelte funktioner i sammenligning med andre aktører. Dette er mere, end projektet her kan indløse. Men aspekter af hovedfunktionerne gøres til genstand for analyse. Figur 1.1 giver en oversigt over, hvordan bogens enkelte kapitler relaterer til de forskellige funktioner.

FOLKETINGETS FUNKTIONSMÅDER – INSTITUTION, ARENA OG MARKEDSPADS

Når man ønsker at analysere Folketinget som institution må vi – som det er fremgået – være indstillet på den kompleksitet, der udspringer af, at Folketinget har flere funktioner. Men man må tillige være indstillet på, at Folketinget også arbejder på flere forskellige *måder*.

PARLAMENTET SOM ET SÆT AF RELATIONER

I beskrivelsen ovenfor af parlamenters mange funktioner er termen „parlament“ brugt uden videre problematisering. Men i en artikel fra 1976 argumenterer Anthony King (1976-1992) for, at selv om vi i den virkelige verden har institutioner, som vi benævner „parlament“ og „regering“, og selv om man både i forskningen og den offentlige debat taler om „relationen“ mellem disse to institutioner, så er sprogbrugen vildledende. Hvis vi skal forstå moderne, parlamentariske styreformer, hvor partier er væsentlige aktører, må vi analysere forholdet mellem parlament og regering som et *sæt af relationer (modes of executive-legislative relations)*. Kings approach er i vid udstrækning blevet accepteret og anvendt i forskningen, om end hans konkrete model over relationer mellem parlament og regering er blevet ændret lidt (se Andeweg, 1992; Andeweg & Nijzink, 1995; og Damgaard, 2000). Hovedtrækkene i modellen gennemgås i det følgende.

I artiklen „Beyond the Two-Body Image: Relations Between ministers and MPs“ foreslår Andeweg og Nizink således, at man analyserer parlamentet med udgangspunkt i tre hovedtyper af relationer (jf. figur 1.2 nedenfor). Den første relation betegner forfatterne *non-party mode*. Her opfattes *parlamentet som en institution*. Den væsentlige konfliktlinje går mellem parlamentet og regeringen, og parlamentarikerne og ministrene står overfor hinanden som følge af, at de er medlemmer af to forskellige institutioner. Parlamentarikerne indtager her rollen som netop „parlamentariker“ (Andeweg, 1997). Det er denne relation, dagligsproget bedst beskriver, men som altså er utilstrækkelig. Den klassiske lære om magtens tredeling (Montesquieu, 1748-1992), forestillingen om den parlamentariske styringskæde samt den amerikanske kongresforsknings dominans i parlamentsforskningen har vel hver især bidraget til, at denne relationstype ofte anses for at være den dominerende og ofte også opfattes som den mest legitime. Men i parlamentariske systemer domineret af partier er det formentlig den mindst vigtige relation.

Den anden type af relationer mellem parlament og regering betegnes *inter-party mode*. Her opfattes *parlamentet som en arena* for partiernes optræden. De centrale aktører er partigrupperne, og de væsentlig konfliktlinjer går dels mellem partier i opposition og partier i regering (*opposition mode*), dels mellem koalitionspartierne i regeringen (*intra-coalition mode*). Så der gemmer sig egentlig to relationer under overskriften „parlamentet som arena“. Partierne gennemskærer således her parlamentets og regeringens institutionelle rammer. Parlamentarikerne optræder her i rollen som „partisoldater“ (Andeweg, 1997). Det er, når parlamentet fungerer efter dette sæt af spilleregler, at partisammenhold er afgørende. I de sager og på de tidspunkter i beslutningsprocesserne, hvor dette sæt af relationer er dominerende, er de centrale aktører partigrupperne og partiledelserne, og de centrale beslutningssteder er gruppeværelset, uformelle netværk blandt gruppefæller samt mere formelle forhandlinger mellem partierne. Det er formentlig den funktionsmåde mange danskere ubevidst tænker på, når de tænker på dansk politik, som den udspiller sig på Christiansborg. Under *intra-coalition mode* hører også eventuelle konflikter mellem partiledere og de menige medlemmer i regeringspartierne.

Den tredje type af relationer mellem parlament og regering betegnes *cross-party mode*. Her opfattes *parlamentet som en markedsplads* for forskellige interesser. Her går de væsentlige konfliktlinjer ikke mellem partier, men mellem forskellige andre interessesegmenter. Eksempler på sådanne inter-

essesegmenter kunne være landbrugssektoren, sundhedssektoren, undervisningssektoren, men også lokalområder. Parlamentarikernes samspil er her baseret på sociale interesser, og disse interesser skærer igennem både institutionelle og partimæssige grænser. I de sager og på de tidspunkter i beslutningsprocesserne, hvor dette sæt af relationer er dominerende, bliver både parlament og partier forvandlet til arenaer, hvor andre aktører mødes. De centrale aktører er mere eller mindre veldefinerede grupper af parlamentarikere – f.eks. kvinderne i parlamentet, der på tværs af partiskel søger at varetage en social gruppes (kvinders) interesser – måske i samspil med interesseorganisationer fra samme interessesegment. Her indtager parlamentsmedlemmerne rollen som „advokat“ (Andeweg, 1997). De forskellige relationer er illustreret i figur 1.2 nedenfor.

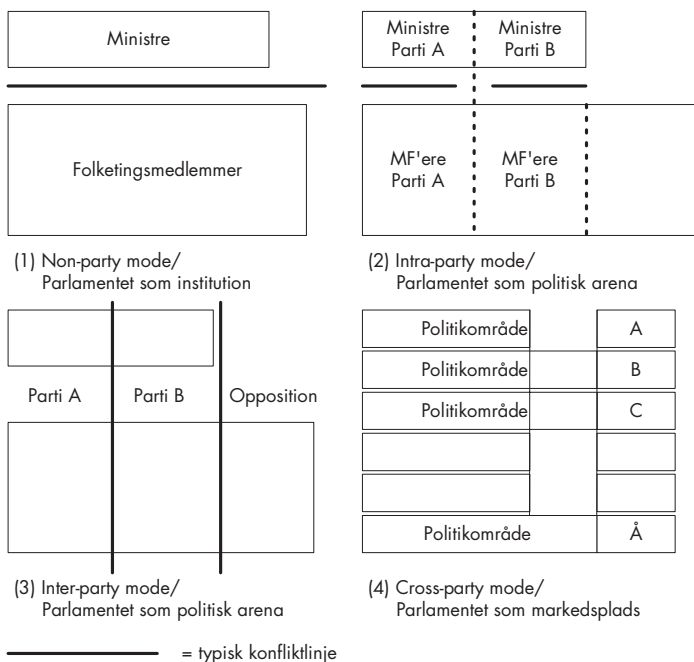
Disse forskellige relationer eksisterer side om side. Det kan de for det første gøre, fordi forskellige parlamentarikere definerer deres rolle forskelligt – „parlamentarikere“, „partisoldater“ eller „advokater“ – og dermed specialiserer sig i arbejdsformer, der understøtter bestemte typer af relationer. For det andet fordi parlamentarikerne veksler imellem forskellige roller afhængigt af de politiske sagers karakter. Forskellige typer af politiske sager tenderer til at få parlamentet til at arbejde på bestemte måder. Parlamentet må således opfattes som en kompleks størrelse, som kan skifte mellem forskellige sæt af spilleregler.

Bogen her behandler som nævnt repræsentationsopfattelser, holdninger, opfattelser af fremtiden, magtopfattelser, kontaktdfærd samt medieopfattelser og mediekontakter. For hvert af de nævnte emner undersøges det, hvilken funktions*måde* Folketinget tenderer mod at have, og hvilke roller politikerne er tilbøjelige til at indtage og dermed hvilke relationer, de anser for afgørende. Analysen, der overvejende bygger på surveydata, operationaliserer de forskellige funktionsmåder på den måde, at hvis der (1) er klare partimæssige forskelle i folketingsmedlemmernes holdninger, opfattelser og adfærd, så tyder det på „partisoldat“-rollen og Folketinget som *arena*; (2) hvis der er områder, hvor holdninger, opfattelser og adfærd følger andre mønstre end partiskel og evt. helt opløser denne, så tyder det på „advokat“-rollen og Folketinget som *markedsplads*; og endelig (3) hvor der er områder, hvor holdninger, opfattelser og adfærd er så godt som ens hos alle folketingsmedlemmer, så tyder det på „parlamentariker“-rollen og Folketinget som *institution*.

Det er klart, at med den dominans, partier har i det politiske liv og i Folketingets daglige arbejde, er det både interessant at kortlægge de for-

FIGUR 1.2.

Typer af relationer mellem parlament og regering

skellige partiers synspunkter, opfattelser og adfærd, men så afgjort også at få beskrevet de forhold, hvorunder partiskel og gruppetilhørsforhold tilsyneladende ikke spiller en rolle.

FOLKETINGSMEDLEMMERNES FORUDSÆTNINGER – PARTITILHØR OG IDEOLOGI VERSUS SOCIALISERING

Det tredje perspektiv for herværende analyse er et rekrutteringsperspektiv. De centrale spørgsmål er her: Hvem vælges til Folketinget? Gør det nogen forskel, hvem vi vælger til Folketinget? Har vi valgt gode repræsentanter til Folketinget?

I parlamentsforskningen er der en lang tradition for at studere rekruttering (Patzelt, 1999: 265-266). Man har først og fremmest været optaget af at beskrive og forklare forskelle i *personlig og social baggrund* hos de indvalgte. I litteraturen er det således mest almindeligt at opfatte rekruttering som

afhængig variabel. Her er hovedspørgsmålet hvilke faktorer, der forklarer mønsteret i rekrutteringen til parlamentet. Mange studier går endvidere ud på at analysere graden af *professionalisering* af de folkevalgte og deres politiske hverv (se f.eks. Eliassen & Pedersen, 1978; Borchert, 1999), bl.a. for at kunne vurdere parlamentets selvstændighed og magt i forhold til andre politiske aktører. Aspekter af disse spørgsmål vil i studiet her blive behandlet i *kapitel 2*.

Men studier af rekruttering er først for alvor interessante, hvis det er muligt at påvise, at det gør en forskel, hvem der indvælges. I sådanne studier behandles rekruttering altså som en *uafhængig variabel*, der skal forklare andre forhold. Har sammensætningen af parlamentet – og her tænkes ikke kun på den partimæssige fordeling af mandater, men også på andelen af f.eks. kvinder, unge, højtuddannede, rige osv. – betydning for, hvilke beslutninger, der træffes; hvilke emner der debatteres; hvilke interesser der varetages; og hvordan parlamentet og politikerne arbejder og fremtræder? Den slags studier er sjældnere, sandsynligvis, ifølge Patzelt, fordi de er langt sværere at gennemføre.¹ Men hvis man ikke kan etablere en klar sammenhæng mellem parlamentets sammensætning og det, parlamentet vedtager, så er der sådan set ingen grund til at studere rekruttering. Omvendt, hvis der kan etableres en forbindelse mellem parlamentets sammensætning og parlamentets beslutninger, så ville forskningsfeltet være af allerstørste betydning. Bogens kapitler 3–7 er et forsøg på at analysere *konsekvenser* af rekruttering. Der er ikke tale om et direkte forsøg på at (be)vise, at Folketinget træffer/har truffet bestemte beslutninger i kraft af en bestemt sammensætning. Der er derimod tale om et forsøg på at vise, at folketingsmedlemmernes holdninger, opfattelser og adfærd kan føres tilbage til deres personlige og sociale baggrund. At det med andre ord er sandsynligt, at rekruttering har konsekvenser, fordi personlig erfaring tilvejebringer grundlæggende opfattelser, holdninger og ressourcer.

Endelig kan man studere rekruttering ud fra en *normativ approach*. Centrale spørgsmål er her: Hvilke personlige træk, praktiske færdigheder og bindinger til samfundet bør vore parlamentarikere besidde? Hvordan kan vi finde ud af, hvilke kvalifikationer en *god* parlamentariker skal have? Hvilken pris i form af acceptabel ulighed eller praktiske privilegier bør vi være parate til at betale for at få parlamentsmedlemmer med hensigtsmæssige kvalifikationer? Hvilke typer af lovgivningsmæssig aktivitet eller beslutninger skulle vi *ønske* at optimere gennem mulige modifikationer af rekrutteringen til parlamentet? Sådanne normative og praktiske spørgsmål har ikke været

særlige almindelige i europæiske studier af rekruttering, genvalg og parlamentskarriere. „Derfor ved vi i dag meget mere om professionalisering blandt lovgivere end om værdien af lovgivernes professionalisering og om de ting, som parlamentarikerne burde gøre mere professionelt“ (Patzelt, 1999: 266). Har vi de politiske personer, som vi har brug for? Og hvilke reformer af rekrutteringssystemet kunne være ønskelige?

Studiet her vil således ikke gå dybt ind i årsagerne til, at vi har de folkevalgte politikere, vi har. Selve rekrutteringsprocessen vil således ikke blive analyseret. Resultatet af rekrutteringsprocessen vil blive beskrevet, og graden af professionalisering af Folketinget vil blive diskuteret. Men hovedvægten i analysen vil blive lagt på *konsekvenserne* af rekrutteringen – teoretiske og metodiske vanskeligheder til trods – og på den baggrund diskuteres i sidste kapitel spørgsmålet, om vi har de politikere, som vi har brug for?

I analysen af mulige konsekvenser af rekruttering sættes to teser op over for hinanden:

- Tese 1 går ud på, at folketingsmedlemmers partipolitiske tilhørsforhold og dermed ideologiske ståsted – altså politikernes valg – forklarer deres standpunkter, opfattelser og handlinger;
- Tese 2 går ud på, at det er folketingsmedlemmernes personlige, sociale og politiske erfaringer – altså socialisering – der forklarer deres holdninger, opfattelser og handlinger.

Tese 1 svarer til de fleste menneskers erfaringer med, at partitilhøret – og dermed ideologisk orientering – har stor betydning for de fleste forhold i det politiske liv på Christiansborg. Tese 1 svarer ligeledes til teoretiske forventninger om, at man ikke kan forstå moderne parlamenter og parlamentarisme uden at inddrage, at partier er af afgørende betydning. Folketinget er med andre ord i udstrakt grad en politisk arena for partierne og arbejder i overvejende grad i *interparty-mode* (jf. ovenfor).

Tese 2 modsvarer imidlertid dagligdagserfaringer, der gør det svært at tro, at politikernes holdninger, opfattelser og adfærd kun er præget af deres partitilhørsforhold og ideologiske briller. Det er svært at tro, at det folketingsmedlem, der selv eksempelvis har været selvstændig eller hvis forældre har været det, ikke er lidt mere vidende, lydhør, opmærksom, hjælpsom og positiv stemt overfor selvstændige og deres vilkår i samfundet end andre og har flere kontakter til dem. Det samme må man tænke om kvinder, unge osv. Så socialisering påvirker grundlæggende normer og opfattelser. Sociale er-

faringer forud for indvalget i Folketinget bidrager også med videnskæssige og sociale ressourcer, som har betydning for, hvad man formår i rollen som politiker, og hvilke indflydelses- og repræsentationsstrategier man vælger.²

Det er derfor interessant også at kortlægge, i hvilke situationer det ikke er partitilhør, der gør en forskel, men andre bindinger. Eller formuleret med henvisning til teorien om parlamentets funktionsmåder: I forhold til hvilke spørgsmål opfører Folketinget sig ikke som „arena“, men som „markedsplads“ eller evt. som „institution“.

I undersøgelsen arbejdes ud fra en antagelse om, at der eksisterer flere lag i socialiseringen. Nogle lag lægges i de tidlige år, andre kommer til senere. Således inddrages (i) *køn* og (ii) *alder* som tidlige socialiseringsvariable, der rummer grundlæggende sociale erfaringer. Dernæst antages, at uddannelse og erhvervs erfaring forud for indvælgelse i Folketinget er af stor betydning. Det viser sig, at fire store erhvervsgrupper i Folketinget udgøres af (iii) *dem-der-har-med-mennesker-at-gøre*, dvs. en gruppe i *humanistiske* jobfunktioner (læreruddannede, humanistisk og teologisk uddannede), (iv) *djof'erne*, dvs. de samfundsvidenskabeligt uddannede (jura, økonomi, politologi, forvaltning) i administrative og forvaltningsorienterede job, (v) *ledere og selvstændige fra det private*, og (vi) *arbejdere og kortuddannede*. Disse erhvervs-mæssige hovedgrupperinger bruges i analysen af erhvervets betydning. Det antages endvidere, at tidligere politiske erfaringer er af betydning, derfor medtages der en variabel for (vii) *organisationserfaring* og en variabel for (viii) *kommunalpolitisk erfaring*. Det antages ligeledes, at mange år i Folketinget i sig selv præger folketingsmedlemmernes udsyn og adfærd, hvorfor en variabel for (ix) *ancienitet* i Folketinget ligeledes inddrages. Endelig indgår (x) *partitilhørsforhold* i den samlede model. Med andre ord er tesen, at det i praksis – set fra en vælgers perspektiv – er klogt ikke bare at overveje hvilket parti, man vil stemme på, men også på hvilken person.

UNDERSØGELSENS PROBLEMSTILLING, DATA OG OPBYGNING

PROBLEMSTILLING

Bogens problemstilling kan nu formuleres med følgende hoved- og delspørgsmål:

Hvem rekrutteres til Folketinget? Hvordan er folketetinget sammensat med hensyn til personlige og sociale egenskaber som køn, alder, uddannelse og

erhverv. I hvor høj grad afspejler Folketinget befolkningen med hensyn til social baggrund? Hvilken politisk træning og erfaring har folketingsmedlemmerne erhvervet sig forud for indvælgelsen i Folketinget? Hvor mange har erfaringer fra partiarbejde, organisationsarbejde og kommunalpolitik? Hvor længe bliver folketingsmedlemmerne i tinget, og hvor går de hen, når de går ud? Hvordan har udviklingen været på disse parametre de sidste tyve år?

Hvordan definerer og udfylder de forskellige folketingsmedlemmer deres rolle som folkets repræsentant? Hvilke forskellige repræsentationsopfattelser findes blandt folketingsmedlemmerne? Hvilke forskelle i repræsentationsfokus, -stil og -strategi kan iagttages? Hvilke forskelle i politiske holdninger, opfattelser af fremtiden og risici-perception findes? I hvilken grad varierer folketingsmedlemmernes opfattelser af, hvem der har magt i det danske samfund, og hvor store forskelle er der i deres holdninger til, hvordan magten bør være fordelt i samfundet? Hvilke forskelle er der i folketingsmedlemmernes kontaktmønstre med andre politiske aktører: Partiorganisationen, arbejdsmarkedets parter, andre interesseorganisationer, statslige og lokale myndigheder, internationale myndigheder og organisationer? Hvilke forskelle er der i holdninger til og optræden i forskellige massemedier? Undersøgelsen søger her at dække aspekter af både repræsentations-, indflydelses- og legitimeringsfunktionerne.

Har rekrutteringen konsekvenser? Gør det nogen forskel, hvilke personer vi indvælger i Folketinget. Analysen af repræsentationsopfattelser, holdninger, magtopfattelser og kontaktmønstre og mediebrug og -opfattelser følger to intuitioner, nemlig for det første, at partitilhørsforholdet er afgørende, og for det andet, at det på en række vigtige områder vedrørende holdninger, opfattelser og adfærd tillige er afgørende, hvilke erfaringer de indvalgte medlemmer af Folketinget i øvrigt har med sig i bagagen.

Har vi gode folketingsmedlemmer? Har vi de rigtige folkevalgte repræsentanter i forhold til de opgaver og funktioner, som Folketinget skal varetage i et moderne parlamentarisk system i mere internationaliserede omgivelser? Nogle mere normative betragtninger gøres i det afsluttende kapitel med afsæt i analysen i de foregående kapitler.

DATA

Alle analyser har deres grænser, og mængden og karakteren af data sætter nogle af dem. Grundlaget for analyserne i bogen her er først og fremmest en omfattende database om danske folketingsmedlemmer. *MF-Databasen*

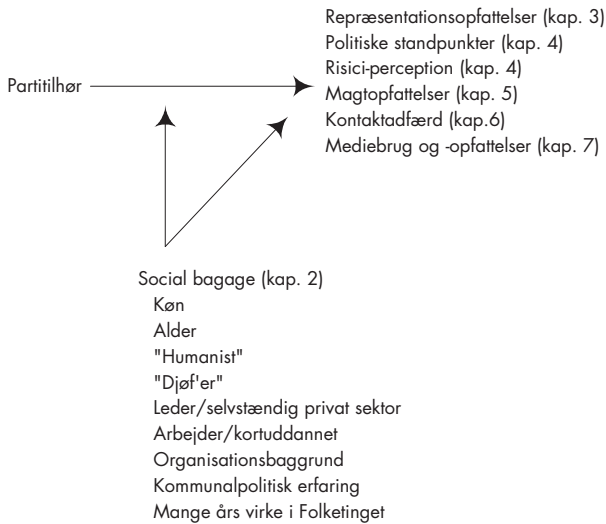
rummer offentligt tilgængelige biografiske oplysninger om folketingsmedlemmerne efter valgene 1979, 1994, 1998 og 2001. Databasen rummer også oplysninger om de ministre, der ikke er valgt ind i Folketinget, ligesom databasen, for at kunne analysere derekruttering, også rummer oplysninger om beskæftigelsen hos de medlemmer, der frivilligt eller ufrivilligt stopper deres folketingskarriere. Endvidere rummer databasen data fra fire spørgeskemaundersøgelser blandt folketingsmedlemmer, nemlig Erik Damgaards spørgeskema fra 1980, Torben K. Jensens spørgeskema fra 1995, Analyseinstitut for Forsknings spørgeskema *Politikere og Forskning* fra 1999 og endelig Peter Munk Christiansen, Niels Chr. Sidenius, Asbjørn Sonne Nørgaards og Torben K. Jensens *Interesseorganisationerne og medierne: Folketingsmedlemmers synspunkter, vurderinger og holdninger* fra 2000. For en nærmere dokumentation af *MF-databasen* se Torben K. Jensen (1996) og Siggie Brandt Kristoffersen/Torben K. Jensen (2004). Endelig rummer databasen en lille spørgeskemaundersøgelse fra 1996, hvor et repræsentativt udsnit af den danske befolkning er blevet stillet nogle af de spørgsmål, som politikerne blev stillet i 1995.

Analysen af udviklingen i rekrutteringen til Folketinget bygger på biografiske data for de fire nævnte år, og dækker således – om end ikke jævnt – en 20-årig periode. Analyserne af folketingsmedlemmernes medieopfattelser og -brug bygger på spørgsmål først stillet i 1980-undersøgelsen og siden gentaget i 2000-undersøgelsen. Også her er der således mulighed for at analysere udviklingen over en 20-årig periode. Analyserne af repræsentationsopfattelser, politiske holdninger, opfattelser af fremtiden, risici-perception, magtopfattelser og kontaktdfærd bygger på 1996-undersøgelsen. Her kan ikke sammenlignes over tid, men det er muligt i et vist omfang at sammenligne med de øvrige nordiske lande, idet undersøgelsen var en del af et komparativt anlagt nordisk projekt (Esaiaasson & Heidar, 2000). For flere oplysninger om datasættet og analyserne se appendikset.

ANALYSEMODELLEN

Den gennemgående analysemodel i bogen kan nu skitseres som i figur 1.3. Hovedspørgsmålet er, i hvor høj grad partitilhørsforhold og dermed ideologisk orientering kan forklare variationen mellem folketingsmedlemmerne med hensyn til repræsentationsopfattelser, holdninger, opfattelser af fremtiden, risici-perception, magtopfattelser, kontaktdfærd samt medieopfattelser og mediekontakter. Den kritiske tese er, at på en række dimensioner er

FIGUR 1.3.
Analysemodel

forankringen i andre tilhørsforhold – socialisering – mere udslagsgivende. Undersøgelsen skal kortlægge på hvilke dimensioner.

Så for at kunne svare på hovedspørgsmålet om, hvorvidt rekrutteringsmønstret til Folketinget har konsekvenser, er den samlede opgave at analysere, om eksempelvis kvinder – som nu udgør næsten 40 pct. af folketingsmedlemmerne – har andre opfattelser af, hvem de repræsenterer, end mænd? Om kvinder har andre politiske standpunkter end mænd? Om de har andre kontaktmønstre, magtopfattelser osv.? De kvindelige folketingsmedlemmer er ikke bare kvinder. Nogle af kvinderne er f.eks. også unge, nogle har „djøf-baggrund“, nogle har tillige organisationserfaring, tilhører et højrefløjsparti osv. Opgaven består således ikke i kun at kortlægge, hvilke holdninger opfattelser og adfærd de konkrete kvindelige folkevalgte har. Men opgaven er at undersøge, hvilke holdninger, opfattelser og handlinger, der kan tilskrives den/de kvindelige parlamentarikere, *når der kontrolleres for*, hvad der i deres holdninger, opfattelser og handlinger sandsynligvis snarere skyldes f.eks. deres partitilhørsforhold, organisationserfaring, specifikke erhvervs erfaring eller alder. Samme ræsonnement gælder for unge osv.

Analysemodellen er ikke en fuldt udbygget *kausalmode*l. En fuld udbygget kausalmode

vis køn og alder for sig som de tidligste variable i en persons liv, herefter erhvervs erfaring, så politisk erfaring og endelig tilhørsforhold til en partigruppe. Analysen ville så kunne tilrettelægges sådan, at man analyserer hvilken effekt køn har på (i) repræsentationsopfattelser (direkte effekt), og (ii) hvilken effekt køn har på repræsentationsopfattelser ved også at påvirke sandsynligheden for hvilken erhvervsuddannelse, hvilke politiske erfaringer, hvilket partitilhørsforhold personer får, som alle også bidrager til forklaring af repræsentationsopfattelser (indirekte effekt). Her er valgt en lidt simple – analyse­mæssig og rapporterings­mæssig – *analytisk model*, hvor det vha. multipel regression undersøges, hvilke variable der fortsat bidrager til forklaringen af forskelle i f.eks. repræsentationsopfattelser, når der er kontrolleret for effekten af alle andre variable i modellen (se appendiks).

BOGENS OPBYGNING

I *kapitel 2* gives en forholdsvis detaljeret beskrivelse af *rekrutteringen* til Folketinget, som den har udviklet sig over de seneste 20 år. Den *socioøkonomiske baggrund* for folketingsmedlemmerne og de enkelte partigrupper og udviklingen heri analyseres, og der sammenlignes med befolkningen. Endvidere analyseres *politisk erfaring* forud for og *karriereveje* til Folketinget og ligeledes udviklingen heri. I kapitlet fokuseres også på, *hvordan det går de indvalgte* folketingsmedlemmer: Hvem sidder i tinget hvor længe, hvem gør karriere, og hvor bliver folketingsmedlemmerne af, når de stopper karrieren som folkevalgt? Det drøftes også i hvilken grad, man kan betegne de dansk folkevalgte som *professionelle*.

I *kapitel 3* analyseres med afsæt i repræsentationsteori folketingsmedlemmernes forskellige opfattelser af repræsentationens *fokus, stil og strategi*. Det kortlægges således, *hvem/hvad* de folkevalgte mener, de repræsenterer, *hvor frit eller bundet et mandat* de mener, de har, og *hvilke strategier for indflydelse* de anvender. Det analyseres i hvilken grad forskelle i repræsentationsopfattelser kan tilskrives forskelle i partigrupper og ideologi eller forskelle i politisk socialisering og politiske ressourcer. Fokus er altså her på konsekvenserne af den rekruttering, der er sket.

Politiske standpunkter og risici-perception analyseres i *kapitel 4*. Hvilke holdninger er repræsenteret i Folketinget. Der er, viser det sig, god mening i at sondre mellem standpunkter, som folketingsmedlemmerne forholdsvis nemt indordner i et ideologisk univers, og så opfattelser og vurderinger af fremtidens farer og udfordringer. Der er altid usikkerhed knyttet til vurde-

ringer af fremtiden, og det er i dette „rum“ af usikkerhed og ufuldstændig information, at politikerne handler.

I *kapitel 5* analyseres politikernes opfattelser af, *hvem der har magt* i det danske samfund, og *hvem der bør have det*.

Politikernes *kontaktmønstre* analyseres i *kapitel 6*. Det drejer sig om kontakter til partiorganisationerne på lands- og lokalniveau, ministre og statslige myndigheder, lokale myndigheder arbejdsmarkedets parter og andre interesseorganisationer, samt nordiske, europæiske og internationale organisationer. Særlig interesse vies spørgsmålet om, hvilke politikere har en international kontaktprofil, og hvad man kan kalde en international opmærksomhed?

I *kapitel 7* analyseres *medieoptræden* og *medieopfattelser* og udviklingen heri over en 20-års periode.

Analysen sammenfattes i *kapitel 8* og afsluttes med en drøftelse af Folketingets funktioner og funktionsmåder, betydningen af de folkevalgtes baggrund og erfaringer samt nogle mere normative betragtninger om styrken og begrænsningerne ved det rekrutteringsmønster, som vi i dag har til Folketinget.

NOTER

- 1 Det er vanskeligt at operationalisere og måle relevante afhængige variable, og statistiske analyser støder i reglen på den vanskelighed, at parlamenter sjældent er så store, at der uden besvær kan gøres brug af avancerede statistiske analyseredskaber. Ofte vil der være for få cases. Der er også ofte teoretiske problemer med at udpege de strukturelle træk ved den lovgivende institution, der sandsynligvis er af betydning, samtidig med at de er teoretisk relevante og målelige som afhængige variable. Vanskelighederne ved at „måle“ magt er et godt eksempel.
- 2 Selv om skellet ikke er skarpt, så det forsøgt her at sondre imellem en socialiseringsvinkel og en interessevinkel. Socialisering bidrager med grundlæggende, internaliserede og ikke altid bevidste opfattelser og normer. Man kan godt tale om, at den sociale bagage giver den enkelte en forestilling om, hvilke værdier der bør være bærende i samfundet og den politiske proces, og en „interesse“ i, at samfundet og politikken i højere grad indrettes i overensstemmelse med disse værdier. Men der er ikke her tale om en mere konkret, snæver varetagelse af en gruppes materielle interesse. Selv om grænsen ikke er skarp, så er der forskel på eksempelvis at fremme den selvstændige livsforms værdier og på at fremme bøndernes interesser.

REKRUTTERINGEN AF DEN FOLKEVALGTE ELITE

Som forklaret i det indledende kapitel er det bogens anliggende først og fremmest at analysere mulige *konsekvenser* af rekrutteringen til Folketinget. Udgangspunktet for en sådan analyse må selvsagt være en *beskrivelse af rekrutteringsmønstret*. Så de centrale spørgsmål i kapitlet her er: Hvem bliver indvalgt i Folketinget? Hvilke personlige og sociale karakteristika har de indvalgte med hensyn til køn, alder, uddannelse og erhverv? I hvilken udstrækning ligner de folkevalgte den befolkning, som de skal repræsentere? Hvilke politiske erfaringer har folkevalgte erhvervet sig forud for deres indvalg i Folketinget i partiarbejde, organisationsarbejde og lokalpolitik? Hvor længe bliver de siddende? Hvor går de hen, når de går ud? Er der forskelle partierne imellem? I hvilken udstrækning kan man tale om, at danske folketingsmedlemmer er professionaliserede?

Selve *rekrutteringsprocessen* og *årsagerne* til det konkrete rekrutteringsmønster analyseres derimod ikke systematisk her (se for en diskussion af teori og analyser af danske forhold bl.a. Pippa Noris, 1997; Patzelt, 1999; Christensen m.fl., 2001).

MANDATFORDELING I ÅRENE 1979, 1994, 1998 OG 2001

Hvilke personer der indvælges i Folketinget, afhænger i høj grad af, hvilke partier der har mandatmæssig frem- eller tilbagegang, hvilke partier der glider ud, og hvilke partier der dannes og formår at blive repræsenteret i Folketinget. Denne politiske historie – der er sammenvævet af strukturelle forandringer i samfundet, politiske begivenheder, politikernes og vælgernes fortolkninger af disse og i sidste ende vælgernes stemmeadfærd – skal ikke fortælles her. Her kun en kort beskrivelse af den mandatmæssige frem- og tilbagegang for de forskellige partier ved de fire valg, hvorfra data indgår

TABEL 2.1.

Mandfordelingen blandt partierne i Folketinget ved fire valg. Pct.

	1979		1994		1998		2001	
	Pct.	N	Pct.	N	Pct.	N	Pct.	N
Venstresocialisterne (VS)	3,4	6	-	-	-	-	-	-
Enhedslisten (EL)	-	-	3,4	6	2,9	5	2,3	4
Socialistisk Folkeparti (SF)	6,3	11	7,4	13	7,4	13	6,9	12
Socialdemokraterne (S)	38,9	68	35,4	62	36,0	63	29,7	52
Det Radikale Venstre (RV)	5,7	10	4,6	8	4,0	7	4,9	9
Danmarks Retsforbund (DR)	2,9	5	-	-	-	-	-	-
Centrumdemokraterne (CD)	3,4	6	2,9	5	4,6	8	-	-
Kristeligt Folkeparti (KRF)	2,9	5	-	-	2,3	4	2,3	4
Venstre (V)	12,6	22	24,0	42	24,0	42	32,0	56
Det Konservative Folkeparti (KF)	12,6	22	15,4	27	9,1	16	9,1	16
Dansk Folkeparti (DF)	-	-	-	-	7,4	13	12,6	22
Fremskridtspartiet (FP)	11,4	20	6,3	11	2,3	4	-	-
Løsgænger	-	-	0,6	1	-	-	-	-
Total	100,0	175	100,0	175	100,0	175	100,0	175

i den videre analyse. Den mandatmæssige fordeling blandt partigrupperne efter valgene i 1979, 1994, 1998 og 2001 er gengivet i tabel 2.1.

Den mest iøjnefaldende ændring i Folketinget ved *valget i 1979* var, at Danmarks Kommunistiske Parti, der i den tidlige samling var repræsenteret med syv mandater, nu helt gled ud af Folketinget. Socialdemokratiet profiterede tilsyneladende mere end Venstre af det korte forsøg med en SV-regering og det efterfølgende sammenbrud i regeringssamarbejdet. S gik tre mandater frem, Venstre kun et. De konservative oplevede en mandatfremgang på syv. I alt blev der flyttet 17 mandater fra tabende til vindende partier. Efter valget dannedes en socialdemokratisk mindretalsregering ledet af Anker Jørgensen.

Ved *valget i 1994* gik Socialdemokratiet syv mandater tilbage fra 69 til 62, Venstre gik 13 mandater frem fra 29 til 42 og cementerede sin position som et stort byparti og det klart største borgerlige parti. Kristeligt Folkeparti gled helt ud af Folketinget, og et nyt parti, Enhedslisten, kom ind med seks mandater. Dertil kom løsgænger Jacob Haugaard. I alt blev der ved

valget flyttet 20 mandater fra tabende til vindende partier. Poul Nyrup Rasmussen fortsatte som statsminister i en socialdemokratisk ledet regering bestående af partierne S, RV og CD.

Ved *valget i 1998* faldt tilslutningen til de konservative fra 27 til 16 mandater, Venstre bevarede sine 42, Kristeligt Folkeparti kom ind i Folketinget igen med fire mandater, Socialdemokratiet gik et mandat frem, og Dansk Folkeparti gjorde sin entré med hele 13 mandater. Dertil kom andre mindre forskydninger. Alt i alt kunne Poul Nyrup Rasmussen – når også de nordatlantiske mandater mobiliseredes – lige akkurat endnu en gang danne en socialdemokratisk ledet regering bestående af S og RV. Ved valget flyttedes alt i alt 21 mandater fra tabende til vindende partier.

Ved *valget i 2001* skete der voldsomme forskydninger i mandatfordelingen. Især Socialdemokratiet og Centrumdemokraterne mistede tilslutning. S går fra 63 til 52 mandater, og CD fra otte til nul og ryger dermed ud af Folketinget. Folketingsmedlemmerne fra Frihed 2000, der bestod af fire udmeldte parlamentarikere fra Fremskridtspartiet, genopstillede ikke. En anden fraktion af Fremskridtspartiet opnåede ikke valg. Dermed var Fremskridtspartiet helt ude af Folketinget. Gevinsterne ved valget blev høstet af først og fremmest Venstre, der gik 14 mandater frem fra 42 til 56 og dermed blev det største parti i Folketinget. Men også Dansk Folkeparti havde en markant fremgang fra 13 til 22 mandater. Valgresultatet omsattes ved regeringsforhandlingerne til en Venstre-ledet regering bestående af V og K og med Anders Fogh Rasmussen som ny statsminister. Dansk Folkeparti blev regeringens vigtigste parlamentariske støtte, og de tre partier rådede med tilsammen 94 mandater over et flertal i Folketinget. For første gang i årtier var midterpartierne ikke afgørende for regeringsdannelsen og flertalsdannelse i den daglige politiske proces. Valget flyttede rundt på forholdsvis mange mandater, nemlig 25 fra de tabende til de vindende partier, med dramatiske konsekvenser for i hvert tilfælde fire partier. Valget gav grundlag for at flytte regeringsmagten fra socialdemokratisk ledede regeringer gennem næsten ni år med et parlamentarisk grundlag i midter- og venstrefløjspartier til en Venstre-ledet VK-regering baseret på Dansk Folkeparti.

Det politiske drama knyttet til partier, valg, valgkampe og mandatmæssige frem- og tilbagegange er en afgørende og uomgængelig del af historien om, hvem der rekrutteres til Folketinget. Men det er ikke hele historien. Der er andre mønstre i rekrutteringen end dem, der kan tilskrives partitilhørsforhold og partiers frem- eller tilbagegang.

SOCIOØKONOMISK BAGGRUND

Folketingsvalgene resulterer også i et Folketing med bestemte køns-, alders-, uddannelses- og erhvervsmonstre. Det er dem, vi i det følgende skal beskrive og analysere nærmere.

KØN

Hvis man anlægger et forholdsvis langt tidsperspektiv, så var kvindernes andel af mandaterne i Folketinget i 1950'erne og 1960'erne ca. 10 pct. Gennem 1970'erne efter jordskredsvalget i 1973 udgjorde kvinderne godt 15 pct. af de indvalgte, op igennem 1980'erne ca. 25 pct. og i 1990'erne ca. 35 pct. Efter det seneste valg i 2001 udgør kvinderne 38 pct. (jf. tabel 2.3 nedenfor). Siden valget i 1973 har kvinderne således for hvert valg øget deres andel af mandaterne.

Hvis man sammenligner med andre vestlige repræsentative demokratier, så er der tale om en meget høj kvinderepræsentation. Kun Sverige ligger i 2003 lidt højere (Inter-Parliamentary Union, 2003). I kvinde- og parlamentsforskningen har man diskuteret intenst, hvad der forklarer, at de fire nordiske lande har en kvinderepræsentation på ca. 40 pct., mens gennemsnittet for de øvrige europæiske lande er ca. 18 pct. (samme gennemsnitsniveau er at finde på det amerikanske kontinent, mens andelen er lavere i resten af verden). Svaret, mener mange, skal findes i en *særlig konstellation af faktorer*: For det første har de tre lande proportionalvalgssystemer og ikke valg i enkeltmandskredse, hvilket gør det langt lettere for nye grupper at vinde fodfæste i de folkevalgte forsamlinger (en institutionel faktor). For det andet har de nordiske lande hen over et århundrede udviklet en stærk lighedsorienteret politisk kultur, som giver stærk støtte til tanken om socialrepræsentation (se kapitel 3). Det har bl.a. bidraget til, at barriererne mod kvinder i det repræsentative system har været lidt mindre i de nordiske lande (politisk kultur faktor). Endelig for det tredje er kvinderne i de nordiske velfærdsstater – på grund af fuldtids erhvervsarbejde, (professions)uddannelser og den anti-autoritære bevægelse i 1960'erne og 1970'erne – generelt blevet mobiliseret og blevet politisk aktive i partier, organisationer og græsrodsbevægelser (aktørfaktor) (se bl.a. Wängnerud, 2000; Togeby, 1994). Som det ses af tabel 2.2, så indtog SF i 1979 en særrolle. Ellers må man sige, at kvinderepræsentation i dag tilsyneladende ikke har noget med politiske fløje at gøre.

I et socialiseringsperspektiv er der grund til at interessere sig for andelen af kvinder i parlamentet. Tesen er her, at kvinder og mænd gennem hele livet

TABEL 2.2.

Andelen af kvinder i de enkelte partier efter valgene i 1979, 1994, 1998 og 2001 (pct. af 175 mandater)

	1979	1994	1998	2001
Venstresocialisterne (VS)	17	-	-	-
Enhedslisten (EL)	-	17	20	50
Socialistisk Folkeparti (SF)	64	23	39	33
Socialdemokraterne (S)	24	39	38	35
Det Radikale Venstre (RV)	30	50	57	44
Danmarks Retsforbund (DR)	20	-	-	-
Centrumdemokraterne (CD)	33	40	63	-
Kristeligt Folkeparti (KRF)	20	-	25	50
Venstre (V)	14	31	38	36
Det Konservative Folkeparti (KF)	32	37	31	50
Dansk Folkeparti (DF)	-	-	31	41
Fremskridtsparitet (FP)	5	27	25	-
Total	23	33	37	38
N	41	59	66	68

gør forskellige erfaringer. Det gælder som børn i familierne, det gælder i skolen og uddannelsessystemerne, på arbejdsmarkedet (som i betydelig grad er kønsopdelt), som småbørnsfamilie og som ældre. Forskellige erfaringer, ikke mindst knyttet til omsorg, omsætter sig til kønsforskellige politiske holdninger, opfattelser, ressourcer og handlinger. Køn opfattes her som ophav til én af de dybeste og tidligste socialiseringslag. Analyserne i kapitel 3 til 7 vil vise mere om, hvor og hvordan kønsforskelle manifesterer sig i arbejdet som folketingsmedlem.

ALDER

I et socialiseringsperspektiv har alder interesse af to grunde. For det første ud fra en antagelse om, at selv om erfaringer – herunder også politiske erfaringer – gøres gennem hele livet, så kan man ifølge socialiseringsteorien tale om nogle afgørende „formative år“ i 15-25-års-alderen, hvor nogle mere grundlæggende politiske opfattelser og holdninger dannes. Det betyder, at man kan tale om politiske generationer med forskellig prægning. Te-

TABEL 2.3.

Aldersfordelingen i Folketinget efter valgene i 1979, 1994, 1998 og 2001. Pct.

	1979	1994	1998	2001
29 år eller yngre	1	5	6	10
30-39 år	25	14	13	21
40-49 år	34	33	20	20
50-59 år	30	41	51	35
60-69 år	10	6	10	14
Over 70 år	0,6	1	0,6	0
Total	100	100	100	100
N	179	179	179	179

sen er altså, at det gør en forskel, om man har været ung (15-25) i 1950'erne, 1960'erne, 1970'erne eller 1980'erne. Levevilkår og historiske og politiske begivenheder i de forskellige perioder vil præge de forskellige generationer af unge forskelligt. For det andet kan alder spille ind på den måde, at egen situation og levevilkår betyder noget for holdninger og opmærksomhed. Det kunne f.eks. tænkes, at politikere under 40, fordi de selv er småbørnsforældre, er mere opmærksomme på netop denne gruppes levevilkår og eksempelvis også kikker på pension og efterløn i et andet perspektiv end politikere i tresårsalderen. Endelig har nogle af de politiske partier – ikke mindst Socialdemokratiet – på det seneste selv fokuseret meget på andelen af unge i partigrupperne ud fra signalværdien knyttet til „ungt image“ og „fornyelse“. Alene af den grund kunne det være interessant at undersøge partiernes aldersprofil, og hvorvidt alder gør en forskel i det parlamentariske arbejde.

I det lange tidsperspektiv er gennemsnitsalderen i Folketinget faldet. Gennemsnitsalderen var i 1960 54 år og faldt tre år op gennem 1960'erne og yderligere tre år hen over valgene i 1971 og 1973 og har siden da ligget omkring de 48 år (se tabel 2.4). Den samlede aldersfordeling hos folketingsmedlemmerne fremgår af tabel 2.3. Det mest markante mønster er måske, at gruppen af de helt unge under 30 år er vokset fra 1 til 10 pct. i perioden. De yngste bliver yngre. Af de 18, der i 2001 tilhørte denne gruppe, var halvdelen studerende. Ellers er det fortsat gruppen mellem 40 og 60 år, der er dominerende.

Hvis man kikker på de enkelte partigrupper – tabel 2.4 – så er gennemsnitsalderen temmelig konstant, især i de store partigrupper. Efter valget

TABEL 2.4.

Gennemsnitsalderen i de enkelte partigrupper efter valgene i 1979, 1994, 1998 og 2001. Pct.

	1979	1994	1998	2001
Venstresocialisterne (VS)	35	-	-	-
Enhedslisten (EL)	-	43	47	39
Socialistisk Folkeparti (SF)	44	49	47	48
Socialdemokraterne (S)	48	50	50	47
Det Radikale Venstre (RV)	44	52	51	44
Danmarks Retsforbund (DR)	50	-	-	-
Centrumdemokraterne (CD)	49	57	52	-
Kristeligt Folkeparti (KRF)	55	-	50	49
Venstre (V)	45	47	48	47
Det Konservative Folkeparti (KF)	49	46	47	45
Dansk Folkeparti (DF)	-	-	53	50
Fremskridtspartiet (FP)	46	43	-	-
Alle MF'ere	47	48	49	47
N	175	175	175	175

2001 har Dansk Folkeparti den ud fra gennemsnitsalderen ældste partigruppe. Gennemsnitsalder kan dække over meget forskellige aldersprofiler. Hvis man fastholder, at det interessante er „politiske generationer“ eller erfaringer med bestemte levevilkår, kan man analysere, hvilken andel af de enkelte partigrupper der eksempelvis er under 40 år. Af tabel 2.5 fremgår det, at andelen af unge under 40 er større ved det seneste valg i 2001 end tidligere, nemlig på i alt 30,7 pct.¹ Det fremgår endvidere, at det ved de tre sidste valg især er Socialdemokratiet og SF – og i perioder også Enhedslisten – der ikke har rekrutteret folketingsmedlemmer under 40 år. Bemærkelsesværdigt er det endvidere, at den radikale folketingsgruppe efter sidste valg for over halvdelen vedkommende er under 40 år. Endelig er det interessant, at da de konservative ved valget i 1998 styrtdykkede fra 27 til 16 mandater, resulterede det i en kraftig stigning i andelen af gruppemedlemmer under 40.

I et politisk generationsperspektiv skal man ved læsningen af tabel 2.5 notere sig, at gruppen under 40 i 1979 er dem, der blev præget af 1960'erne. Ved valgene i 1990'erne er gruppen under 40 dem, der fik deres prægning i de unge år i slutningen af 1970'erne og i begyndelsen af 1980'erne. I 1979

TABEL 2.5.

Andel af medlemmerne i partigrupperne under 40 år efter valgene i 1979, 1994, 1998 og 2001. Pct.

	1979	1994	1998	2001
Venstresocialisterne (VS)	83	-	-	-
Enhedslisten (EL)	-	33	0	50
Socialistisk Folkeparti (SF)	27	15	8	17
Socialdemokraterne (S)	27	11	11	25
Det Radikale Venstre (RV)	20	13	29	56
Danmarks Retsforbund (DR)	20	-	-	-
Centrumdemokraterne (CD)	17	0	-	-
Kristeligt Folkeparti (KRF)	0	-	25	25
Venstre (V)	27	23	21	34
Det Konservative Folkeparti (KF)	18	26	44	38
Dansk Folkeparti (DF)	-	-	23	27
Fremskridtspartiet (FP)	25	36	-	-
Alle MF'ere	26	18	19	31
N	45	33	34	55

var det venstrefløjen, der havde en stor gruppe under 40 år, mens især midterpartierne havde svært ved at rekruttere denne gruppe. I 1990'erne er rollerne byttet om.

UDDANNELSE

I et utal af samfundsvidenskabelige undersøgelser vedrørende holdninger, opfattelser og handlinger viser uddannelse sig at være en afgørende forklarende faktor. Uddannelse præger folk dybtgående. Det er derfor oplagt også at granske mønstrene i folketingsmedlemmernes uddannelsesmæssige baggrund og foretage sammenligninger med den befolkning, som MF'erne repræsenterer.

Folketingsmedlemmernes fordeling efter kompetencegivende erhvervsuddannelse fremgår af tabel 2.6. Tabellen viser for det første, at folketingsmedlemmerne er langt bedre uddannede end befolkningen i almindelighed. Over halvdelen af befolkningen har ingen erhvervsuddannelse, mens det i 2001 kun gjaldt for knap tre pct. af folketingsmedlemmerne. Den kortest

TABEL 2.6.

Fordelingen af kompetencegivende erhvervsuddannelser blandt folketingsmedlemmerne efter valgene i 1979, 1994, 1998 og 2001. Pct.

	BEFOLKNINGEN				
	1979	1994	1998	2001	1997
Ingen erhvervsuddannelse	10	5	5	3	53
Specialarbejderkurser	3	1	1	0,6	31
Faglære, mesterlære	18	17	16	16	
Højere uddannelse kort (1-2 år)	10	10	12	9	5
Højere uddannelse mellemlang (3-4 år)	21	24	27	23	7
Højere uddannelse lang (5- år)	38	39	34	42	4
Studerende	1	3	4	7	-
Total	100	100	100	100	100
N	177	178	179	179	*

(*) Tallene er for befolkningen, der omfatter personer over 18 år, er opgjort pr. 1. januar 1997.

Kilde for oplysningerne om befolkningen: *Folketinget efter valget den 11. marts 1998*, her gengivet efter Garodkin (2001).

uddannede halvdel af befolkningen er således næsten ikke repræsenteret som social kategori i Folketinget. I den anden ende af uddannelsesskalaen har over 40 pct. af folketingsmedlemmerne en akademisk uddannelse, mens det kun gælder for godt fire pct. af befolkningen. Det fremgår for det andet, at over en 20 års periode er andelen af de lavt uddannede faldet med 10 procentpoint og andelen af akademisk uddannede steget med fire procentpoint.

Hvis man kigger på udviklingen over tid inden for de forskellige parti-blokke (tabellen ikke vist), kan man se, at der i 1979 var nogen forskel mellem uddannelsesniveaet mellem repræsentanter for højrefløj og venstrefløj. Venstrefløj havde betydeligt flere lavtuddannede. Uddannelsesprofilen fløjene imellem ligner hinanden mere i 2001. Ingen af fløjene har mange fra kategorierne „ingen erhvervsuddannelse“ og „specialarbejderuddannede“. Venstrefløj er dog stadig lidt mindre veluddannet end højrefløj. Forskellen er blot nu at finde på et højere uddannelsesniveau, idet der er forholdsvis flere med mellemlange højere uddannelser i venstrefløj mod forholdsvis lidt flere med lange højere uddannelser på højrefløj. Midterblokken har i alle årene de højest uddannede folketingsmedlemmer.

TABEL 2.7.

Fordelingen af kompetencegivende erhvervsuddannelser blandt folketingsmedlemmerne i de enkelte partigrupper efter valget i 2001. Pct.

	EL	SF	S	RV	KRF	V	K	DF	ALLE
Ingen erhvervsuddannelse		8	4					5	3
Specialarbejder kurser			2						1
Faglærte, mesterlære			19			13		55	16
Højere uddannelse kort	25	8	6		50	13		9	9
Højere uddannelse mellemlang		17	35		50	20	31	9	23
Højere uddannelse lang	50	58	27	100		50	56	18	42
Studerende	25	8	8			5	13	5	7
Total	100	99	101	100	100	101	100	101	101
N	4	12	52	9	9	56	16	22	179

Note: Værdierne 0 pct. er taget ud af tabellen for at lette overblikket over mønsteret.

Hvis man kikker på mønsteret for uddannelse for alle partier dels i 1979 (tabellen ikke vist) og 2001 (tabel 2.7), så er det iøjnefaldende, at der i 1979 først og fremmest er to partier, der rekrutterer folketingsmedlemmer blandt de lavest uddannede, nemlig Fremskridtspartiet og Socialdemokratiet. Akademikerpartierne udgøres især af Det Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti og til dels Venstre.

Mønstrene fra 1979 er blevet endnu tydeligere i 2001. Dansk Folkeparti har overtaget rekrutteringsmønsteret efter Fremskridtspartiet og har så klart – i forhold til de øvrige partigrupper – flest kortuddannede. Over halvdelen af Dansk Folkepartis gruppe er håndværksuddannede. Det Radikale Venstre har udviklet sig til udelukkende at bestå af akademikere, og Socialistisk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti, Venstre og Enhedslisten har nu partigrupper bestående af 50 pct. akademikere eller derover.

Hvis man studerer typen af akademiske uddannelser nærmere (tabellen ikke vist), finder man, at naturvidenskabelige lange videregående uddannelser er svagt repræsenteret i alle tre blokke og ydermere har tabt terræn over tid. Under to pct. af Folketingets medlemmer har i 2001 en sådan baggrund. Det er først og fremmest samfundsvidenskabelige uddannelser, der fylder noget, idet en femtedel af tingets medlemmer har en sådan baggrund og mere end hver tredje fra midterpartierne har en samfundsvidenskabelig uddannelse. De læreruddannede udgør ligeledes en stor gruppe: ca. 10 pct.

af alle folketingsmedlemmer, men næsten en tredjedel af medlemmerne af midterpartierne.

Alt i alt er Folketingets medlemmer særdeles veluddannede og kan i forhold til befolkningen betegnes som en uddannelsesmæssig elite. Men de folkevalgte ligner i uddannelsesmæssig henseende befolkningen mere end andre elitegrupper i samfundet. Uddannelseskløften mellem dommere, administratorer, forskere, ledere i det private erhvervsliv, ledere i erhvervsorganisationer mv. og befolkningen er endnu større (Christiansen, Møller & Togeby, 2001: 221-224).

ERHVERV

Når Folketingets medlemmer er særdeles veluddannede og langt højere uddannet end befolkningen generelt, vil forventningen vedrørende erhvervsbaggrund være, at Folketinget heller ikke her afspejler kategorierne i samfundet. Af tabel 2.8 og tabel A.1 i appendikset fremgår det da også, at de folkevalgte kommer fra job med højt vidensindhold og for manges vedkommende tillige fra job med ledelsesfunktioner.

Hvis man gransker tabellerne lidt, vil man se, at der er en række grupper, der hver især udgør ca. 10 pct. af de indvalgte i 2001 og dermed fylder godt i Folketinget. Det er folk med erfaringer med overordnet ledelse inden for det offentlige; gruppen af selvstændige på land og i by; folk med administrative erfaringer (anvendt samfunds- og humanvidenskab) og endelig gruppen af lærere i gymnasiet, folkeskolen og lærere i øvrigt.

Man skal også notere sig nogle grupper, der ikke fylder ret meget. Det gælder først og fremmest gruppen af advokater og dommere, som kun udgør 2,8 pct. Det er bemærkelsesværdigt få i forhold til parlamenter i mange andre lande. Det er også bemærkelsesværdigt, at mens gruppen af folkeskolelærere alene udgør fem pct., er der så godt som ingen indvalgte fra faggrupperne sygeplejersker og pædagoger. Ufaglærte arbejdere, specialarbejdere og til dels faglærte arbejdere er så godt som fraværende.

Tabellerne 2.8 og A.1 rummer også information om de enkelte erhvervsgruppers relative størrelse i befolkningen, og det er udregnet, med hvilken faktor de enkelte erhvervsgrupper er over- eller underrepræsenteret i Folketinget. Generelt er det folk med ledelseserfaringer, folk med samfundsvidenskabelig og administrativ baggrund og de selvstændige, der er klart overrepræsenterede, med henholdsvis faktor 5,5; 5,8 og 4,3. De ofte omtalte folkeskolelærerne er overrepræsenterede, men „kun“ med en faktor 1,7 i

2001. Lærere af alle slags er overrepræsenteret med en faktor 2,7. Der er mange lærere i Folketinget, men også mange lærere i samfundet. Alle job med forholdsvis lavt vidensindhold er underrepræsenterede.

Forskellige typer af job giver basis for forskellige levevilkår og livsformer. I forhold til spredningen og mangfoldigheden i samfundet udgør folketingsmedlemmerne en både sorteret og privilegeret gruppe. Man kunne nu spørge, om folketingsmedlemmerne så alligevel ikke har erfaringer med en lidt bredere vifte af levevilkår og livsformer i kraft af deres opvækst. De kommer ikke alle fra samme miljø, som de nu har etableret sig i. Tabel A.2 i appendikset viser den erhvervsmæssige baggrund for folketingsmedlemmerne i 1998 sammenlignet med fædrenes erhvervsmæssige baggrund og befolkningens.

Tabellen viser, at mange flere folketingsmedlemmer, end dem der i dag er selvstændige, er vokset op i hjem, hvor faderen var selvstændig erhvervsdrivende. Så de selvstændige er på en måde dobbelt overrepræsenterede. Kun tre pct. af befolkningen (tallet er fra i 1998) er selvstændige, men 12 pct. af folketingsmedlemmerne er selvstændige ved indvalget, mens hele 31 pct. af de folkevalgte kommer fra hjem med en far, der var selvstændig.

Få folketingsmedlemmer – ca. 10 pct. – kommer fra områderne kontor, salg, service håndværk mv., men op imod 25 pct. kommer fra hjem med disse erhverv. Det kunne måske kompensere lidt for den voldsomme underrepræsentation i forhold til befolkningen. Omvendt så er gruppen af folketingsmedlemmer, der har job som forvaltere, økonomer, dommere og jurister større end gruppen af folketingsmedlemmer, der er vokset op i hjem med disse typer erhverv. Disse jobkategorier har været i vækst og er for en dels vedkommende skabt inden for de sidste 25-30 år, og de har altså tilsyneladende kunnet fungere som effektive „karriere-trædesten“ til Folketinget. Det betyder imidlertid, at disse nye erhverv er overrepræsenterede.

ERHVERV OG SOCIALISERING

Som redegjort for i kapitel 1 så er fokus i denne bog først og fremmest på *konsekvenserne* af den rekruttering, der sker til Folketinget. Interessen for folketingsmedlemmernes erhvervsbaggrund skal ses i samme lys. I et socialiseringsperspektiv er antagelsen, at uddannelse og det efterfølgende arbejdsliv tilsammen præger personerne kraftigt. Spørgsmålet er, hvilke politisk interessante prægninger folketingsmedlemmerne har modtaget?

Ved at foretage den detaljerede kodning af folketingsmedlemmernes

erhvervsmæssige baggrund og tænke dem i et socialiseringsperspektiv bliver nogle bestemte grupperinger blandt Folketingets medlemmer iøjnefaldende. Det er f.eks. iøjnefaldende, at der er kommet en stor gruppe af medlemmer, som har en lang videregående samfundsvidenskabelig uddannelse, og som har haft administrativt arbejde forud for deres indvalg. Hvis man kombinerer disse to kriterier, finder man, at den gruppe, som man kunne døbe *djøl'erne* i Folketinget, udgjorde 24 pct. af medlemmerne i 1979 og 29 pct. i 2001 (jf. tabel 2.9 nedenfor). Gruppen er interessant, hvis uddannelse og joberfaringer tilsammen socialiserer djøl'erne til en særlig politisk kultur, der påvirker deres holdninger, opfattelser og adfærd i parlamentet. Det har været diskuteret lidenskabeligt i både den offentlige debat og i faglige miljøer, om juridisk-økonomisk-administrativt uddannede skulle tilegne sig en særlig teknokratisk faglighed med fokus på ledelse og styring med vægt på hierarki, formalistisk opbygning, teknisk-økonomisk ansvar, budgetoverholdelse, kontrol- og evalueringsforanstaltninger (Dahler-Larsen & Ejersbo, 2003: 8-10). Tesen er, at administrativt uddannede i højere grad end andre ser samfundet som en „maskine“, der skal monitoreres, vedligeholdes, justeres og fintunes. De ser politik som et (i nogen grad videnskabeligt baseret) styringshåndværk snarere end en værdi- eller interessekamp, og hvor det gælder om at finde frem til det *effektive* snarere end det *rimelige*.

En fremtrædende politiker og senere formand for Folketinget – endnu én (jf. kapitel 1) – var inde på noget tilsvarende, da han i et interview med henvisning til cand.polit.er m.fl. karakteriserede en politikertype, der efter hans opfattelse havde bredt sig de sidste 10 år, og som, hvis den type vandt yderligere frem, efter hans vurdering ville ændre det danske politiske system betydeligt:

En politikertype ... som er forholdsvis holdningsløs og forkaster politiske ideologier som håbløst forældede; som findes i alle partier; som er stærkt resultatsøgende og er forholdsvis lidt optaget af, hvad det er for en løsning, man får, bare man får en løsning; som ofte har en teknokratisk baggrund; og som lever på en politisk konsensus-filosofi. Der er tale om en i én forstand effektiv politiker, men også en type, der bidrager til en vis form for konservatisme, idet deres udgangspunkt er: Hvilken teknologi råder vi over, og hvordan ser samfundet faktisk ud? De respekterer det system, der har udviklet sig og vil ikke genere nogle bestemte grundpiller i samfundet. De har ikke viljen til at ændre samfundet, men har viljen til at finde løsninger inden for det afgrænsede system, vi allerede har (Ivar Hansen i Jensen, 1993: 180-181).

TABEL 2.8.

Folkingsmedlemmer fordelt efter erhverv forud for indvalg ved valgene 1979, 1994, 1998 og 2001. Pct.

	FOLKETINGET				BEFOLKNING		
	1979	1994	1998	2001	1998	Overrepræsenteret med faktor... (2001)	Underrepræsenteret med faktor ... (2001)
1. Overordnet offentlig ledelse, lovgivning	3,4	7,3	6,1	8,9	0,99	9,0	
2. Ledelse af politisk organisation	-	-	1,1	0,6	0,01	60,0	
3. Ledelse af økonomisk interesseorganisation	0,6	1,7	1,7	1,1	0,03	36,0	
4. Ledelse af humanitær organisation	0,6	0,6	0,6	1,1	0,00	-	
5. Ledelse af privat virksomhed (over 10 ansatte)	8,9	2,2	3,9	5,0	2,00	2,5	
6. Ledelse af offentlig virksomhed (over 10 ansatte)	7,8	3,4	2,2	2,2	0,42	5,2	
7. Selvstændige by (under 10 ansatte)	5,0	5,6	5,0	6,1	2,50	2,4	
8. Ledelse offentlig virksomhed (under 10 ansatte)	-	-	-	1,1	0,20	5,5	
9. Selvstændige land (under 10 ansatte)	6,7	7,3	6,7	5,6	0,19	29,5	
11. Advokater og dommere	3,9	3,4	2,8	2,8	0,23	12,2	
12. Økonomer	3,4	5,6	5,6	4,5	0,12	37,5	
13. Journalister	3,9	3,9	2,2	1,7	0,28	6,1	
14. Anvendt samfunds- og humanvidenskab	5,0	6,1	9,5	11,2	2,81	4,0	
15. Anvendt natur- og sundhedsvidenskab	1,7	4,5	3,4	4,5	4,27	1,1	
16. Undervisere på universitetet	6,1	4,5	2,2	0,6	0,75		1,3
17. Lærere i gymnasiet	2,2	5,6	3,4	2,2	0,62	3,5	
18. Lærere i folkeskolen	4,5	8,9	8,9	5,0	2,94	1,7	
19. Lærere i øvrigt	6,7	2,8	2,9	3,9	0,52	7,5	

20. Mellemlang teknisk uddannelse	-	-	-	-	-	3,53	-
21. Sundhed, omsorg, pædagogik	-	-	0,6	-	-	5,59	-
22. Salg, finansiering, forretningservice, administration	6,1	5,6	6,1	6,1	6,1	5,91	1,0
23. Militært arbejde	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	0,01	110,0
24. Kontorarbejde	4,5	5,0	5,6	3,4	3,4	12,61	3,7
25. Salgs-, service- og omsorgs- og plejearbejde	1,7	1,1	1,7	2,8	2,8	14,82	5,3
26. Medhjælp landbrug, fiskeri, skovbrug	0,6	-	-	0,6	0,6	2,27	3,7
27. Håndværksræget arbejde (håndværk + faglært)	1,1	1,7	1,7	2,2	2,2	12,81	5,8
28. Proces- og maskinoperatørarbejde samt transport- og anlægsarbejde (Specialarbejdere)	1,1	1,1	0,6	1,1	1,1	8,67	7,9
29. Andet arbejde (ufaglært arbejde)	0,6	-	0,6	-	-	14,92	24,9
30. Studerende	2,2	4,5	6,1	10,0	10,0	-	-
31. Førtidspensionister, bistandsklienter mv.	0,1	0,6	0,6	0,6	0,6	-	-
32. Husmødre, husfædre, medhjælpende	1,1	0,6	1,1	1,1	1,1	-	-
33. Folkepensionister, efterløn	-	-	-	-	-	-	-
34. Erhverv oplyst, men uplacerbar	2,2	3,4	2,8	2,2	2,2	-	-
35. Uoplyst	6,7	2,2	3,4	0,6	0,6	-	-
I alt	100,0	100,0	100,0	179	179	100,0	100,0
N	179	179	179	179	179		

Noter: Kodningen af folkeingsmedlemmernes erhverv er her foretaget i overensstemmelse med *DISCO-88*, som er den danske version af den internationale fagklassifikation, som Danmarks Statistik er gået over til at anvende. De forskellige erhverv er klassificeret efter ledelses- og vidensindhold i 10 hovedgrupper, og Danmarks Statistik har udarbejdet og vedligeholder en komplet kodenøgle over samtlige danske erhverv (Danmarks Statistik, 1996). Oplysninger om befolkningens fordeling i erhvervs-kategorierne stammer fra Danmarks Statistik. I beregningen af faktoren for over- og underrepræsentation indgår MF-data for 2001 og befolkningsdata fra 1998.

TABEL 2.9.

Andelen af henholdsvis djøf'ere, humanister, private ledere og selvstændige og arbejdere i Folketinget i årene 1979, 1994, 1998 og 2001. Pct.

	1979		1994		1998		2001	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Djøf'ere	24	42	27	49	29	51	29	52
Humanister	24	42	29	48	22	39	17	31
Private ledere og selvstændige	20	35	14	25	15	26	15	27
Arbejdere	10	17	9	16	10	18	10	18
Rest	24	43	21	41	25	45	28	51
Total	100	179	100	179	100	179	100	179

Det er ligeledes iøjnefaldende, at en meget stor gruppe folketingsmedlemmer har, hvad man kunne kalde *humanistisk* uddannelse og jobberfaring. Det drejer sig om alle lærerne og alle humanistisk uddannede fra universiteterne. Man kunne tænke sig, at denne gruppe havde valgt uddannelse og job ud fra en særlig interesse for f.eks. „omsorg“, „menneskelig udvikling“, „trivsel“ og „humanistiske værdier“, og at uddannelse og jobberfaring har forankret og udviklet denne interesse. Hvis man kombinerer uddannelses- og jobkriterier (og i øvrigt for at gøre erhvervskategorierne gensidigt udelukkende trækker de folketingsmedlemmer fra, der også falder ind under kategorien „djøf'er“), så udgør gruppen af humanister ved de fire valg henholdsvis 24; 29; 22 og 17 pct. Se tabel 2.9.

En tredje iøjnefaldende gruppe er folk med ledelseserfaringer fra den private sektor, dvs. ledere af private virksomheder og selvstændige i by og på land. Man kunne tænke sig, at denne gruppe *private ledere og selvstændige* qua deres jobberfaringer bærer værdier fra det private som f.eks. „markeds-“, „produktions-“ og „effektivitetsorientering“ med sig. Gruppen svinger mellem 14 og små 20 pct. hen over årene. Kategorierne af folketingsmedlemmer er definerede på en sådan måde, at de er gensidigt udelukkende. Se appendiks for en nærmere diskussion af konstruktionen af variablene.

Endelig er der gruppen af kortuddannede *arbejdere*. De udgør ca. 10 pct. af medlemmerne. Gruppen kan tænkes på den ene side at bære på „arbejderklassebevidsthed“ og „solidariske værdier“, på den anden side kan gruppen også være bærer af „den lille mands erfaringer“ og „mistro“ til systemet i almindelighed og den uddannede elite i særdeleshed.

Opgjort på den beskrevne måde (hvor kategorierne er gensidigt udelukkende) kan man „indfange“ ca. 75 pct. af Folketingets medlemmer, jf. tabel 2.9.

De ovenfor definerede kategorier fordeler sig på partier i 1979 og 2001 som vist i tabel 2.10. I 2001 findes der djøf'ere i næsten alle partier, men så langt fra i samme omfang. Mønsteret er, at på venstrefløjen er Enhedslisten og Socialistisk Folkeparti djøf-partier, idet henholdsvis ca. 50 og 40 pct. af grupperne er djøf'ere, mens andelen er mere beskedne 29 pct. hos Socialdemokraterne. På midten kan man vælge mellem på den ene side det mest udprægede djøf-parti i Folketinget, Det Radikale Venstre, hvor to tredjedele af gruppen tilhører kategorien, på den anden side Folketingets mindst „djøficerede“ parti, Kristelig Folkeparti, der ingen djøf'ere har. På højre fløj fylder djøf'erne generelt ikke så meget, men også her kan man „vælge“ mellem djøf-partierne, Venstre og Konservative, over for Dansk Folkeparti, der kun i beskedent omfang rekrutterer denne kategori.

„Humanisterne“ rekrutteres først og fremmest til venstreblok (EL, SF, og S), hvor de udgør ca. en fjerdedel af partigrupperne, samt til Kristeligt Folkeparti, hvor de udgør halvdelen af partigruppen. „Private ledere og selvstændige“ finder man især hos Venstre og Kristeligt Folkeparti. Forklaringen på dette mønster ligger i, at gruppen selvstændige også inkluderer landmænd, som både er forholdsvis godt repræsenteret i Folketinget, og som historisk har haft en stærk tilknytning til netop disse to partier. Endelig findes der i 2001 kun „arbejdere“ i fire partier: Først og fremmest hos Dansk Folkeparti, hvor 32 pct. af gruppen består af (især faglærte) arbejdere, og dernæst hos Socialdemokratiet, hvor arbejderne udgør 12 pct. Der er ud fra partigruppernes sammensætning ikke dækning for at tale om venstrefløjspartierne som arbejderpartier.

Der har ikke været tradition for i dansk parlamentsforskning at inddele folketingsmedlemmerne i kategorierne „djøf'er“, „humanist“, „leder og selvstændig fra det private“ og „arbejder“ på baggrund af uddannelse og jobberfaringer. Begrundelsen for at gøre det her er, som ovenfor anført, den anlagte socialiseringsvinkel. Tesen er, at den uddannelses- og jobmæssige prægning vil influere på de politiske holdninger, opfattelser og handlinger. Analysen i kapitlerne 3-7 skal demonstrere hensigtsmæssigheden i inddelingen.

Som det er fremgået af kapitel 2 så langt, så ligner den folkevalgte politiske elite ikke den befolkning, som de repræsenterer. Med hensyn til erfaringer knyttet til køn, alder, uddannelse og erhvervsbaggrund, så har folketingsmedlemmerne andre ting i „rygsækken“ end deres vælgere.

TABEL 2.10.

Andelen af henholdsvis djøfere, humanister, private ledere og selvstændige og arbejdere i de forskellige partigrupper i Folketinget i år 1979 og 2001. Pct.

	DJØFERE		HUMANISTER		PRIVATE LEDERE OG SELVSTÆNDIGE		ARBEJDERE	
	1979	2001	1979	2001	1979	2001	1979	2001
Venstresocialisterne (VS)	0	-	33	-	0	-	33	-
Enhedslisten (EL)	-	50	-	25	-	0	-	0
Socialistisk Folkeparti (SF)	18	42	36	25	0	8	9	0
Socialdemokraterne (S)	25	29	22	29	4	2	16	12
Det Radikale Venstre (RV)	20	67	50	11	20	11	0	0
Danmarks Retsforbund (DR)	20	-	20	-	0	-	20	-
Centrumdemokraterne (CD)	33	-	0	-	33	-	0	-
Kristeligt Folkeparti (KRF)	0	0	60	50	0	50	20	0
Venstre (V)	41	30	14	9	36	30	0	7
Det Konservative Folkeparti (KF)	32	25	23	19	41	13	0	6
Dansk Folkeparti (DF)	-	5	-	0	-	9	-	32
Fremskridtspartiet (FP)	10	-	10	-	55	-	5	-
Alle MF'ere (N=175)	24	30	23	17	20	15	10	10

POLITISK ERFARING FORUD FOR INDVÆLGELSEN I FOLKETINGET

Der er andre erfaringer end de netop omtalte grundlæggende sociale erfaringer, der må antages at være relevante for at forstå de folkevalgtes holdninger, opfattelser og handlinger. Det drejer sig om deres mere specifikke *politiske erfaringer* erhvervet forud for deres indvalg i Folketinget. En række oplysninger om folketingsmedlemmernes politiske erfaringer erhvervet gennem tillidsposter og politisk arbejde i partiet, lokalpolitik og interesseorganisationer er gengivet i tabel 2.11 nedenfor.

PARTIORGANISATION

Andelen af folketingsmedlemmer, der har eller har haft én eller flere tillidsposter eller – for en lille gruppes vedkommende – ansættelser i partiorganisationen lokalt, regionalt eller nationalt, var både i 1979 og 2001 på ca. 70 pct. Det betyder på den ene side, at langt de fleste folketingsmedlemmer har erhvervet sig politisk erfaring fra partiarbejde forud for deres indvalg i Folketinget, og at vejen til Folketinget for de flestes vedkommende går via arbejde for partiet eller partiets ungdomsorganisation. Men der er omvendt også ca. 30 pct. af folketingsmedlemmerne, der er blevet opstillet og indvalgt uden tilsyneladende at have gjort meget andet i partiregi end at løse medlemskort. Partierne har således ikke monopol på at levere den politiske erfaring til folketingsmedlemmerne. Hvis man desuden inddrager tabel 2.12, så vil man se, at der er betydelige forskelle partierne imellem med hensyn til, hvor mange gruppemedlemmer der har haft tillidsposter i partiet. I 1979 havde de gamle partier – SF, S, RV, V og K – godt tag i deres kandidater. Det samme gjaldt Kristeligt Folkeparti. De øvrige – 1970'ernes „nye“ – partier, har aldrig haft mange medlemmer og byggede ikke partiorganisationer op lokalt over hele landet, hvilket antageligt er en del af forklaringen på, at større andele af deres indvalgte ikke har erfaringer med fra partiarbejde. Det gælder endvidere for flere partier, at de fra 1979 til 2001 tilsyneladende i nogen grad har mistet taget i deres indvalgte. Det gælder for fire ud af fem gamle partier, nemlig SF, RV, V, og K, mens andelen med partiorganisatoriske erfaringer fra partiet et steget hos Socialdemokratiet.

TABEL 2.11.
 Politikernes politiske erfaringer fra tillidsposter i partiet, lokalpolitik og interesseorganisationer forud for indvalg i Folketinget i 1979 og 2001. Pct.

	HAR ELLER HAR HAFET		HAR NU/ER NU	
	1979	2001	1979	2001
POLITISKE TILLIDSPOSTER OG ANSÆTTELSER				
PARTIET				
Poster i partiets ungdomsorganisation på lokalt niveau	17,3	24,0	0,0	1,7
Poster i partiets ungdomsorganisation på landsniveau	17,9	23,5	0,6	0,0
Formand for partiets landsorganisation	3,4	8,4	0,0	0,0
Poster i partiets oplysningsforbund på lokalt niveau	6,4	4,5	1,1	1,7
Poster i partiets oplysningsforbund på landsniveau	7,3	5,6	1,7	1,1
Poster i partiorganisation på lokalt niveau	41,3	38,0	15,6	8,9
Poster i partiorganisationen på regionalt niveau	12,8	10,6	5,0	3,9
Medlem af partiets hovedbestyrelse	35,2	27,4	26,3	15,6
Medlem af partiets forretningsudvalg	10,1	7,3	5,6	2,8
Næstformand i partiet	5,0	5,6	1,7	2,2
Formand for partiet	3,4	6,7	2,2	3,9
Ansættelse i partiorganisationen	4,5	7,3	-	-
Én eller flere af de ovenfor nævnte tillidsposter ¹	70,9	69,3	40,8	31,3
Ansættelse eller én eller flere af de ovenfor nævnte tillidsposter ²	70,9	69,8	-	-

LOKALPOLITIK					
Medlem af kommunalbestyrelse	36,9	43,6	16,2	17,9	
Borgmester	3,4	5,6	0,0	1,7	
Medlem af amtsbestyrelse	6,1	12,8	3,4	7,3	
Amtsborgmester	0,0	2,2	0,0	0,6	
Én eller flere af de ovenfor nævnte tillidsposter i lokalpolitik ^{1, 3}	40,2	49,2	19,0	22,9	
ORGANISATIONER					
Tillidsposter:					
Poster i LO's organisationer lokalt eller på landsplan	12,3	10,6	3,9	0,6	
Poster i DA's organisationer lokalt eller på landsplan	0,6	0,6	0,0	0,0	
Poster i landbrugets organisationer lokalt eller på landsplan	3,4	2,2	2,2	0,6	
Poster i tjenestemændenes organisationer lokalt eller på landsplan	6,1	0,6	1,1	0,0	
Poster i AC's organisationer lokalt eller på landsplan	3,6	1,1	1,1	0,0	
Poster i erhvervs- og brancheorganisationer	3,9	11,2	2,8	6,7	
Ansættelse i en interesseorganisation	12,8	14,5	-	-	
Én eller flere af de ovenfor nævnte tillidsposter i organisationer	29,6	23,5	11,2	7,3	
Ansættelse eller én eller flere af de ovenfor nævnte tillidsposter i organisationer ²	38,0	30,7	-	-	

Noter: 1. Da folketingsmedlemmerne i tidens løb typisk har haft mere end én tillidspost, så summerer tallene for de enkelte tillidsposter ikke op til tallet i kategorierne "En eller flere af ovennævnte ...". 2. En ansættelse er defineret som et almindeligt betalt job i en parti- eller interesseorganisation. 3. Den lille forskel i procentandelen af folketingsmedlemmer, der i henholdsvis tabel 2.11 og tabel 2.12 anføres at have "Én eller flere af de ovenfor nævnte tillidsposter i" henholdsvis partiorganisationen, lokalpolitik, og organisationer, skyldes, at tabel 2.11 inddrager alle 179 folketingsmedlemmer i analysen, mens de fire nordatlantiske medlemmer ikke indgår i analysen i tabel 2.12.

LOKALPOLITIK I KOMMUNER OG AMTER

Omkring halvdelen af folketingsmedlemmerne har i 2001 begyndt deres politiske karriere i lokalpolitik. Der er tale om en pæn stigning på ca. otte procentpoint i forhold til 1979, hvor andelen kun var 41 pct. I det lidt længere historiske perspektiv var andelen af folketingsmedlemmer med lokalpolitisk erfaring i 1932 56 pct., i 1963 52 pct. Så andelen er på vej op fra et historisk lavt niveau i 1979. Som det fremgår af tabel 2.12, så er der betydelige forskelle imellem partigrupperne med hensyn til lokalpolitisk erfaring. I 2001 er det partigrupperne S, V og DF, der har de store andele af indvalgte med kommunalpolitisk erfaring. Næsten to tredjedele

TABEL 2.12.

Andele af folketingsmedlemmer inden for de forskellige grupper, der har eller har haft tillidsposter i partiet, lokalpolitik og interesseorganisationer i årene 1979 og 2001. Pct.

	HAR/HAR HAFT TILLIDSPOST ELLER JOB I PARTIORGANI- SATIONEN		ER/HAR VÆRET BORGMESTER/ AMTSBORG- MESTER ELLER MEDLEM AF BY- ELLER AMTSRÅD		HAR/HAR HAFT TILLIDSPOST ELLER JOB I INTERESSE- ORGANISATION	
	1979	2001	1979	2001	1979	2001
Venstresocialisterne (VS)	67	-	0	-	17	-
Enhedslisten (EL)	-	100	-	25	-	25
Socialistisk Folkeparti (SF)	91	75	36	42	36	17
Socialdemokraterne (S)	69	80	41	48	44	44
Det Radikale Venstre (RV)	100	77	40	22	20	11
Danmarks Retsforbund (DR)	80	-	20	-	60	-
Centrumdemokraterne (CD)	50	-	50	-	33	-
Kristeligt Folkeparti (KRF)	100	100	40	0	0	25
Venstre (V)	82	64	41	63	68	30
Det Konservative Folkeparti (KF)	91	63	59	31	18	38
Dansk Folkeparti (DF)	-	55	-	59	-	13
Fremskridtspartiet (FP)	20	-	40	-	30	-
Alle MF'ere	71	71	41	49	38	31

Note: Den lille forskel i procentandelen af folketingsmedlemmer, der i henholdsvis tabel 2.11 og tabel 2.12 anføres at have "Én eller flere af de ovenfor nævnte tillidsposter i" henholdsvis partiorganisationen, lokalpolitik og organisationer, skyldes, at tabel 2.11 inddrager alle 179 folketingsmedlemmer i analysen, mens de fire nordatlantiske medlemmer ikke indgår i analysen i tabel 2.12.

af Venstres gruppemedlemmer har begyndt deres politiske karriere lokalt, og Dansk Folkeparti nærmer sig samme niveau. I forhold til situationen i 1979, rekrutteres RV's og K's folketingspolitikere i 2001 langt mindre fra lokalpolitik, mens det er gået modsat for SF. Ændringerne hos de radikale hænger givetvis sammen med, at de i gruppen har mange djøf'ere, og den gruppe er ikke så tilbøjelig til at involvere sig i lokalpolitik (jf. senere).

Der er endvidere ca. en femtedel af folketingsmedlemmerne, der vælger at beholde deres lokalpolitiske post efter indvalg. I forhold til mange andre lande, er det et lavt tal, som delvis kan forklares ved, at Socialdemokratiet har interne partiregler, der forbyder dobbelt-mandater.

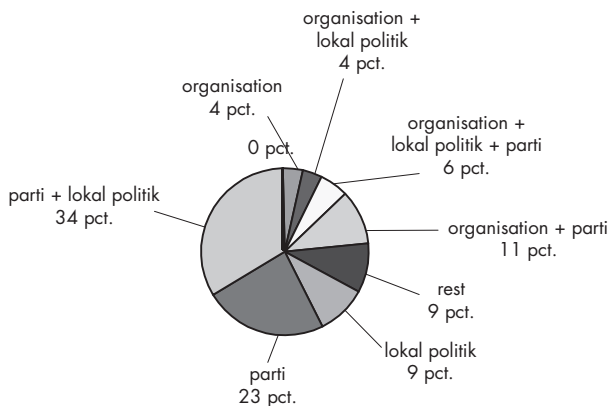
ORGANISATIONSARBEJDE

Ca. en tredjedel af folketingsmedlemmerne har erhvervet sig politisk erfaring gennem tillidsposter og/eller job i interesseorganisationer. Der er sket et fald i perioden. Tallene tyder på, at SF og især Venstre ikke længere rekrutterer så mange af deres folk fra interesseorganisationerne. Venstre har således også i perioden lagt klar distance til landbruget og bevidst søgt at blive et byparti. Der er status quo for Socialdemokraterne, men også her må man forvente et fald, idet båndene mellem partiet og fagbevægelsen er blevet løsere gennem de seneste år.

Nu kan det sagtens tænkes, at de enkelte folketingsmedlemmer har erhvervet sig politiske erfaringer fra flere sammenhænge, og figur 2.1. viser, at det i høj grad også er, hvad der sker. Mest udbredt er det at have

FIGUR 2.1.

Danske folketingsmedlemmers politiske erfaring forud for deres indvalg. 2001

partierfaringer kombineret med lokalpolitisk erfaring. Det har en tredjedel af medlemmerne. En fjerdedel har alene partierfaringer, og endelig har 11 pct. kombinerede erfaringer fra parti- og organisationsarbejde. Også her gælder, at den videre analyse skal vise, hvor og hvornår erfaringer fra lokalpolitik og organisationsarbejde påvirker arbejdet i Folketinget.

ANCIENNITET OG KARRIERE I FOLKETINGET

Ud fra et socialiseringsperspektiv vil man antage, at hvis en person har været indvalgt i Folketinget i mange år, præger det den folkevalgtes holdninger, opfattelser og adfærd. Den tese forfølges i de følgende kapitler, og anciennitet indgår i den samlede analysemodel. I afsnittet her skal derfor følgende spørgsmål søges belyst: Hvor længe bliver de indvalgte typisk i Folketinget? Hvordan går det de indvalgte folketingsmedlemmer? Hvilke tillidsposter opnår de i Folketinget? Og hvor bliver folketingsmedlemmerne af, når de glider ud?

ANCIENNITET OG GENVALG

Hvis man opgør folketingsmedlemmernes anciennitet lige efter valgene, så har den gennemsnitlige anciennitet for Folketingets medlemmer under ét været omkring de syv år (jf. tabel 2.13). Disse gennemsnitstal dækker over stor spredning. Efter valget 2001 var der mere end 12 pct., der havde siddet i Folketinget i mere end 16 år, 11 pct. havde siddet mellem 12 og 16 år. Godt 50 pct. havde haft deres mandat i mindre end fire år. Det drejer sig om alle de nyvalgte plus nyvalgte fra sidste valg, for hvem det er lykkedes at blive valgt igen, men som stadig ikke sammenlagt har over fire års anciennitet. Hvis man derimod kigger på gruppen af personer, der går ud af Folketinget, så ligger deres gennemsnitlige medlemsalder på mellem 10 og 12 år ved de seneste to valg. Hvis man kigger på fordelingen af medlemsalder hos dem, der forlader Folketinget i 1998 og 2001, vil man se, at de største grupper dels er dem med over 16 års anciennitet, dels dem med under fire års anciennitet. Den første gruppe er der grund til at tro forlader tinget frivilligt, som oftest for at gå på pension. Men den anden gruppe går formodentlig oftest ud ufrivilligt. Tallet siger lidt om, at det ikke er så let endda at bevare sit folketingsmandat, selv når man har vundet det første gang.

Andelen af nyindvalgte ligger ved tre af valgene på ca. 25 pct. 2001-valget

TABEL 2.13.

Anciennitet blandt danske folketingsmedlemmer efter valgene 1979, 1994, 1998 og 2001 og blandt medlemmer, der forlod Folketinget ved samme valg. Pct.

Anciennitet	ANCIENNITET BLANDT SAMTLIGE FOLKETINGSMEDLEMMER INDVALGT VED VALGENE I:				ANCIENNITET BLANDT DE FOLKETINGSMEDLEMMER, DER FORLOD FOLKETINGET VED VALGENE I:			
	1979	1994	1998	2001	1979	1994 ²	1998	2001
0-4 år	51	34	45	51	66		31	31
4,1-8 år	21	29	16	16	9		14	18
8,1-12 år	13	14	16	9	3		10	13
12,1-16 år	10	9	10	11	12		14	18
>16,1 år	5	15	13	12	10		31	21
Total	100	100	100	100	100		100	100
N	179	179	179	179	58		51	68
Antal års anciennitet i gennemsnit	5,5	8,4	7,6	6,7	6,0		12,4	10,3
Andel genvalgte	65	70	71	63				
Andel genvalgte efter en pause	10	3	4	3				
Andel nyindvalgte ¹	25	27	25	35				
Indvalgte i alt	100 179	100 179	100 179	100 179				
Andel medlemmer, der ikke opnåede genvalg	15		20	18				
Andel medlemmer, der ikke søgte genvalg	18		9	18				

Noter: 1. Nyindvalgte er her defineret som folketingsmedlemmer, der vandt en plads i Folketinget for første gang. Medlemmer, der har genvundet deres sæde i Folketinget efter et valgnederlag og pause fra Folketinget, er ikke medregnet. 2. Databasen rummer ikke på nuværende tidspunkt biografiske oplysninger om de folk, der forlod Folketinget i 1994.

er en undtagelse, hvor der blev flyttet flere mandater end vanligt, og andelen af nyindvalgte altså nåede op på 34 pct., hvilket er den største udskiftning ved et valg siden „jordkredsvalg“ i 1973. Man kan diskutere, om ca. 25 pct. nyindvalgte er godt eller skidt. Som Mogens N. Pedersen formulerer det, så er ideen i et repræsentativt demokrati, at de valgte repræsentanter kan gøres ansvarlige for deres beslutninger og kan skiftes ud på den ene

eller anden måde. Der må være en eller anden passende sandsynlighed for at tabe et valg, hvis „ansvarliggørelsen“ skal være effektiv (Pedersen, 1994: 218-219).

Hvis man på partigruppeniveau søger at analysere (i) anciennitet hos de indvalgte, og (ii) anciennitet hos dem der forlader Folketinget samt (iii) andelen af nyindvalgte, så er der stor variation inden for partierne og fra år til år, og der er tilsyneladende ikke et klart mønster, der kan føres tilbage til partitilhør.

KARRIERE I FOLKETINGET

I den hidtil gennemførte analyse har fokus været på de sociale karakteristika og de politiske erfaringer, der kendetegner den nationale folkevalgte elite i sin helhed. Men selv om alle folkevalgte i en række formelle henseender er ligestillede – hvad der undertiden medtages som et definerende træk for parlamenter, og som adskiller parlamenter fra de fleste andre organisationer og institutioner – så er der reelt også i parlamentet forskel på de enkelte medlemmers positioner og magt. Også i Folketinget kan man „gøre karriere“ i den betydning, at man kan erhverve sig poster, der giver mere og mere indflydelse, og hvor det at blive minister for mange medlemmer af Folketinget står som det højest opnåelige og mest eftertragtede. Den hidtidige analyse viser klart, at de folkevalgte i en række sociale og erfaringsmæssige henseender ikke ligner den befolkning, som de repræsenterer. Her skal det kort berøres, om den folkevalgte elites elite ligner resten af gruppen, eller om der her er tale om en yderligere sortering?

I de fleste parlamenter – og så afgjort også det danske Folketing – spiller partier og partigrupper en afgørende rolle. At gøre karriere i Folketinget kan ikke løsrives fra at gøre karriere inden for partigruppen. Nogle af de poster, som folketingsmedlemmerne konkurrerer om, er *ordførerskaber* og *udvalgsmedlemskaber*, *medlemskab af gruppebestyrelsen*, *medlemskab af den daglige ledelse af partigruppen* og sidst, men ikke mindst *ministerposter*.

At blive sit partis *ordfører* på et politikområde giver både betydelige muligheder for at præge eget partis politik og muligheder for at få en synlig platform for sit politiske virke. Efter indvælgelsen i Folketinget begynder der i alle partigrupper et lille spil om, hvilke af Folketingets 24 stående udvalg de enkelte medlemmer skal være medlemmer af eller suppleanter til, og i tilknytning hertil, hvilke *ordførerskaber* de enkelte skal have (se Henrik Jensens (2002) udførlige analyse af beslutningsprocesserne i partigrupperne

TABEL 2.14.

Andelen af folketingsmedlemmer, der har været henholdsvis ordfører, medlem af gruppebestyrelsen, medlem af den øverste ledelse og minister efter valgene 1979, 1994, 1998, 2001. Pct.

	1979	1994	1998	2001
Ordfører	56	58	60	58
Gruppeledelse (bred)	26	29	26	24
Gruppeledelse (smal)	10	10	14	11
Ministererfaring	15	27	21	23

Note: "Gruppeledelse (bred)" er defineret som gruppeformand, næstformand, politisk ordfører, sekretær i folketingsgruppen og medlem af folketingsgruppens bestyrelse i øvrigt. "Gruppeledelse (smal)" er defineret som gruppeformand, næstformand og politisk ordfører. "Ministererfaring" vil sige enten at være minister eller tidligere at have været minister. Ministre, der er ikke er indvalgt i Folketinget, indgår ikke i tabellens tal.

TABEL 2.15.

Andel af folketingsmedlemmer, der har haft forskellige tillidposter i partigruppen efter valgene 1979 og 2001. Pct.

	ORDFØRER		GRUPPE- LEDELSE BRED		GRUPPE- LEDELSE SMAL		MINISTER- ERFARING	
	1979	2001	1979	2001	1979	2001	1979	2001
Venstre Socialisterne	100	-	50	-	33	-	0	-
Enhedslisten	-	100	-	50		25	-	0
Socialistisk Folkeparti	100	100	46	42	18	17	0	0
Socialdemokratiet	21	44	16	23	4	8	29	29
Det Radikale Venstre	100	100	20	33	20	22	0	44
Danmarks Retsforbund	100	-	60	-	40	-	0	-
Centrumdemokraterne	83	-	50	-	33	-	0	-
Kristeligt Folkeparti	100	100	40	75	20	50	0	25
Venstre	64	39	36	13	9	5	27	23
Det Konservative Folkeparti	64	63	23	31	5	19	5	50
Dansk Folkeparti	-	91	-	23	-	14	-	0
Fremskridtspartiet	80	-	25	-	5	-	0	-

Aflæsningseksempel: 100 pct. af – dvs. alle – medlemmerne af Venstre Socialisternes folketingsgruppe havde i 1979 ordførerposter.

vedrørende dette. Se endvidere også Hagevi, 2000). Her spiller individuelle ønsker, anciennitet, loyalitet og praktiske forhold ind. Der er 17 medlemmer i de fleste af Folketingets stående udvalg, og antallet af pladser, som det enkelte parti tildes i hvert udvalg, afhænger af partiernes størrelse. I de små partigrupper må hvert medlem ofte alene varetage flere udvalgsmedlemskaber og ordførerskaber. Her gælder det ifølge gruppemedlemmerne om ikke at få for mange ordførerskaber. De store partigrupper har mellem to og fem medlemmer i de stående udvalg. Ordføreren er her i reglen også koordinator for partigruppens interne arbejdsgruppe på området. I de store partigrupper er der således mere rift om ordførerskaberne, og ikke alle kan regne med at få ordførerskaber på brede og vigtige områder. Så folketingsmedlemmerne konkurrerer i et vist omfang om at få sæde i de mest eftertragtede udvalg og om de mest eftertragtede ordførerskaber. Af tabel 2.14 fremgår, at ca. 60 pct. af folketingsmedlemmerne har ordførerskaber på politiske hovedområder, og tabel 2.15 viser, at i de små partier har alle ordførerskaber, men i de to store partier S og V har kun ca. 40 pct. af gruppemedlemmerne vigtige ordførerskaber.

Medlemskab af *gruppeledelsen* kan opfattes som „trædesten“ på karrierevejen for folketingsmedlemmer. I analysen her er der sondret mellem på den ene side at være medlem af gruppeledelsen defineret *bredt* som gruppeformanden, næstformanden, den politiske ordfører, sekretæren i folketingsgruppen og medlemmer af folketingsgruppens bestyrelse i øvrigt, og på den anden side medlem af gruppeledelsen defineret *smalt* som gruppeformanden, næstformanden og den politiske ordfører. Som det fremgår af tabellerne 2.14 og 2.15, så er der i sagens natur færre folketingsmedlemmer, der har disse positioner, og igen er det langt sværere at komme i betragtning til disse poster i de store partigrupper end i de små.

Endelig er der *ministerposterne*. I perioder hvor regeringsmagten skifter mellem partierne, har mellem en femtedel og en fjerdedel af Folketingets medlemmer erfaringer fra ministerposter. Her afhænger sandsynligheden for at blive minister i høj grad også af, fra hvilken partigruppe medlemmerne kommer. Og her er det ikke størrelsen, men partiets politiske placering i forhold til regeringskonstellationer, der er afgørende.

Hvilken social og erfaringsmæssig profil har nu indehaverne af de forskellige poster? Lad os begynde med den vigtigste af elitegrupperne, nemlig ministrene. Som det fremgår af tabel 2.16, afviger gruppen af folketingsmedlemmer med ministererfaring på en række dimensioner betydeligt fra de øvrige medlemmer af Folketinget. Nuværende og tidligere ministre er i

TABEL 2.16.

Andelen af henholdsvis ministre og øvrige folketingsmedlemmer med bestemte sociale karakteristika og politisk erfaringer i 1979 og 2001. Pct.

	1979		2001	
	MF'ere uden ministererfaring	MF'ere med ministererfaring	MF'ere uden ministererfaring	MF'ere med ministererfaring
Kvinder	24	19	38	37
Alder (gennemsnitsalder)	46 år	51 år	46 år	51 år
Ingen erhvervsuddannelse	11	4	3	2
Specialarbejder kurser	3	4	0	2
Faglig uddannelse, mesterlære	17	22	20	5
Højere uddannelse, kort	10	7	10	5
Højere uddannelse, mellem	23	7	23	22
Højere uddannelse, lang	35	56	36	61
Studerende	1	0	8	2
Humanist	26	11	15	24
Djøl'er	19	48	25	42
Leder privat eller offentligt	22	19	20	20
Leder i det private eller selvstændig	22	11	20	7
"Ren" ledelseserfaring i det private ¹	21	11	17	7
Arbejder/kortuddannet	9	11	12	5
Organisationserfaring	34	63	30	32
Lokalpolitisk erfaring	41	33	53	42
"Ren" lokalpolitisk erfaring ²	30	11	36	29
Mere end otte år i Folketinget	19	78	23	63
Anciennitet (medlemsår i gennemsnit)	4,4 år	11,6 år	4,8 år	13,5 år

Note: 1. "Leder i det private eller selvstændig" minus dem, der er "djøl'ere" eller "humanister". 2. "Lokalpolitisk erfaring" minus dem, der har "organisationserfaring".

Aflæsningsseksempel: I 1979 var 19 pct. af MF'erne med ministererfaring kvinder.

gennemsnit en fem-seks år ældre end de øvrige. Derudover er de helt afgørende forskelle, at ministrene i gennemsnit har dobbelt så mange års erfaring i Folketinget end de øvrige. Ministrene har i snit 10-11 års anciennitet i Folketinget, og de forhenværende ministre har i snit 14-15 års anciennitet. Gennemsnittet for de øvrige folketingsmedlemmer er ca. fem års anciennitet. Endvidere er ministergruppen bedre uddannet end de øvrige, idet to

tredjedele af dem har akademiske uddannelser, og her er det især folk med djøf-baggrund, der ofte bestrider ministerposter. Over 40 pct. af ministrene har således djøf-baggrund. Kvinderne har forholdsmæssigt stort set lige så mange ministerposter, som de har mandater i Folketinget. Det samme kan man sige om folk med ledelseserfaring taget under et. Men hvis man kigger på gruppen af folketingsmedlemmer, der har ledelseserfaring eller erfaring fra selvstændig virksomhed i det private, så beklæder de forholdsvis få ministerposter – også under en borgerlig regering (2001). En del af forskellen mellem gruppen af MF'ere med ledelseserfaring og gruppen af ledere og selvstændige fra det private skal givetvis forklares med, at der i den første gruppe også indgår en del djøf'ere, mens disse ikke indgår i den sidste. Ganske mange blandt ministrene har organisationserfaring – i 1979 hele 63 pct. og 2001 ca. 32 pct. En del af dette fald skyldes, at borgerlige regeringer i mindre grad end socialdemokratiske gør brug af ministre med organisationserfaring, men også under socialdemokratiske regeringer er andelen af ministre med organisationserfaring faldet (tallene ikke vist).

I analysen her indgår ikke ministre, der ikke også har sæde i Folketinget. Næsten alle ministre rekrutteres imidlertid fra Folketinget. I 1979 kom 20 ministre fra Folketinget, to blev rekrutteret udefra. Tallene for 1994, 1998 og 2001 var henholdsvis 18 (2), 17 (3) og 15 (3). Så Folketinget har i praksis den funktion at være trænings- og rekrutteringssted for medlemmer af regeringen, men det er også rigtigt at tilføje, at Folketinget ikke har fuldt monopol på at „levere“ ministre.

Hvis vi kigger på de andre „karriereposter“ i Folketinget – tabel 2.17 – så viser det sig, at forklaringerne på, hvem der kommer i den *snævre gruppeledelse*, ikke skal findes i social baggrund og tidligere politiske erfaringer. Man kunne tolke det sådan, at her er det i høj grad andre personlige egenskaber, der er afgørende. Med hensyn at erhverve sig poster i den *bredere gruppeledelse* kan man notere sig, at her tæller anciennitet. Kort uddannelse er tilsyneladende heller ingen hindring, mens private ledere og selvstændige ligesom ved besættelse af ministerposter heller ikke her har andel i posterne i samme omfang, som de har mandater i Folketinget. Endelig lader det til, at uddannelsesniveau spiller ind ved tildeling af *ordførerskaber*, idet de kortuddannede har forholdsmæssigt færre af dem. Det samme gælder gruppen med høj anciennitet, men her er forklaringen ikke, at anciennitet diskvalificerer, men snarere den, at folketingsmedlemmer med høj anciennitet er beskæftigede med andre ledelsesopgaver i grupperne, regeringen og Folketinget.

TABEL 2.17.

Sammenhængen mellem personlige og sociale karakteristika og tillidsposter i partigruppen. Procentdifferencer

	ORDFØRER		GRUPPE- LEDELSE BRED		GRUPPE- LEDELSE SMAL		MINISTER- ERFARING	
	1979	2001	1979	2001	1979	2001	1979	2001
Kvinde	10							
Humanistisk baggrund	13						-10	11
Djøj-baggrund							21	14
Lederjob som baggrund	19	-10						
Leder i det private	18			-10				-16
Leder/selvstændig privat ("ren")	19	-12		-10				-14
Arbejder/kortuddannet	-23		17	17				-13
Organisationserfaring	-13	-10					16	
Kommunalpolitisk erfaring ("ren")			-11				-12	
Kommunalpolitisk erfaring		-12	-14	-11		-11,3		
Høj anciennitet i Folketinget	-31		11	19			37	32

Note: Procentdifferencerne er fremkommet ved, at man først har beregnet eksempelvis, hvor stor en procentdel kvinder der i 1979 havde ordførerskaber. Derefter er beregnet, hvor stor en procentandel af mænd der havde ordførerskaber. Herefter er udregnet kvinde-procentandel minus mænd-procentandel. Et positivt tal – f.eks. 10 for kvinder, der var ordførere i 1979 – er udtryk for, at forholdsvis flere kvinder end mænd havde ordførerskaber. Procentdifferencer under 10 er ikke medtaget dels ud fra en vurdering om, at forskellene er for små til at lægge noget substantielt i, dels for at få mønstrene til at fremstå tydeligere i tabellen.

Alt i alt er mønstrene mest markante i forhold til øverste karrieretrin, nemlig ministerposterne. Her tæller mange års parlamentarisk erfaring, ligesom den uddannelses- og professionsmæssige baggrund som djøj'er er et klart aktiv. En akademisk uddannelse øger i det hele taget sandsynligheden for en ministerpost, hvorimod alene ledelseserfaring erhvervet i det private og som selvstændig tilsyneladende ikke bidrager til den parlamentariske karriere.

DEREKRUTTERING OG ELITECIRKULATION

Det er – ud fra et magtmæssigt og et demokratisk perspektiv – ikke kun interessant at finde ud af, hvor folketingsmedlemmerne kommer fra. Det er også vigtigt at undersøge, hvor folketingsmedlemmerne går hen, når de

TABEL 2.18.

Sammenhængen mellem folketingsmedlemmernes erhverv efter politikerkarrieren og erhverv før indvalg i Folketinget, 1998 + 2001

	ERHVERV FØR INDVALG I FOLKETINGET										Uoplyst	Total	
	Ledelse	Selvstændige	Administration	Naturvidenskab	Universitetsansatte	Lære folkeskole, gymnasium	Professionsuddannede	Kontor, salg, håndværk, specialarb.	Studerende				
ERHVERV EFTER FOLKETINGSKARRIERE													
Ledelse i den offentlige administration eller interesseorganisation	5 ³	2	3	1	2	1				2			16
Ledelse i virksomheder med 10 eller flere ansatte	2	1	2			1							6
Ledelse i virksomheder med færre end 10 ansatte	1	4	1	1	1					1		2	11
Administration	1		7		1	1				1			11
Medicin, farmaci, biologi, jordemødre, overord. sygepleje				2									2
Undervisning i folkeskoler eller gymnasium mv.	1					6							7
Militært arbejde	1	1											2
Salg, service, finansiering, forretningservice									2			1	3
Internt kontorarbejde										1			1
Service og omsorgsarbejde										1			1
Råstofudvinding og bygningshåndværk													1
Studerende			1			2						1 ³	4

Førtidspensionist ²						1																		1	
Folketingsvederlag ²																									10
Folkepensionister ²																									14
Død ²																									4
Total																									94 ¹

Noter: 1. Efter valget i 1998 gik 51 personer ud af Folketinget. Der foreligger oplysninger fra alle 51, så svarprocenten her er 100. I 2001 gik 68 personer ud. Her foreligger oplysninger fra 43, hvilket giver en svarprocent på 64. 2. De mørkegrå tal viser de folketingsmedlemmer, der et år efter, at de har forladt Folketinget, er pensionister, på eftervederlag eller er døde. 3. De lysegrå tal i diagonalen viser de folketingsmedlemmer, der vender tilbage til job af samme type, som de havde, før de vandt et sæde i Folketinget.

går ud. Det er af betydning, om Folketinget som sådan kan opfattes som et „karriere-springbræt“ i den betydning, at hvis en person investerer nogle år som folketingsmedlem, så åbner dette i sig selv døren til mange andre interessante og indflydelsesrige job i den offentlige eller private sektor.

Elitecirkulation kan binde samfund sammen ved at integrere og bidrage med forståelse og erfaring på tværs af sektorer og (elite)grupperinger. Elitecirkulation kan imidlertid også bidrage til sammenspisthed og dannelsen af en politisk klasse med egne interesser. I en ekstrem udgave kunne man tænke sig, at de folkevalgte meget tidligt har deres videre karriere i tankerne og måske begynder at lovgive med henblik på deres videre muligheder, måske i en grad så man kunne hævde, at deres uafhængighed og integritet svinder.

Man kan også tænke sig et andet mønster, hvor de folkevalgte politikere indvælges i moden alder og typisk sidder i parlamentet, til de går på pension. De har ikke brug for at tækkes andre interesser med henblik på at sikre egen videre karriere, men de har en klar interesse i at blive genvalgt.

Man kunne for det tredje også forestille sig, at det almindelige mønster var, at de folkevalgte sidder nogle år i parlamentet for derefter at genoptage det fag, som de kom fra. Her er modellen mere „egalitær“ i den forstand, at der ikke er tale om elitecirkulation, men snarere om, at hvervet som folkevalgt cirkulerer blandt folk og bidrager til at binde de folkevalgte og befolkningen sammen.

Mønsteret for derekruttering kan således – ligesom mønsteret for rekruttering – sige en del om det politiske system generelt. Til grund for analysen er indsamlet data for, hvad folketingsmedlemmerne beskæftiger sig med *et år efter*, at de er gået eller blevet stemt ud af Folketinget, ligesom der er indsamlet oplysninger om, hvad de foretager sig *et valg + et år efter*, at de gik ud af Folketinget. De to tidspunkter er begrundet i, at det tager tid for tidligere folketingsmedlemmerne at finde nyt job. Det tager ligeledes tid at beslutte sig for eventuelt ikke at genopstille efter at have tabt et valg. Endelig har folketingsmedlemmerne med den nye ordning om *eftervederlag* mulighed for to års løn efter udtræden af Folketinget, hvorfor deres fremtidsplaner ofte ikke afklaret efter det første år.

Af tabel 2.18 fremgår det, at en tredjedel af de folketingsmedlemmer, der forlader Folketinget, et år efter er på pension eller eftervederlag eller døde (mørkegrå tal i bunden af tabellen). En tredjedel går tilbage til job af samme type, som de havde inden indvalg (de fede tal diagonalt i tabellen). Endelig går den sidste tredjedel ud i erhverv, som med hensyn til videns-

niveau og ledelsesansvar repræsenterer et vist karrieremæssigt løft i forhold til tidligere erhverv (jf. tallene over de lysegrå tal i diagonalen). Der er ikke grundlag for at hævde, at Folketinget generelt er – eller bruges som – en „karrieremaskine“, der giver en hurtig vej til ledelsesposter i samfundets øvrige sektorer. Hvis man tager tallene fra tabel 2.18 og sammenholder med tallene fra tabel 2.13 vedrørende raten for genvalgte og dertil lægger de beskrivelser af vanskelighederne ved at få arbejde efter tiden i Folketinget, som mange af politikerne giver (bl.a. i forbindelse med dataindsamlingen til dette projekt), så er konklusionen snarere, at det at stille op til Folketinget må betegnes som en risikabel karrieresatsning. Politikerne kan således generelt ikke med udgangspunkt i en beskrivelse af deres karriereforløb siges at være en del af en politisk klasse, som cirkulerer mellem topstillinger i de forskellige samfundssektorer.

PROFESSIONALISERING AF HVERVET SOM FOLKEVALGT

Oplysninger om parlamentarikeres uddannelsesniveau, erhvervsbaggrund, politiske karriere og erfaringer, anciennitet og derekruttering som givet ovenfor kombineret med oplysninger om parlamentarikernes arbejdsvilkår, ressourcer og aktiviteter i deres virke som parlamentarikere (jf. nedenfor) har i litteraturen indimellem været brugt som udgangspunkt for forsøg på dels at vurdere, i hvilket omfang den folkevalgte politiske elite udvikler sig til en politisk klasse, der varetager egne interesser (se Jensen, 2003; Bochert & Zeiss, 2003), dels til at vurdere parlamentarikernes og parlamenternes politiske magt. Det er aldrig nogen enkelt sag at måle eller bedømme en institutions magt. Dels er magt et meget sammensat fænomen (se kapitel 5), dels råder man sjældent over den ønskelige mængde og type af data. Oplysninger om parlamentarikeres baggrund, ressourcer og aktiviteter har som regel været blandt dem, der har været nemmest at fremskaffe. I litteraturen diskuteres således ofte, i hvilken grad hvervet som parlamentariker kan siges at være *professionaliseret*. Begrebet skal hjælpe til at analysere og vurdere parlamenters ressourcer, autonomi og magt i det samlede politiske system.

Professionalisering har flere dimensioner: (i) *Intellektuel professionalisering* vedrører, i hvilken grad de folkevalgte i deres tankegang og grundlæggende opfattelser ligner professionelle, der er trænet i dels at anlægge et generalistperspektiv på samfundsproblemer, dels at kunne sætte sig ind i en stor

stofmængde og dels at kunne gennemføre vanskelige og komplekse analyser. Intellectuel professionalisering har således i høj grad med uddannelse og uddannelsesniveau blandt de folkevalgte at gøre; (ii) *politisk professionalisering* vedrører, i hvilken grad det er folk med politisk erfaring og træning, der vælges ind i parlamentet. Professionalisering refererer også til (iii) *arbejdsbyrden* som folkevalgt, altså i hvilken grad det parlamentariske arbejde har udviklet sig til at være et fuldtidsarbejde; og (iv) hvilke *ressourcer* i form af mængden af penge og tjenester samt antallet af og kvalifikationsniveauet hos den stab af hjælpere, som den enkelte parlamentariker råder over. Endelig vedrører professionalisering spørgsmålet om (v) *indkomstniveauet* for de folkevalgte (se bl.a. Eliassen & Pedersen, 1978).

Tankegangen er nu, at det parlament, der består af højtuddannede folkevalgte med omfattende politisk erfaring forud for indvælgelsen, rekrutteret blandt de dygtigste i samfundet, bl.a. fordi lønnen er konkurrencedygtig i forhold til andre topposter, og som efter indvælgelsen bruger hele deres arbejdstid og -kapacitet på det parlamentariske arbejde, under brug af mange til rådighed stillede ressourcer, vil være et mere magtfuldt parlament, end det parlament, hvor det modsatte er tilfældet. I det følgende skal det diskuteres, i hvilken grad det danske Folketing kan siges at være professionaliseret.

PROFESSIONALISERING AF POLITIKERNE : POLITISK OG INTELLEKTUEL

Med afsæt i beskrivelsen ovenfor – se bl.a. figur 2.1, hvoraf det fremgår, at hele 91 pct. af de indvalgte folketingsmedlemmer har en vis politisk erfaring fra tillidsposter i partier, organisationer eller lokalpolitik og 68 pct. fra lokalpolitik og/eller organisationsarbejde, og næsten 50 pct. har politisk erfaring fra lokalpolitik – må man konkludere, at med hensyn til politiske erfaringer er der i høj grad fortsat tale om professionelle politikere.

Med 42 pct. akademisk uddannede folketingsmedlemmer og dertil 23 pct. med mellemlange videregående uddannelser og næsten tre fjerdedele af medlemmerne med mere end 12 års skolegang, må man også betegne det danske Folketing som i høj grad professionaliseret i henseende til den intellektuelle dimension. Udviklingen er gået i retning af, at *den politiske professionalisering* ikke kan stå alene. De folkevalgte må i dag foruden politisk erfaring tillige være *godt uddannede*. Den intellektuelle professionalisering kan også siges at have fået en ny dimension, idet en stor og stigende gruppe

af Folketingets medlemmer ikke bare er godt uddannet i kraft af en akademisk grad, men tilmed er *samfundsvidenskabeligt uddannede*.

ARBEJDSBYRDE

Det er ikke så enkelt endda at vurdere folketingsmedlemmernes arbejdsbyrde og udviklingen heri. Problemet er, at sammenlignet med mange mere almindelige job findes der f.eks. ikke nogen jobbeskrivelse eller formulerede krav til, hvad medlemmerne af Folketinget skal foretage sig, eller om de i det hele taget skal foretage sig noget. Inden for rammen af grundloven, Folketingets Forretningsorden og enkelte andre bestemmelser (se bl.a. afsnittet om „Relationen mellem folketingsmedlemmerne og vælgerne“ i kapitel 3), kan folketingsmedlemmerne gøre, som de vil. Man kan udfylde rollen som folkets repræsentant på de forskelligste måder – hvilket også sker. Om det enkelte folketingsmedlem udfylder rollen rimeligt er dybest set et anliggende, der afgøres mellem det enkelte folketingsmedlem og hans/hendes vælgere på valgdagen.

Det er ikke ualmindeligt blandt lægfolk at møde den opfattelse, at det at være folketingsmedlem er et (godt betalt) deltidsjob med møder i Folketingssalen tirsdag-torsdag og lang sommerferie fra grundlovsdag 5. juni og frem til første tirsdag i oktober. Og folketingsalen er tilmed ofte næsten tom under debatterne, hvilket enhver kan konstatere ved selvsyn gennem tv-transmissioner. Så hvad bestiller medlemmerne af Folketinget egentlig? Dette billede af „skulkende“ politikere holder så afgjort ikke, hvis man undersøger politikernes hverdag nøjere. Figur 2.2 bygger på undersøgelser af folketingsmedlemmernes arbejde – se bl.a. Jensen (1993) og Damgaard (1979) – og viser, hvilke typer af aktiviteter tiden typisk går med.

Selv om rollen kan udfyldes på mange måder, og aktiviteterne vægtes forskelligt, så modsvarer de typiske aktiviteter ret nøje Folketingets mange funktioner med at sikre sig indflydelse gennem lovgivning og kontrol af administrationen, med at legitimere trufne beslutninger og med at repræsentere forskellige grupper. Da de fleste politikere gerne både vil have indflydelse og offentlig gennemslagskraft og tillige gerne vil genvælges, så er der ingen „naturlig“ eller „absolut“ grænse for, hvor meget eller hvor lidt arbejde, der kan eller skal gøres. Man kunne som folkevalgt altid læse lidt flere bilag, gå til lidt flere møder, skrive lidt flere debatindlæg, rejse lidt flere sager, stille lidt flere spørgsmål til ministeren osv. osv. De fleste folketingsmedlemmer har da også en arbejdsuge, der langt overskrider

FIGUR 2.2.

Typiske aktiviteter for folketingsmedlemmer

<p>LOVGIVNING OG KONTROL</p> <ul style="list-style-type: none">- Arbejdet internt i partigruppen:<ul style="list-style-type: none">- Gruppemøderne, gruppeudvalg, evt. gruppebestyrelse og daglig ledelse- Relationerne til andre politikere- Arbejdet i Folketingssalen- Arbejdet i Folketingets stående udvalg <p>LEGITIMERING</p> <ul style="list-style-type: none">- Kontakter til pressen:<ul style="list-style-type: none">- Interview, deltagelse i debatter, debatindlæg, uformelle samtaler- Deltagelse i offentlige møder- Deltagelse i konferencer og høringer- Andet udadvendt arbejde <p>REPRÆSENTATION</p> <ul style="list-style-type: none">- Kontakten til opstillingskredsens tillidsfolk og partiorganisation- Møde med organisationer, firmaer og enkeltpersoner- Casearbejde – hjælp til folk, der er kommet i klemme i systemet- Tillidsposter i råd og kommissioner <p>AJOUR</p> <ul style="list-style-type: none">- Følge med i nyhedsstrømmen i tv og aviser- Sortere og læse en betydelig mængde post- Læsning i øvrigt <p>EVENTUELT ANDET ARBEJDE</p> <ul style="list-style-type: none">- Egen virksomhed, deltid på oprindelige job, bestyrelsesposter- Andre politiske poster: f.eks. kommunalbestyrelse, borgmester, EU-Parlamentet <p>FAMILIE</p> <ul style="list-style-type: none">- Familie og venner i det omfang, der er tid
--

arbejdsmarkedets „normale“ 37 timer. For manges vedkommende er det søvnbehov og helbred, der sætter grænsen for deres virke.

Man kan nærme sig spørgsmålet om arbejdsbyrde og udviklingen heri fra en lidt anden vinkel ved at spørge, om aktivitetsniveauet i Folketinget

er steget. Man kan så at sige anlægge en lidt mere teknisk betragtning og interessere sig for Folketingets produktion og produktivitet: Hvor mange møder? Hvor lange møder? Hvor megen debat? Hvor mange love? Hvor mange spørgsmål til ministeren? Osv.

Af tabel 2.19 fremgår det, at aktiviteterne i både folketingsalen og i folketingsudvalgene hen over årene er steget voldsomt, ligesom mængden af skriftlig kommunikation er det. Selv om lovgivnings- og kontrolaktiviteter i snæver forstand kun udgør en del af politikernes aktiviteter, jf. ovenfor, og selv om folketingsmedlemmerne jo ikke har pligt til – og i praksis slet ikke har mulighed for – at deltage i alle møder og læse alle bilag, så indikerer alene udvidelsen i aktivitetsniveauet, at hvervet som politiker i Danmark for længst er blevet et fuldtidsjob og i den henseende er blevet professionaliseret.

Tabel 2.19 viser en klart stigende kontrolaktivitet fra Folketingets side i forhold til regeringen og indikerer også et *arbejdende* Folketing, som regeringen – de sidste 30 år som oftest mindretalsregeringer – ikke uden videre kan komme uden om. Men det stigende aktivitetsniveau behøver ikke alene at indikere øget magt til Folketinget. En del af aktivitetsstigningen kan skyldes, at der er kommet flere partier i Folketinget, at konfliktniveauet og behovet for markeringer ligeledes er steget, og at de enkelte folketingsmedlemmer og partigrupper har fået flere ressourcer.

RESSOURCER

Det har været en tilbagevendende diskussion, hvorvidt Folketinget skulle opbygge sin egen stab af eksperter, som kunne modsvare regeringens ekspertise i centraladministrationen (som f.eks. Kongressen og Senatet i USA har det). Man har hidtil i Danmark afstået fra at opbygge et sådant dobbelt bureaukrati, idet man har valgt den model, at de folkevalgte kan få alle de oplysninger, de ønsker, via forskellige former for spørgsmål til og svar og redegørelser fra ministrene (som trækker på embedsværket). Systemet bygger på, at folketingsmedlemmerne kan stole på, at de får korrekte oplysninger fra ministrene, hvilket er baggrunden for, at folketingsmedlemmerne er overordentlig vagtsomme over for alle mistanker om, at ministre „vildleder“, „forholder oplysninger“, „fejler under gulvtæppet“ eller taler imod bedre vidende i bevarelsen af spørgsmål.

Selv om man således har afstået fra at opbygge store sekretariater, så fremgår det også af tabel 2.19, at folketingsmedlemmerne gennem årene

TABEL 2.19.

Indikatorer på professionaliseringen af Folketinget

	1850-1870	1901-1914	1953-1963	1974-1984	1994/95	2000/01
SAMLINGER OG MØDER (GENNEMSNITSTAL) ¹						
Samlingernes længde (dage)	187	218	242	Ca. 245	Ca. 245	Ca. 245
Antal møder i salen pr. samling	116	135	113	115	108	103
Mødernes varighed (timer, gennemsnit)	3,4	2,7	2,4	4,1	4,0	6,0
Samlet antal timer med møde i salen pr. samling	390	370	270	466	434	617
AKTIVITETER I PARLAMENTET (GENNEMSNIT PR. SAMLING) ¹						
Foreslåede love		Ca. 95	147	292	264	239
Vedtagne love	Ca. 40	Ca. 60	119	164	224	216
Foreslåede beslutningsforslag		Ca. 6	18	115	123	202
Vedtagne beslutningsforslag		Ca. 5	11	15	13	16
Forespørgselsdebatter		1	5	36	48	70
Redegørelser fra ministre			4	12	12	21
Spørgsmål fra folketingsmedlemmer til ministre			90	1.225	2.669	4.027
– skriftlige svar			9	932	2.375	3.622
– mundtlige svar			81	293	294	405
DEBAT I FOLKETINGET (PR. SAMLING) ¹						
Antal spalter i <i>Folketingets Forhandlinger</i>			1953	1973/74	1994/95	2000/01
			6.678	9.766	14.520	19.908

AKTIVITETER I DE STÅENDE UDVALG (GENNEMSNIT PR SAMLING) ¹	1972-1974	1994/95	2000/01
Modtagne deputationer	225	388	268
Skriftlige hørings svar ¹	837	3.112	2.851
Skriftlige udvalgs spørgsmål til ministeren	3.141	8.217	8.341
Bilag	4.837	19.174	23.121
Antal møder i udvalgene		625	562
Samråd med ministre			773

ANSATTE I FOLKETINGET ²	1954	1974	1995	2001
Medarbejdere ansat af Folketinget			282	378
– heraf akademisk uddannede	12	21	51	78
Medarbejdere ansat af folketingsmedlemmer og partigrupper (finansieret af Folketinget)			214	273
– heraf akademisk uddannede			91	120
Antal folketingsmedlemmer	101	114	179	179
(Landstingsmedlemmer)	(50)	(65)		

Kilder: 1. Vedrørende Folketingets aktiviteter for årene 1850-1984: Damgaard (1997; 1992). For folketingsssamlingen 1994/95 stammer oplysningerne fra *Folketingets Forhandlinger* (1995) og *Årbog og Register* (1995). For folketingsssamlingen år 2000/01 kommer oplysningerne fra Folketingets hjemmeside www.ft.dk. 2. Oplysninger vedrørende ansatte i Folketinget stammer dels fra Lars Bille (1997) og fra Folketingets normeringsoversigt fra Budget 1996 og Budget 2002.

har fået tilført flere ressourcer i form af ansatte. Både antallet af ansatte i Folketinget til tilrettelæggelse af lovgivningsarbejdet og til betjening af folketingsmedlemmerne i udvalg og informationsøgning mv. og antallet af ansatte tilknyttet de enkelte folketingsmedlemmer og de enkelte partigrupper er steget over tid.

Ansættelse af folk til at støtte det enkelte folketingsmedlems arbejde begyndte i beskedent omfang i 1965, hvor Folketinget stillede én sekretær til rådighed pr. 25 medlemmer pr. partigruppe i Folketinget. Støtten er gradvis øget siden og som en konsekvens af den nuværende ordning besluttet i 1996, så tildeles partigrupperne for hvert folketingsmedlem i 2001 pr. måned 35.700 kr. til køb af assistance. Dertil kommer den generelle støtte til hver partigruppe i Folketinget på 228.016 kr. pr. måned. Støttebeløbene gør det muligt for folketingsmedlemmerne at ansætte akademisk uddannede folketingssekretærer, ligesom de muliggør, at partigrupperne kan opbygge egne sekretariater til at forestå analyse- og rådgivningsopgaver i tekniske, økonomiske, juridiske og mediemæssige spørgsmål. Udviklingen i den offentlige støtte til folketingsmedlemmerne og partigrupperne i Folketinget fremgår af tabel 2.20. Det er denne øgede offentlige støtte, der ligger bag udviklingen i antallet af ansatte i partigrupperne i Folketinget (jf. tabel 2.9 ovenfor).

Direkte offentligt finansiel tilskud til de *politiske partier* blev introduceret i 1986. Traditionelt har man opfattet de politiske partier som private foreninger, som skulle holdes fri af offentlig indblanding og dermed også offentlig støtte. Men efterhånden tilsluttede flere politikere sig den opfattelse, at i et politisk system med meget ressourcestærke og magtfulde aktører i form af bl.a. interesse- og erhvervsorganisationer, regeringen og centraladministrationen og massemedierne, var det nødvendigt af hensyn til det repræsentative demokrati at styrke de folkevalgte ved at styrke partiorganisationerne bag dem. Men i en længere årrække låste de fire „gamle“ partier Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre, Venstre og Det Konservative Folkeparti hinanden fast i en tilsyneladende uløselig interessekonflikt.²

Man enedes så alligevel om i 1986 at introducere en beskedent offentlig støtte og uden krav om offentlige regnskaber. Støttens størrelse blev knyttet til antallet af stemmer, de enkelte partier opnåede ved de forskellige valg. Ifølge de nye regler skulle hvert parti nu *årligt* modtage 5 kr. pr. stemme opnået ved sidste folketingsvalg plus 2 kr. pr. opnået stemme ved sidste amtsrådsvalg plus 3 kr. pr. høstet stemme ved sidste kommunalvalg. Dette summerede ved ordningens indførelse op til et offentligt tilskud til partierne på ca. 30 millioner kr. pr. år. Allerede tre år efter – i 1990 – ændrede politikerne

TABEL 2.20.

Udviklingen i den offentlige støtte til (i) sekretariatsfunktioner for folketingsmedlemmer og partigrupper i Folketinget og (ii) offentlig støtte til partiorganisationerne. Mio. kr.

ÅR	FOLKETINGET	RIGSREVISIONEN	STØTTE TIL FOLKE-	STØTTE TIL
		+ FOLKETINGETS	TINGSMEDLEMMER	PARTIORGANI-
		OMBUDSMAND	OG PARTIGRUPPER	SATIONER
			MIO. KR.	MIO. KR.
1987	274,2	-	41,0	30,0
1995	382,4	135,5	56,0	80,0
2000	479,7	169,9	97,5	94,6
2002	567,2	187,8	101,3	106,9

Note: Oplysningerne om udgifterne til driften af Folketinget, Rigsrevisionen og Folketingets ombudsmand er fra Statsregnskabet (div. årgange). Beløbene til støtte til partigrupperne er indeholdt i beløbet til Folketinget (kolonne 1).

reglerne (på foranledning af Det Radikale Venstre) således, at regnskaberne nu skulle offentliggøres; navne og adresser på bidragsydere til partierne med beløb på over 20.000 kr. skulle offentliggøres, og fagforeningsmedlemmer skulle sikres, at deres kontingent ikke mod deres ønske kunne anvendes til partistøtte. Samtidig justeredes beløbene betragteligt op, således at de respektive årlige kronebeløb for opnåede stemmer nu blev henholdsvis kr. 19,50 (folketingsvalg); 2,50 (amtsrådsvalg) og 4,00 (kommunalvalg). Dette summerede op til en partistøtte på i alt ca. 80 millioner kr. pr. år. Beløbene justeres nu hvert år i Indenrigsministeriet efter omkostningsudviklingen i samfundet, og beløbene var i 2002 på kr. 23,25; 3,00 og 4,75.

Alt i alt har de folkevalgte både gennem udbygningen af ekspert- og sekretærhjælp i Folketinget og gennem den direkte partistøtte de seneste 15 år skaffet sig rådighed over betydeligt flere ressourcer.

INDKOMSTNIVEAU

De formelle regler om de folkevalgtes aflønning er få og enkle, idet valgloven simpelthen overlader det til politikerne selv at beslutte, hvor meget de skal tjene. Reelt er spørgsmålet om, hvad Folketingets medlemmer skal tjene, både vanskeligt og ømtåleligt.

Det *vanskelige* består i, at der kan gives gode principielle argumenter både for, at lønnen til folkevalgte skal være høj, og for, at den skal være lav. Argumenterne for høje lønninger er, at man – for at kunne rekruttere de bedste folk til landets øverste politiske ledelse – må kunne tilbyde en løn,

der er konkurrencedygtig med andre leder- og elitelønninger i samfundet. Modargumentet lyder, at hvis lønningerne bliver for høje, så tiltrækker man de forkerte typer personer til det politiske arbejde. Gode politikere er der ikke kun for lønnens og andre personlige fordeles skyld, men fordi de vil noget på fællesskabets vegne, synes ræsonnementet at være. Men hvis lønnen omvendt bliver for lav, dvs. så man ikke kan dække de omkostninger, der er forbundet med arbejdet, og ikke i rimelig grad kan forsørge en familie med indkomsten, så vil der være en række borgere, der ikke har råd til at deltage i politik. De politiske poster vil dermed i realiteten være forbeholdt de bedre stillede.

Det *ømtålelige* i spørgsmålet er, at der ikke er andre end politikerne selv til at lovgive om deres egne lønforhold. Og enhver diskussion om lønstigninger til politikerne kan i offentligheden let portrætteres som, at nu er politikerne igen ved selv at „tage af kassen“. Politikerne er således meget følsomme over for offentlig kritik på dette punkt, hvilket ses af både debatter, beslutningsforløb og det faktiske lønniveau.

Lønniveauet for de folkevalgte i Danmark har været omstridt helt tilbage fra den grundlovgivende forsamling forud for grundloven af 1849. De konservative ønskede en meget lav kompensation for arbejdet i den lovgivende forsamling og håbede dermed at forhindre bønder og almindelige borgere i at kunne deltage. Arbejdet i den grundlovgivende forsamling endte med at blive godt betalt, hvilket fik de konservative til straks at foreslå, at alle i den grundlovgivende forsamling frivilligt afstod fra halvdelen af vederlaget og brugte pengene til at finansiere en ekstra bataljon soldater i krigen mod oprørerne i Slesvig-Holsten. Forslaget medførte den bestemmelse, som endnu er gældende, at ingen dansk folkevalgt må afstå fra at modtage sit vederlag for arbejdet. Vederlaget for arbejdet i Lands- og Folketing blev sat lavere end til den grundlovgivende forsamling og dækkede ekstraudgifter, men ikke en families underhold. Under den lange forfatningskamp fastholdt den konservative regering vederlagene på dette lave niveau, hvilket gav mange venstrepolitikere – især lederne, der brugte meget tid på politisk arbejde – økonomiske problemer. Og spørgsmålet om at hæve vederlaget blev af den konservative regering med mellemrum bragt på bane i de politiske forhandlinger og brugt som pression over for politikerne fra Venstre. Først efter systemskiftet i 1901 blev vederlagene hævet og i 1918 knyttet til lønniveauet og lønudviklingen hos højere tjenestemænd i staten (Hvidt, 1972). Det lille historiske tilbageblik er her medtaget for at minde om, at det hensyn, man først og fremmest må sikre tilgodeset ved aflønningen af politikere, er de-

TABEL 2.21.

Danske politikeres årlige aflønning, kr., 2002

	FOLKETINGSMEDLEMMER	MINISTRE
Grundvederlag	496.415 ¹	924.850 ⁴
Omkostningstillæg (skattefrit)	47.814 ¹	47.814
Godtgørelse for boligudgifter	75.153	75.153
Pension ²	282.960	71.907-264.444
Eftervederlag ³	496.415-992.830	1.387.275-2.774.550
Andre goder	Fri rejse med fly og offentlige transportmidler	Fri rejse med fly og offentlige transportmidler

Noter: 1. Danske folketingsmedlemmer er forpligtede til at modtage deres grundvederlag og det skattefrie omkostningstillæg. Niveaue for vederlaget blev fra 2000 bundet til lønniveaue for en statsstjenestemand i lønramme 38. 2. Pensionens størrelse afhænger af antal år i Folketinget. Folketingsmedlemmerne opnår højeste pension efter 20 år i Folketinget, og ministre opnår højeste pensionsydelse efter otte år som ministre. Det gælder nu for både folketingsmedlemmer og ministre, at de kan få udbetalt pension fra det tidspunkt, de bliver 60 år. 3. Ethvert folketingsmedlem har ret til et såkaldt eftervederlag, når de forlader Folketinget ved et valg, eller hvis de af andre grunde nedlægger deres mandat. Eftervederlaget gives i form af to års løn. Det første år ubeskåret; det andet år modregnes eventuelle lønindtægter. 4. Hvis ministrene er rekrutteret blandt Folketingets medlemmer, reduceres ministerlønne med vederlagene som folketingsmedlem. Statsministeren og Folketingets formand får 125 pct. af en ministerløn. Udenrigsministeren, finansministeren og den minister, der rangerer som nr. to, får 110 pct.

Kilder: www.ft.dk og lov nr. 140 vedrørende vederlag og pension for danske ministre fremsat den 7. december 1999.

res *uafhængighed*. Vederlaget skal have et niveau, så politikerne ikke har brug for supplerende indtægter, der kan gøre dem afhængige af andre. Her kan man måske anstille betragtninger parallelt med tiltagene for at sikre dommeres uafhængighed. Det hensyn fylder imidlertid sjældent ret meget i den offentlige debat om de folkevalgtes vederlag.

I de perioder, hvor vederlaget ikke på den ene eller anden måde har været automatisk dyrtnsreguleret, har politikerne haft vanskeligt ved at opretholde deres realløn (Christensen, 1995). Beslutninger om reformer eller lønforhøjelser har altid været pinefulde og fulgt samme skabelon: Forslagene er fremsat af Folketingets Præsidium på vegne af et bredt flertal af partier; få har ønsket at tage ordet under Folketingets debat; partierne på højre og venstre fløj har altid kritiseret forhøjelserne af vederlagene og søgt at score folkelige point; og forslagene har altid haft formiddagsbladens fulde bevågenhed.

Den seneste reform af politikernes vederlag skete i 2000. Indkomsterne

havde på dette tidspunkt ikke været reguleret i 14 år, og politikerne hævdede ved den lejlighed deres egen løn med 23 pct., knyttede niveauet til topembedsmændene i staten og genindførte en automatisk lønregulering på dette niveau. Det nuværende lønniveau fremgår af tabel 2.21. Lønniveauet ligger nu blandt den øverste tredjedel af vestlige parlamentarikere (Borchert & Zeiss, 2003), så i forhold til parlamentarikere i lande, som vi oftest sammenligner os med, er danske folketingsmedlemmer godt lønnede.³ Lønniveauet ligger dog stadig et pænt stykke under niveauet for topledere i staten og andre sektorer af det danske samfund.

Mange danske folketingsmedlemmer har indkomster ved siden af deres vederlag for det parlamentariske arbejde. Ud fra et ønske om åbenhed om størrelsen og karakteren af eventuel økonomisk interesse og afhængighed har der i Folketinget været tilslutning til at opfordre de enkelte medlemmer til at redegøre for deres supplerende indtægter og andre økonomiske interesser. Der har ikke været flertal for en obligatorisk indberetning, og en række folketingsmedlemmer ønsker ikke – for nogle angiveligt af principielle grunde – at give den slags oplysninger.

Af tabel 2.22 fremgår, at ca. 70 pct. af de folkevalgte har givet oplysninger. Det fremgår endvidere, at omkring halvdelen af de indvalgte har bestyrelsesposter, lønnede stillinger og/eller selvstændig erhvervsvirksomhed ved siden af arbejdet som folkevalgt. Men det reelle tal er formodentlig noget højere, da en del af dem, der ikke ønsker at indberette, formodentlig også har den slags poster. Ingen har forsøgt at estimere, hvor store indtægter der samlet set er tale om.

Af tabel 2.23. fremgår, at det især er de borgerlige – og her især medlemmerne af Venstres folketingsgruppe – der ikke ønsker at bidrage til gennemsigtigheden vedrørende uafhængighed. Der kan gives mange gode grunde for vigtigheden af, at de folkevalgte har og bevarer en bred kontakt til det øvrige samfund. Og man kan ikke fortænke de folkevalgte i – med den usikkerhed, der knytter sig til „jobbet“ – at søge at bevare kontakten til arbejdsmarkedet. Men ud fra de anførte betragtninger om, at vederlaget først og fremmest skal være af en vis størrelse for at sikre uafhængighed, forekommer det svært at give holdbare begrundelser for ikke at ønske at give disse oplysninger.

Sammenfattende i forhold til spørgsmålet om professionalisering må man sige, at danske politikere bliver betalt en fuld løn for deres arbejdsindsats. Danske folkevalgte kan leve af politik uden at behøve andre indtægtskilder. De kunne vælge at give det politiske arbejde deres fulde opmærksomhed,

TABEL 2.22.

Frivilligt, selvrapporterede oplysninger om supplerende indtægter og andre økonomiske interesser blandt medlemmerne af Folketinget efter valgene i 1994, 1998 og 2001. Pct. af MF'ere, der har givet oplysninger

TYPE AF SUPPLERENDE INDKOMST OG ØKONOMISK INTERESSE	1994	1998	2001
Bestyrelsesposter i virksomheder eller institutioner	26	31	24
Lønnede stillinger	35	21	31
Selvstændig erhvervsvirksomhed	11	19	13
Økonomisk støtte fra institutioner, organisationer, virksomheder eller enkeltpersoner	0	0	0
Gaver fra indenlandske givere	2	0	0
Udlandsrejser betalt af andre	1	7	3
Gaver fra udenlandske givere	0	0	0
Økonomiske interesser i virksomheder og selskaber	5	1	4
Aftaler med tidligere arbejdsgiver	20	22	15
Aftaler med fremtidig arbejdsgiver	15	12	9
Ingen økonomiske interesser (men accept af at rapportere)	39	32	37
N = Antal folketingsmedlemmer, der frivilligt har rapporteret	123	124	123

Kilde: Lovsekretariatet i Folketinget.

TABEL 2.23.

Andelen af folketingsmedlemmer, der frivilligt har givet oplysninger om økonomiske interesser i 1994, 1998 og 2001, opgjort efter partigruppe. Pct.

	1994	1998	2001
Enhedslisten	100	100	100
Socialistisk Folkeparti	92	92	100
Socialdemokratiet	92	97	94
Det Radikale Venstre	75	86	67
Centrumdemokraterne	20	50	-
Kristeligt Folkeparti	-	50	75
Venstre	14	31	36
Det Konservative Folkeparti	89	56	50
Dansk Folkeparti	-	54	59
Fremskridtspartiet	91	75	-
Total	70	70	65

hvad mange også gør. Så også hvad angår indkomst, er danske folkevalgte professionaliserede.

SAMMENFATTENDE OM REKRUTTERING OG PROFESSIONALISERING

Som det er fremgået, så er danske politikere og det danske Folketing karakteriseret ved en høj grad af professionalisering. De folkevalgte har gennemgående mange politiske erfaringer fra partiarbejde, kommunalpolitik og organisationer. De er generelt højtuddannede og en stigende andel med samfundsvidenskabelig baggrund, er fuldtidsbeskæftigede med politik, godt lønede og med ganske mange institutionelle ressourcer til rådighed.

Med hensyn til udviklingen i rekrutteringsmønstret til Folketinget kan billedet sammenfattes på følgende måde:

- *Kvindeandelen* har været stigende gennem hele perioden og udgør nu ca. 40 pct. af de folkevalgte og næsten samme niveau blandt ministrene. Kvinderne deltager i dag i lige høj grad i politik hen over hele det politiske spektrum.
- *Gennemsnitsalderen* for de folkevalgte i Folketinget har i de sidste tyve år været ret stabil omkring de 48 år, men andelen af unge i Folketinget er steget. Andelen af unge under 30 år er steget til 10 pct., og andelen under 40 år er nu over 30 pct. To partier – SF og S – har i 2001 markant færre unge end de øvrige partier
- *Uddannelsesniveaue*t blandt Folketingets medlemmer er steget i perioden, og andelen af akademikere i Folketinget er nu over 40 pct. og blandt ministre over 60 pct. De fleste partigrupper har over 50 pct. akademikere og RV har pt. 100 pct. Personer uden erhvervsuddannelser eller alene med specialarbejderkurser er næsten ikke repræsenteret i Folketinget, og kun to partigrupper, S og DF, har faglærte arbejdere i deres folketingsgrupper.
- I runde tal kan folketingsmedlemmernes *erhvervsbaggrund* skitseres på følgende måde: 20 pct. har ledelseserfaring fra virksomheder og organisationer, 20 pct. har administrativ erfaring, 10 pct. er/har været selvstændige erhvervsdrivende, 10 pct. har været lærere, og 10 pct. er studerende (den kategori, der er vokset mest). De resterende 30 pct. er fordelt på en bred vifte af erhverv.
- Hvis man kombinerer *uddannelses- og erhvervsbaggrund* – to meget stærkt socialiserende faktorer – kan Folketingets sammensætning beskrives som

bestående af ca. 30 pct. djøfere (en gruppe, der er vokset i perioden), knap 20 pct. humanister (en gruppe lidt på tilbagetog), ca. 15 pct. ledere og selvstændige fra den private sektor og ca. 10 pct. arbejdere. De resterende 25 pct. har anden baggrund.

- I perioden er andelen af folketingsmedlemmer, der har haft tillidsposter i deres respektive *partier*, uændret ca. 70 pct., men det dækker over store forskelle partierne imellem, og i partierne SF, RV, V og K er andelen faldet markant. Partierne har i en vis betydning fået svækket deres greb om de opstillede og indvalgte.
- Andelen af folketingsmedlemmer med *kommunalpolitisk erfaring* er steget fra 40 til 50 pct. i perioden, men dækker også her over store forskelle mellem partierne og med V og DF som de to partier, der rekrutterer forholdsmæssigt flest folketingsmedlemmer med kommunalpolitisk erfaring, nemlig ca. 60 pct.
- *Organisationserfaring* fra job eller tillidsposter i organisationer forud for indvalg i Folketinget er faldet i perioden fra ca. 40 til ca. 30 pct. Faldet har været særlig markant i SF, RV og især V, mens andelen er uændret hos S og øget blandt de konservative.
- Med hensyn til mulighederne for at blive indvalgt i Folketinget, så er „tærsklen“ næsten konstant. Andelen af *nyindvalgte* ligger ved de fleste valg ret stabilt på omkring 25 pct., og andelen af folketingsmedlemmer, der opnår mange års *anciennitet* – her sat til mere end otte år – svinger fra valg til valg, men ligger i reglen i nærheden af 30 pct.
- Med hensyn til at nå helt til tops i „karrieren“ som folkevalgt, så er sandsynligheden for at blive *minister* langt større, hvis man har høj anciennitet i Folketinget, er akademisk uddannet og har en erhvervskarriere som djøfer. For tyve år siden var der mange ministre med organisationserfaring, men det tæller i 2001 i mindre grad som en kvalifikation.
- Når politikerne forlader Folketinget, så går ca. en tredjedel på pension, en tredjedel går tilbage til deres gamle job eller lignende, mens ca. en tredjedel af folketingsmedlemmerne får job, der med hensyn til ledelsesansvar og vidensniveau repræsenterer en karrieremæssig stigning. Folketinget kan således ikke siges at tjene som en sikker og effektiv trædesten for karrieremæssig opstigning.

Så foruden de velkendte mønstre, som opdelingerne i partigrupper, regering versus opposition og højre versus venstre repræsenterer, når vi iagttager det politiske billede, kan man – som dokumenteret i dette kapitel og sam-

menfattet ovenfor – også iagttage en række andre klare sociale mønstre i folketingsmedlemmernes baggrund, kvalifikationer, socialisering, erfaringer og ressourcer. Spørgsmålet er, om disse andre mønstre betyder noget i det politiske arbejde.

GØR DET NOGEN FORSKEL – DEN VIDERE ANALYSE

Efter således forholdsvis udførligt i dette kapitel at have besvaret bogens første spørgsmål – *hvem rekrutteres til Folketinget?* – vil vi vende os mod bogens to helt centrale problemstillinger, nemlig *hvordan definerer og udfylder de forskellige folketingsmedlemmer deres rolle som folkets repræsentant?* og *har rekrutteringen konsekvenser?*

Som redegjort for i kapitel 1, så arbejdes der her inden for et socialiseringsperspektiv, hvor udgangspunktet er, at erfaringer gjort tidligere i livet bidrager til det enkelte folketingsmedlems „rygsæk“ med på den ene side grundlæggende opfattelser, holdninger, viden og netværk, der gør den enkelte folkevalgte mere opmærksom på og åben over for at varetage bestemte interesser i samfundet. På den anden side bidrager „rygsækken“ også med forskellige kvalifikationer, kompetencer og ressourcer, som på forskellig vis kan nyttiggøres i det videre politiske arbejde. Denne „rygsæk“ med erfaringer fra tidligere situationer bæres med ind i nye situationer – her som folketingsmedlem – og medformer denne.

I den videre analyse arbejdes der inden for den modelramme og antagelse, at mønstre i holdninger, opfattelser og handlinger kan tilskrives partipolitisk tilhørsforhold og ideologisk ståsted. På en række interessante og vigtige områder forklares mønsteret af holdninger, opfattelser og handlinger bedre af grundlæggende sociale erfaringer (knyttet til *køn* og *alder*), kombinerede uddannelses- og erhvervs erfaringer (operationaliseret ved variablene *humanist*, *djøl'er*, *leder/selvstændig fra den private sektor*, *arbejder/kort uddannet*), politiske erfaringer (indfanget gennem variablene *kommunalpolitisk erfaring*, *organisationserfaring* og *høj anciennitet i Folketinget*). Herom handler de følgende fem kapitler.

NOTER

- 1 Dette afsnit om rekruttering bygger på data fra 1979, 1994, 1998 og 2001. Da der dermed mangler oplysninger fra en række valg i 1980'erne er det nødvendigt med en vis forsigtighed i slutningerne vedrørende udviklingen. Man kan ikke altid ud fra tallene slutte, om der er tale om stigende, faldende eller bare svingende tendenser. Det har ikke været muligt inden for rammerne af dette projekt at indsamle biografiske oplysninger om folketingsmedlemmerne i alle samlinger. Vurderingen har været, at det på trods af begrænsningerne har været interessant at videregive de biografiske oplysninger fra 1979.
- 2 Det Radikale Venstre – et lille parti uden stærk tilknytning til interesseorganisationer og uden store donorer blandt firmaer – gik tidligt ind for offentlig støtte til partierne, men ville så også have offentlige og gennemsigtige partiregnskaber, så man kunne se, hvad skattekronerne blev brugt til. Partiet kunne tillige ikke acceptere, at medlemmer af fagforeninger mod deres vilje kom til at støtte bestemte partier, fordi deres fagforening eventuelt støttede bestemte partier. Socialdemokratiet – med traditionelt stærke bånd til fagbevægelsen og dens organisationer – var imod at blande sig i fagbevægelsens dispositioner angående kollektiv støtte til udvalgte partier, men havde ingen problemer med kravet om åbenhed i regnskaber, men kunne ellers godt støtte offentligt tilskud til partier. Venstre og konservative syntes længe ikke, at offentlig støtte var vigtig. Efter deres opfattelse hørte det til den private sfære, hvilke partier enkeltpersoner og firmaer støttede, så de kunne ikke gå ind for offentlige partiregnskaber, hvoraf det fremgik, hvem der støttede med hvilke beløb. Til gengæld fandt de det helt afgørende, at enkeltpersoner ikke gennem fagforeningsbidrag imod deres vilje kom til at bidrage til partier, de ikke sympatiserede med.
- 3 Det synes dog også at være et fællestræk for parlamentarikeres lønninger overalt i vestlige demokratier, at det er meget uigennemskueligt, hvad de egentlig tjener alt taget i betragtning. Som hovedregel er deres lønninger sammensat af en løndel, der skal betales skat af, en løndel/vederlag, der er skattefri, forskellige former for omkostningstillæg samt en varierende mængde privilegier i form af fri rejse, fri post, fri bil osv.

REPRÆSENTATIONSOPFATTELSE: FOKUS, STIL, STRATEGI, ADFÆRD

Hvad vil det sige at *repræsentere* andre i en politisk sammenhæng? Hvem og hvad repræsenterer danske politikere efter egen opfattelse? Hvordan repræsenterer de? Er der forskel på, hvordan danske politikere repræsenterer, som kan skrives tilbage til politikernes forskellige partitilhørsforhold, politiske, erhvervsmæssige eller andre sociale erfaringer? Betyder rekrutteringsmønstret til Folketinget noget for hvilke interesser, der i praksis bliver repræsenteret? Efter indgående at have beskrevet mønstret for rekruttering skal ovenstående spørgsmål behandles i dette kapitel.

REPRÆSENTATION – ET „UMULIGT“ OG UOMGÆNGELIGT BEGREB

Parlamerter udfører en vifte af funktioner som måske kan defineres som lovgivende, finansielle, deliberative, kritiske, informative og repræsentative. Måske er den sande fællesnævner, uanset landets politiske system, *repræsentation*. ... Skønt nogle parlamenter tilvejebringer repræsentation af specielle interesser, så er den essentielle funktion af en folkelig forsamling den at repræsentere befolkningen i sin helhed (Laundy, 1989: 11).

Så godt som alle *politiske systemer* i verden i dag har en eller anden form for folkelig forsamling, og overalt forbindes disse forsamlinger med forestillinger om repræsentation. I *repræsentative demokratier* er parlamentet som institution historisk og idéhistorisk uløseligt knyttet til repræsentationsopgaven. Medens der således ikke er tvivl om, at repræsentation er en central – måske den vigtigste – del af de folkevalgtes opgave, så er der mange meninger om, *hvad det vil sige* at repræsentere, og mange meninger om, *hvad* der skal repræsenteres.

Selv om ordet og begrebet repræsentation ofte bruges i dagligsproget, og selv om det tilsyneladende ikke volder særlige vanskeligheder, så skal

man ikke give fænomenet 'at repræsentere' mange tanker, inden man får øje på mangetydigheden. For hvad eller hvem er det, de folkevalgte skal repræsentere? Som allerede nævnt, eksisterer der en klassisk forståelse af repræsentation som et spørgsmål om, at et lokalområde sender deres mand „på tinge“, for at han kan tale deres sag og varetage deres interesser. Så et svar kunne være, at man som folkevalgt repræsenterer sin valgkreds og som sådan varetager valgkredsens interesser. Men der er andre muligheder. F.eks. kunne man overveje, om man som repræsentant kun er forpligtet på dem i valgkredsen, der stemte på én? Eller kun dem, der henvender sig til én? Eller ser den folkevalgte det snarere som sin opgave at repræsentere en socialgruppes eller klasses – måske ens egen klasses – interesser, det kunne f.eks. være bønderne, arbejderne, de offentligt ansatte eller andre? Eller man kunne som folkevalgt se det som sin opgave at repræsentere de svages, de forfordeltes eller mindretals interesser, f.eks. de gamles, de unges, indvandrerne, børnenes eller kvindernes interesser? Eller man kan føle sig forpligtet på at repræsentere et sæt af anskuelser, bestemte holdninger eller et ideologisk ståsted, altså opfatte sig som repræsentant for et parti? Man kan tænke om sin opgave som folkevalgt, at man ikke skal varetage særinteresser overhovedet, men hele befolkningens interesse, hvor man jo så må gøre op, om det vil sige at repræsentere det, der er flertal for i befolkningen i f.eks. opinionsmålinger, eller om det er, hvad man efter bedste skøn finder, er hele befolkningens interesser. Men hvorfor kun hele befolkningen. Hvorfor ikke hele nationens, Europas, klodens, fredens, naturens interesse? Med andre ord, der er ved nærmere eftertanke meget vide rammer for, hvad man som folkevalgt kunne vælge at repræsentere, dvs. hvad repræsentationsteorien taler om som repræsentationens *fokus*.

Hertil kommer så spørgsmålet om, *hvordan* man gebærder sig, når man skal repræsentere. Vil det at være repræsentant sige, at man er budbringer for en gruppe, og at man dermed siger det, som man „hjemmefra“ har fået besked på at sige. Eller handler det at repræsentere om, at repræsentanten skal mene, sige og gøre det, der ud fra hans/hendes egen dømmekraft og bedste skøn er det bedste for de repræsenterede og deres interesser.

Ud over spørgsmålene om repræsentationens fokus og spørgsmålet om mandatets karakter kommer så mere praktiske spørgsmål om, hvordan man som repræsentant kan handle, så man bedst og mest effektivt varetager de interesser, man anser for vigtige. Hvilke *strategier* skal repræsentanten lægge for det daglige arbejde i parlamentet? Hvad skal tiden bruges på?

Det turde være klart, at repræsentation er et særdeles sammensat fænomen, og at repræsentationsfunktionen kan udøves på de forskellige måder.

REPRÆSENTATIONSTEORI

Hvis man nu får den tanke, at søge hjælp i historien, idéhistorien og forskningen i repræsentation med tilhørende teoridannelse for at få en nærmere præcisering af, hvad repræsentation går ud på og bør gå ud på, så vil man i én forstand måske blive skuffet. Hovedkonklusionen i litteraturen og forskningen om repræsentation er, at repræsentation er nøjagtig så sammensat et fænomen, som de mange spørgsmål ovenfor giver indtryk af. I repræsentationsteori sonderer man traditionelt imellem repræsentationens *fokus*, der vedrører *hvad*, der skal repræsenteres, og repræsentationens *stil*, der vedrører *hvordan*, der skal repræsenteres. Følgende korte gennemgang bygger på Hanna Pitkins (1972) klassiske værk om begrebet samt Peter Markers (1996) og (1999) omfattende diskussion af samme.

REPRÆSENTATIONENS FOKUS

De vigtigste positioner inden for teorier om repræsentationens *fokus* – altså *hvad* der skal repræsenteres – er, at repræsentanten kan repræsentere *den enkelte vælger* (John Locke), et *geografisk område*, som kan dække over alt fra valgkredsen (Montesquieu) til nationen (Burke), en *klasse* eller *social kategori* (Marx, Engels) og et *parti* (Bryce).¹

Historisk udvikler forestillingen om at repræsentere et område sig først. Senere i forbindelse med fremkomsten af parlamenter går nogle af de væsentligste principielle skel imellem de opfattelser, der betoner repræsentation af helheden og de, der vægter særinteresser. I den klassiske liberale tradition har man været tilbøjelig til at mene, at man som repræsentant i et parlament var forpligtet på at repræsentere „almenvellet“ og „helheden“, og opfattet repræsentation af særinteresser som illegitimt. Liberale har af samme grund været tilbageholdende med at opfatte sig som partirepræsentant. I den socialistiske tradition har man, i konsekvens af traditionens analyser af samfundet som et klassesamfund, opfattet repræsentationsopgaven som gående ud på netop at repræsentere en bestemt klasse. Socialister har derfor ikke haft samme betænkeligheder med at opfatte sig som repræsentanter for særinteresser eller som repræsentant for et (klasse)parti.

De mange forestillinger om, hvad der bør repræsenteres, har ikke afløst

men suppleret hinanden. Der er ikke noget entydigt grundlag, hvorpå man kan hævde, at den ene eller den anden opfattelse af repræsentation er forkert eller uhensigtsmæssig. Og i praksis lever alle forestillinger side om side både i den betydning, at nogle parlamentarikere hælder mere til én opfattelse, andre til en anden, og i den betydning, at den enkelte parlamentariker ofte på samme tid opfatter sig som repræsentant for mere end én interesse.

REPRÆSENTATIONENS STIL

Overvejelser vedrørende repræsentationens *stil* handler om, hvordan repræsentation sikres og udføres. Her har nogle teoretikere især været optaget af, hvordan man finder frem til de repræsentanter, der „skal være i stedet for“ dem, de repræsenterer. Andre teoretikere har især været optaget af, hvordan repræsentanten kommer til „at handle på vegne af“ de repræsenterede.

Vedrørende hvordan man finder frem til repræsentanterne, så har repræsentationsteoretikere været optaget af, at repræsentanterne i én eller anden form må „afspejle“ dem, de repræsenterer. En hovedposition her udgøres af forslag om *proportional repræsentation*, hvor *anskuelser* eller holdninger hos dem, der repræsenteres (f.eks. befolkningen) gennem forskellige former for forholdstalsvalg i samme forhold flyttes med over i gruppen af repræsentanter. John Stuart Mill er bl.a. repræsentant for denne retning inden for repræsentationsteori. Andre har lagt vægt på, at de repræsenterede skal udgøre et typisk udsnit af dem, de repræsenterer, og følgelig lagt vægt på, at udvælgelsen af repræsentanter ikke bare skal afspejle holdningerne hos de repræsenterede, men også andre karakteristika som f.eks. køn, uddannelse, erhverv klasse m.v. Nogle har med dette udgangspunkt argumenteret for forskellige former for kvoter til repræsentative forsamlinger, så bestemte sociale kategorier sikres repræsentation, og nogle har foreslået *lodtrækning* som en relevant mekanisme til at finde dem, „der skal være i stedet for“.

En anden hovedposition vedrørende repræsentationens stil tager udgangspunkt i, at repræsentanten „handler på vegne af“ de repræsenterede. Og de fleste lægger i dette, at repræsentanten „varetager interesser“ på vegne af de repræsenterede. Afgørende bliver så at tage stilling til, hvem der har retten til at formulere, hvad der er i de repræsenteredes interesser og at sikre, at repræsentanten er lydhør over for de repræsenterede. Til at sikre lydhørhed og ansvarlighed argumenterer nogle for *regelmæssige valg* (Madison). Andre lægger vægt på, at repræsentanten skal have et *bundet mandat* (Marx), medens andre igen argumenterer for, at interesser bedst varetages

af valgte folk, der efter valget har et *frit mandat* til at bedømme, hvad der er i de repræsenteredes interesser (Burke).

DEFINITION AF REPRÆSENTATION

Repræsentationsteori lærer os således, at repræsentation ikke er noget entydigt begreb, men tværtimod er en del af en bredere og uophørlig politisk diskussion om, hvilke og hvis interesser der skal fremmes, og hvordan vi skal indrette os politisk. Repræsentationsopfattelsen hos en folkevalgt er så at sige en del af hans eller hendes valggrundlag.

Teoridannelsen om repræsentation lærer os imidlertid endnu en ting, nemlig at vi – på trods af det modsigelsesfulde, flertydige og på flere måde „umulige“ begreb om repræsentation – ikke kan undvære begrebet, hvis vi vil forstå helt afgørende sider ved politik og ved vores politiske system. Vi har brug for et særligt begreb til at beskrive forholdet mellem vælger og folkevalgt. Relationen kan nemlig ikke karakteriseres som f.eks. et *ledelsesforhold*, hvor repræsentanten dirigerer rundt med sine vælgere. Der er omvendt heller ikke tale om et *underordnings-forhold*, hvor den folkevalgte tager imod ordrer fra sine vælgere, eller tale om en *marionet*, der uden egen vilje og handlerum styres af de repræsenterede. Forholdet er heller ikke en *omsorgsrelation*, hvor den folkevalgte passer og plejer dem han/hun repræsenterer og opfylder deres behov, også når de ikke selv kan overskue, hvad deres behov består i. Relationen kan endelig heller ikke rammende beskrives som en *principal-agent-relation*, idet de folkevalgte sædvanligvis antages „at besidde mere uafhængighed eller autonomi end ideen om en agent synes at tillade. De folkevalgte repræsentanter er jo ikke blot agenter, men også politiske ledere, som ikke kun skal stå til regnskab over for vælgere, men også handle ansvarligt i samfundets interesse“ (Damgaard, 2003, p 19).

Hanne Pitkin har – efter en grundig undersøgelse af de mange forskellige forestillinger om repræsentation, der findes i litteraturen – forsøgt at give en hensigtsmæssig definition af begrebet politisk repræsentation, der fastholder kompleksiteten og sammensætheden i fænomenet. Hun foreslår følgende definition (min oversættelse):

- Repræsentation betyder at handle i de repræsenteredes interesser på en sådan måde, at man er lydhør over for dem.
- Repræsentanten må handle uafhængigt, hendes handlinger må involvere skøn og dømmekraft, hun må være den der handler. De repræsenterede

må også (opfattes som at) være i stand til uafhængig handlen og at være i besiddelse af dømmekraft. De repræsenterede er ikke blot nogen, der bliver taget vare på.

- Og på trods af den potentielle konflikt mellem repræsentant og de repræsenterede vedrørende hvad der skal gøres, så må denne konflikt normalt ikke bryde ud.
- Repræsentanten må handle på en sådan måde, at der ingen konflikt er, eller hvis konflikter opstår, så må der gives en forklaring.
- Repræsentanten må ikke vedvarende være på kant med de repræsenteredes ønsker uden gode grunde, der henviser til deres interesser og uden gode forklaringer på, hvorfor deres ønsker ikke er i overensstemmelse med deres interesser (Pitkin, 1972: 209).

Nogle kunne måske ønske en kortere, klarere og mere præcis definition på repræsentation, men forsøger man, får man ikke alle relevante aspekter af fænomenet med, og – som Aristoteles minder om – [er] „det et kendetegn ved den trænedede bevidsthed aldrig at forlange mere præcision i behandlingen af et emne end emnets natur tillader (Aristoteles, 1981NE, I,iii).

POLITIK, REPRÆSENTATION OG INTERESSER

Selv om begrebet er „besværligt“, kan man ikke undvære det i forståelsen af ikke bare repræsentative politiske systemer, men politik som sådan. Det skyldes, at repræsentationsbegrebet er snævert forbundet med interessebegrebet. Politiske problemer og politiske beslutninger har en effekt på nogen eller konsekvenser for nogen. Indbegrebet af en politisk vinkel på tingene er at spørge: Hvem bliver berørt? På hvilke måder? Ved de det? Hvad gør de ved det? Fordi politiske beslutninger har forskellig effekt på forskellige grupper, deler de folk i „for og imod“, „tilhængere og modstandere“. Det er disse forskellige sider i politik, der kaldes for ‘interesser’. Man kan sige at ‘interesser’ er den aktive side af effekter af politiske beslutninger, og helt centrale spørgsmål i politik vedrører, hvordan, hvornår og hvorfor effekter omskaves til politiske interesser.

Det afgørende i en repræsentationssammenhæng er nu, at en persons, gruppes eller klasses interesser skal – hvis de skal spille en aktiv rolle i en politisk beslutningsproces – artikuleres og defineres mere præcist. Og *repræsentation* er lige præcis den proces, hvor interesser defineres og aktiveres i politik. Repræsentation er at (forsøge at) gå ind og portrættere et poli-

tisk problem på en måde, så den tiltaler nogle og (sandsynligvis) frastøder andre. Det, der er *paradokset*, og det, der lænker repræsentation og interesser uløseligt sammen, er, at det en repræsentant siger, når han/hun taler på vegne af dem, han/hun repræsenterer, ikke er, og i praksis ikke kan være de repræsenteredes egne ord. Det er tværtimod ord, som repræsentanten har formuleret, og som han/hun til at begynde med bruger til at overtale de repræsenterede til at lade sig repræsenteres af ham/hende. Så når *interesser* konkretiseres på en måde, så de kan få praktisk betydning i en politisk proces, er vi allerede på vej ind i en *repræsentationsproces*. Repræsentation tilhører således den helt centrale kerne i politik, og politik lader sig ikke forstå uden et begreb om repræsentation (Stone, 1988:166-171).

Når vi ønsker at analysere de folkevalgte, hvad de står for, hvad de mener, og hvad de gør, er der således alt mulig grund til at begynde med at analysere deres repræsentationsopfattelser. Så centrale spørgsmål i det følgende er, hvordan medlemmerne af Folketinget definerer deres job som repræsentant, dvs. hvem de selv mener, de repræsenterer (*fokus*), og hvordan de repræsenterer (*stil, strategi*).

REPRÆSENTATIONSFOKUS OG FOLKETINGSMEDLEMMERNES JOBDEFINITION

Hvad skal vi nu ud fra repræsentationsteori forvente os i vores analyse af danske folketingsmedlemmers repræsentationsopfattelser? Vi skal forvente at finde flere repræsentationsopfattelser både i forsamlingen som helhed og hos den enkelte parlamentariker. Vi skal således forvente at finde folkevalgte, der først og fremmest ønsker at repræsenterer deres parti, andre der ønsker at repræsenterer enkelte vælgere, der har henvendt sig med problemer, og atter andre der ser sig som repræsentant for valgkredsen eller forskellige særinteresser. Og vi skal forvente at finde folkevalgte, der ønsker at repræsenterer flere ting på en gang.

Hvad skal vi forvente af forklaringer på forskellige repræsentationsopfattelser hos de folkevalgte? Inden for herværende bogs socialiseringsteoretiske ramme, kan vi søge forklaringer tre steder. Første „sted“ er parlamentet, dvs. hvad alle folketingsmedlemmer lærer og socialiseres til som medlem af Folketinget. I givet fald ville man forvente en meget ensartet opfattelse af repræsentation hos de folkevalgte, og at medlemmer med høj anciennitet i Folketinget på en række punkter har fælles repræsentationsfokus. Det andet „sted“ er partierne, dvs., at der ved valg af partipolitisk og ideologisk ståsted

mere eller mindre automatisk følger en repræsentationsopfattelse med. Med dette udgangspunkt vil vi forvente for det første, at folketingsmedlemmerne selv fremhæver partiet som deres afgørende fokus, samt at der er ideologiske mønstre i folketingsmedlemmernes repræsentationsopfattelser, som f.eks. at de venstreorienterede i højere grad end de højreorienterede ønsker at repræsentere lønmodtagere. Det tredje „sted“ at søge forklaringer er i „den sociale og erhvervsmæssige bagage“, som folketingsmedlemmerne har erhvervet sig forud for deres indvalg. Tesen er, at den erfaringsmæssige bagage og det ofte medfølgende sociale netværk gør den folkevalgte mere opmærksom og lydhør overfor bestemte grupper og af den grund mere indstillet på at varetage denne gruppes interesser. Forventningen er, at f.eks. kvinder i højere grad end mænd ønsker at varetage kvinders interesser, at unge i højere grad end ældre ønsker at varetage unges interesser, at „humanister“ i højere grad end andre ønsker at varetage svage gruppers interesser mv. Analyserammen tillader altså, at repræsentationsfokus kan forklares både af erfaringer gjort som medlem af Folketinget, af partipolitisk ståsted og af sociale erfaringer.

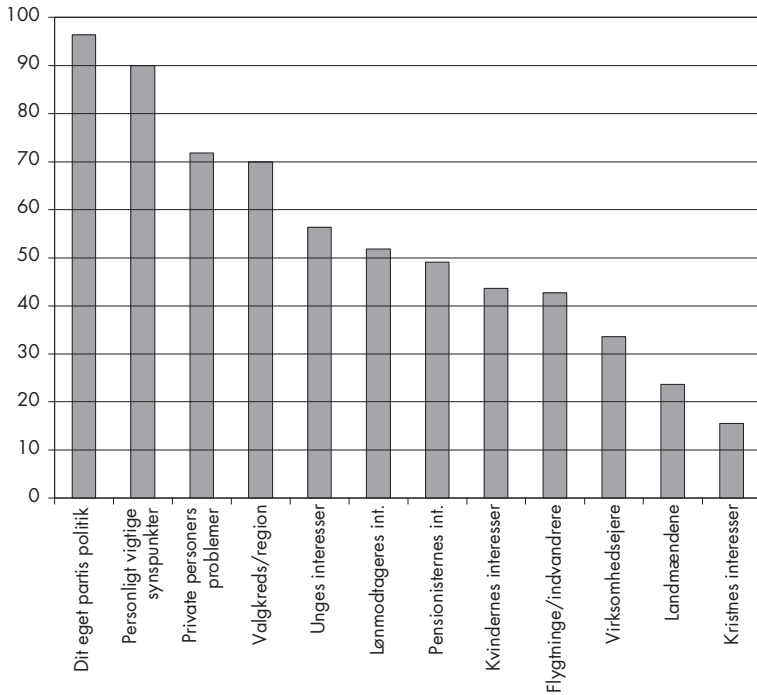
HVEM OG HVAD SKAL REPRÆSENTERES I FOLKETINGET?

Som det fremgår af figur 3.1, så lever alle de ovenfor omtalte hovedopfattelser om repræsentationens fokus side om side blandt danske folketingsmedlemmer. Når man spørger danske folketingsmedlemmer om, hvis interesser eller synspunkter de selv opfatter det som vigtigt at fremføre i deres arbejde som folkevalgt repræsentant, så svarer så godt som alle – dvs. 96 pct. – deres partis politik. Danske folketingsmedlemmer opfatter således først og fremmest sig selv som partirepræsentanter. Det er bemærkelsesværdigt, at denne opfattelse er blevet så udbredt, at den er fremherskende over hele det ideologiske spektrum. Som allerede nævnt har „at repræsentere partiet“ historisk hos konservative og liberale partier været opfattet som „at repræsentere partikulære interesser“, hvilket ikke har været opfattet som legitimt. Idealet hos disse partier har været i én eller anden forstand at repræsentere „almenvellet“.

Denne udvikling kan skyldes to ting. Den ene mulighed er, at konservative og liberale har flyttet sig med hensyn til repræsentationsopfattelse og i dag ikke har noget imod at vedkende sig at repræsentere særinteresser. Den anden mulighed er, at det at repræsentere et parti har skiftet mening. Det forbindes ikke med særinteresser. At repræsentere sit parti opfattes måske i

FIGUR 3.1.

Opfattelser af repræsentationsfokus blandt danske folketingsmedlemmer, 1995

Note: Spørgsmålet til politikerne lød: "Hvor vigtige er følgende opgaver for dig selv som folketingsmedlem?" Svarkategoriene var "meget vigtig", "ganske vigtig", "ikke særlig vigtig", "slet ikke vigtig". Søjlerne angiver andel af politikere, der finder det at fremføre pågældende interesse eller synspunktet "meget vigtig" eller "ganske vigtig". Se den fulde ordlyd af spørgsmålet under tabel 3.1.

dag snarere som en måde at sige, at man – i modsætning til interesseorganisationer, græsrodsbevægelser og andre politiske aktører, og qua partiernes omfattende programmerklæringer og ideologiske rødder – repræsenterer helheden eller almenvellet. Så forklaringen er måske snarere, at socialdemokratiske og socialistiske partier har overtaget den liberale opfattelse af partiers rolle, hvilket har bidraget til enighed om, at man som folkevalgt først og fremmest repræsenterer sit partis politik. Eller begge dele.

Det er dog ikke anderledes end, at hvis man alene fokuserer på de folke-

tingsmedlemmer, der har svaret, at det er „meget vigtigt“ at repræsentere partiet, og ikke den bredere gruppe, der finder det „meget vigtigt“ eller „ganske vigtigt“, så kommer de klassiske forskelle alligevel til syne. I partierne i venstre og midterste blok siger 63 pct. af folketingsmedlemmerne at det er *meget vigtigt* at repræsentere partiet, medens kun 44 pct. af folketingsmedlemmerne i partierne i højreblok vil gå så langt. Det er endvidere således, at hos to partier – V og K – er der flere der opfatter „at fremføre de synspunkter, som du personligt finder vigtige“ som „meget vigtig“ end medlemmer, der opfatter det „at fremføre dit eget partis politik“ som „meget vigtigt“. Ellers rangerer det at repræsentere sit partis politik over alle andre hensyn og interesser hos alle partier.

På trods af disse nuancer må man alt i alt sige, at der er overordentlig stor enighed blandt alle danske folketingsmedlemmer om, at de først og fremmest repræsenterer deres parti. De er enige om, at „dele sig efter anskuelser“. De er altså enige om at være uenige, og dermed enige om, at anerkende hinanden i rollen som *partisoldater* og om at opfatte Folketinget som *arena* for partiernes kamp (jævnfør det teoretiske udgangspunkt, som der blev redegjort for kapitel 1).

Men selv om de fleste folketingsmedlemmer finder det vigtigst at repræsentere partiet, udelukker det ikke, at de *derudover* også kan opfatte sig som repræsentant for noget andet. Næsten lige så mange fremhæver det som deres opgave „at fremføre synspunkter, som de personligt finder væsentlige.“ Denne formulering af repræsentationsopgaven kommer nærmest det klassiske liberale ideal. Den rummer for det første forestillingen om, at når man er valgt, er man ikke bundet af et mandat fra dem, der har valgt én (jævnfør diskussionen nedenfor om repræsentationens stil), men tværtimod forventes man at bruge sin selvstændige dømmekraft om politiske forhold. For det andet rummer det idealet om, at man ikke skal varetage særinteresser, men derimod tage overordnede hensyn. At fokusere på det, man personligt finder væsentligt, behøver jo endelig heller ikke at være i strid med rollen som partirepræsentant.

Ganske mange, dvs. ca. 70 pct., tilkendegiver også, at rollen som advokat for enkeltpersoner er vigtig for dem, og samme andel finder det vigtigt at fremføre interesserne fra egen region og valgkreds. Begge er klassiske forestillinger om repræsentation, som historisk rækker længere tilbage end parlamentariske systemer.

Endelig er der funktionel repræsentation, hvor man vedkender sig at

TABEL 3.1.

Opfattelser af repræsentationens fokus. 1995. Andel af MF'ere fra forskellige partier og partigrupperinger, der anser forskellige opgaver for sig selv som folketingsmedlem som meget eller ganske vigtige. Pct. og procentdifferencer

	EL+SF	S	RV + CD	V	K	TOTAL	PCT.-DIF. V-H
At fremføre virksomhedsejernes interesser/synspunkter	0	29	22	45	57	34	-27
At fremføre landmændenes interesser/synspunkter	13	17	22	40	24	24	-17
At fremføre krisenes interesser/synspunkter	7	12	11	20	24	16	-11
At fremføre de synspunkter, som du personligt finder vigtige	80	90	89	95	91	90	-4
At fremføre dit eget partis politik	100	98	89	100	91	96	-5
At arbejde med problemer for private personer/vælgere, som har henvendt sig til dig	73	76	56	65	71	72	5
At fremføre din egen regions/valgkreds' interesser	60	88	33	60	76	70	17
At fremføre pensionisternes interesser/synspunkter	60	63	22	30	43	49	26
At fremføre kvindernes interesser/synspunkter	73	51	44	25	33	44	31
At fremføre de unges interesser/synspunkter	80	71	22	40	43	56	32
At fremføre lønmodtagernes interesser/synspunkter	67	76	22	35	24	52	43
At fremføre flytningenes/indvandrerens interesser/synspunkter	73	63	56	15	10	43	55
N	15	41	9	19	21	109	109

Noter: Spørgsmål er: "Hvor vigtige er følgende opgaver for dig selv som folketingsmedlem?" Svarkategorierne var "meget vigtig", "ganske vigtig", "ikke særlig vigtig", "slet ikke vigtig". Procentdifferencerne er fremkommet ved en særskilt statistisk kørsel ved at trække andelen af MF'ere tilhørende højreblok, og som svarer "meget vigtig" eller "ganske vigtig", fra andelen af MF'ere tilhørende venstreblok, og som ligeledes svarer "meget vigtig" eller "ganske vigtig" - altså venstreblok minus højreblok. I højreblok indgår partierne Fremskridtspartiet, Det Konservative Folkeparti og Venstre. I midterblok indgår Centrumdemokraterne og Det Radikale Venstre. I Venstreblok indgår Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. Data er fra spørgeskemaundersøgelsen efter valget i 1994.

Åflæsning: Procentdifferencen på eksempelvis -27 betyder således, at medlemmer af venstreblok er betydeligt mindre tilbøjelige til at anse opgaven "at fremføre virksomhedsejernes interesser/synspunkter" for vigtig, end medlemmerne af højreblok.

repræsentere særinteresser. De fleste parlamentarikere vedkender sig også den form for repræsentation, om end der er klare forskelle imellem, hvilke interesser de ønsker at varetage.

Af tabel 3.1 fremgår det, at hvad angår repræsentation af partiet, personlige synspunkter og enkeltpersoner, er der så godt som ingen forskelle imellem partigrupperne med hensyn til vurdering af vigtigheden af at repræsentere disse interesser. Dog er de folkevalgte fra midterpartierne mindre tilbøjelige til at arbejde for at fremme sager og interesser for enkeltpersoner, der har henvendt sig. Der er ligeledes kun beskedne forskelle imellem partierne med hensyn til vurdering af vigtigheden af at repræsentere valgkredsen. Dog afviser midterpartierne igen her, idet de synes, at denne interesse er af markant mindre betydning. Forklaringen skal måske delvis søges i organisatoriske forhold. Midterpartierne er små partier, hvor hverken organisation eller de folkevalgte kan være solidt forankret i hver en region i landet, hvilket i sig selv kan bidrage til en lidt anden repræsentationsfokus.

Der er betydelige forskelle på, hvilke erhvervsinteresser og andre social interesser den ene og den anden fløj finder vigtig at repræsentere. På venstrefløjen finder man langt flere, der finder det vigtigt at repræsentere forskellige „svage“ grupper samt lønmodtagerinteresser, og på højrefløjen erhvervslivets interesser. Men det er værd at lægge mærke til, at også på højrefløjen er der politikere, der finder det vigtigt at varetage lønmodtagerinteresser og svage gruppers interesser, ligesom der blandt Socialdemokraterne er politikere, der lægger vægt på at fremføre erhvervslivets interesser. Mere polariseret er det danske partisystem altså heller ikke.

Så blandt danske folketingsmedlemmer er forestillingen om at repræsentere *partiet*, *valgkredsen* og *den enkelte vælger/borger* så udbredt i alle partier, at disse repræsentationsopfattelser næsten kan siges at høre til *parlamentarikerrollen*. Forestillingen om at repræsentere *klasser eller samfundsgrupper* er ligeledes udbredt, men der er klare forskelle imellem partierne med hensyn til, hvilke *klasser* man er tilbøjelig til at repræsentere.

SOCIAL BAGGRUND OG REPRÆSENTATIONENS FOKUS

Spørgsmålet er nu, om der er andre ting end parlamentarikerrollen og partitilhørsforhold, der influerer på repræsentationsopfattelsen? Det er en grundlæggende tese bag studiet her, at erfaring gjort i opvæksten, under uddannelsen og i arbejdslivet samt ved politisk arbejde har givet holdninger,

TABEL 3.2.

Opfattelser af repræsentationens fokus. 1995. Procentpointdifferencer mellem udvalgte kategorier af MF'ere og resten af folketingsmedlemmerne

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DJØFÆRE	PRIVATE LEDERE/ SELVSTÆNDIGE	ARBEJDERE/ KORTUDDANNEDE	ORGANISATIONS- BAGGRUND	KOMMUNALPOLITISK ERFARING	SENIORER I FT	VENSTREBLOK
At fremføre virksomhedsejernes interesser/synspunkter	10	18			23			-15	-29	
At fremføre landmændenes interesser/synspunkter				-16	28	15		-15	-17	
At fremføre kristnes interesser/synspunkter				-14	17	24			-11	
At fremføre de synspunkter, som du personligt finder vigtige								11		
At fremføre dit eget partis politik										
At arbejde med problemer for private personer/vælgere, som har henvendt sig til dig	-15		10	-19		30		14		
At fremføre din egen regions/valgkreds' interesser	13	-12	17						17	
At fremføre pensionisternes interesser/synspunkter	12		25	-20	-23	-13		-11	26	
At fremføre kvindernes interesser/synspunkter	32		15			-34		-19	31	
At fremføre de unges interesser/synspunkter	13	11	23	-16	-18			-14	32	
At fremføre lønmodtagernes interesser/synspunkter	16		39	-23	-20	-15		-19	43	
At fremføre flygtningenes/indvandrernes interesser/synspunkter	17	-16	21	-11					55	
N	37	23	28	34	17	8	34	37	36	56

Noter: Procentdifferencerne er udregnet som: andelen af kvinder, der finder det vigtigt at repræsentere en bestemt interesse minus andelen af mænd, der finder det vigtigt at repræsentere en bestemt interesse; unge MF'ere-resten; humanister-resten; djøf'ere-resten; private ledere-resten; arbejdere-resten; MF'ere med organisationserfaring-resten; MF'ere med kommunalpolitisk erfaring-resten; MF'ere med høj anciennitet-resten; og endelig venstreblok minus højreblok. Procentpointdifference under 10 vurderes her generelt til at være for små til at tillægge substantiel betydning. For at tydeliggøre mønstret i talmaterialet er procentdifferencer under 10 ikke anført i tabellen. Differencer på større end 10 og mindre end 20 er gengivet med almindelig skrift, mens procentpointdifferencer over 20 procentpoint er fremhævet med grå. Aflæsningseksempel: 10 betyder, at procentandelen af kvinder, der mener, at det er en vigtig opgave "at fremføre virksomhedsejernes interesser/synspunkter", er 10 procentpoint højere end blandt resten af Folketingets medlemmer. Der er med andre ord en tendens til, at kvinderne synes, at denne opgave er mere vigtig, end de mandlige folketingsmedlemmer synes.

prioriteringer, engagement og netværk, der selvstændigt influerer på bl.a. repræsentationsopfattelser. Mønsteret i tabel 3.2. synes at støtte tesen.

Forskellen mellem folketingsmedlemmerne tilhørende højre og venstreblok er allerede kommenteret ovenfor. Ud over disse forskelle er en række andre ting iøjnefaldende. For det første at Folketingsmedlemmer med mere end otte års anciennitet konsekvent er mindre tilbøjelige til – efter eget udsagn – at repræsentere særinteresser end andre, uanset hvilke interesser der er tale om. Man kan ikke ud fra tallene vide, om de 'garvede' politikere har udviklet denne indstilling til særinteresser hen over årene, hvor de har siddet i Folketinget, og man skal være overordentlig forsigtig med at slutte noget som helst om udvikling over tid ud fra tværsnitsdata. Men fra andre studier af parlamentarikere, bl.a. af repræsentanterne i den amerikanske kongres, kender man det mønster, at jo flere års anciennitet, jo flere tillidsposter i parlament og partiorganisation, jo mere fylder landspolitik og overordnede hensyn, og jo mere hæver repræsentanten sig over særinteresser og har og bruger mindre tid på at lytte til og fremføre disse særinteresser. Så det er værd at holde øje med, om andre data peger samme vej for folketingsmedlemmerne med høj anciennitet.

Det er for det andet iøjnefaldende, at gruppen af folketingsmedlemmer med „djøf-baggrund“ anlægger stort set samme profil, som MF'erne med høj anciennitet. Også *djøf'erne* er tilsyneladende konsekvent mindre tilbøjelige til at repræsentere særinteresser end andre. Hvis forklaringen skal søges i *djøf'ernes* uddannelses- og erhvervsbaggrund, kunne forklaringen være, at de er og opfatter sig selv som videnskabeligt trænede generalister, der kan gennemskue interesser og ønsker om interessevaretagelse. Deres træning har været med fokus på samfundsbeskrivelse, årsag og virkning, effektivitet og hensigtsmæssighed i valget af midler bagom eller på tværs

af forskellige gruppers interesser. De er gennem deres studier blevet stærkt præget til at se deres rolle som at navigere imellem særinteresser snarere end at repræsentere dem. Igen er der et mønster, som det er værd at holde øje med i den videre analyse.

Som en tredje ting kan man iagttage, at *humanisterne* har en repræsentationsprofil, der i det væsentlige ligner venstrefløjens, idet begge kategorier af folketingsmedlemmer er mere tilbøjelige til at repræsentere lønmodtageres og „svage“ gruppers interesser. Det svarer også til forventninger, man kan have ud fra deres uddannelse og job. Der er tale om lærere af mange slags samt humanistisk uddannede i øvrigt. For disse grupper står menneskers personlige og faglige udvikling centralt, hvilket meget tænkeligt omsætter sig i en politisk interesse for de svage grupper i samfundet.

For det fjerde fremgår det, at også *kvinderne* er mere tilbøjelige til at varetage svage gruppers og lønmodtageres interesser end mændene, men interessant nok ikke i så udpræget grad som „humanisterne“ og venstrefløjen. Forklaringen på repræsentationsprofilen kunne være, at kvinderne generelt bruger mere tid og kræfter end mænd på omsorgsopgaver i familien og i arbejdslivet. Denne bagage omsætter sig i et andet politisk fokus for kvinder end for mænd. Men som det fremgår, kan argumentet måske overdrives og anvendes for stereotyp. Eksempelvis er kvinderne også mere tilbøjelige end mændene til at varetage virksomhedsejernes interesser. Det er endvidere værd at notere sig, at kvinderne i helt særlig grad er indstillet på at fremføre kvindernes synspunkter og interesser.

De unge i Folketinget ser ud til især at ville varetage virksomhedernes interesser på erhvervssiden *samt* de unges interesser. En væsentlig del af forklaringen herpå er givetvis, at der i det kuld af „unge“, det vil sige folketingsmedlemmer under 40 år, der blev rekrutteret ved valget i 1994, var forholdsvis flest tilhørende højrepartierne.

Tabel 3.2 viser endvidere, at *lederne og de selvstændige fra den private sektor* er tilbøjelige til at varetage erhvervslivets interesser. Især kan man notere sig, at denne gruppe i langt højere grad end højrefløjspolitikere generelt ønsker at varetage bøndernes interesser. De fleste ledere og selvstændige fra den private sektor tilhører partierne på højrefløjen, men set fra f.eks. en landmands synsvinkel, er det altså ikke ligegyldigt, om han lader sig repræsentere af én, der kommer fra landbruget eller ej.

Endelig lader det til, at politisk erfaring fra lokalpolitik eller fra ansættelse i en interesseorganisation ikke i sig selv sætter sig spor i folketingsmedlemmernes repræsentationsopfattelse. Forventningen kunne vel være, at f.eks.

erfaring fra lokalpolitik ville give en lokalpolitisk forankring, der ville fremme tilbøjeligheden til at repræsentere egen region og valgkreds. Den tese underbygges foreløbigt ikke.

Men alt i alt ser det umiddelbart ud til, at sociale karakteristika hos medlemmerne af Folketinget har en betydelig indflydelse på deres opfattelse af, hvem og hvad de repræsenterer i Folketinget og dermed den politiske proces.

SOCIAL BAGGRUND OG REPRÆSENTATIONSFOKUS

– KONTROL FOR 3. VARIABLE

Som allerede fremhævet flere gange, er opgaven ikke kun at besvare spørgsmålet, om eksempelvis de indvalgte kvinder – som i den samling, der analyseres udgør 1/3 af de indvalgte – har andre opfattelser af, hvem de repræsenterer, end mænd. De kvindelige folketingsmedlemmer er ikke bare kvinder. Nogle af kvinderne er f.eks. også unge, nogle har „djøf-baggrund“, nogle har organisationserfaring, og nogle tilhører måske et højrefløjsparti osv. Opgaven består ikke i kun at kortlægge, hvilke holdninger opfattelser og adfærd de konkrete kvindelige folkevalgte har, sådan som det lige er sket ovenfor. Men opgaven er at undersøge hvilke repræsentationsopfattelser, der kan tilskrives den/de kvindelige parlamentarikere, *når der kontrolleres for*, hvad der sandsynligvis snarere skyldes f.eks. deres partitilhørsforhold, organisationserfaring, specifikke erhvervs erfaring eller alder. Det er den isolerede effekt af det at være eksempelvis kvinde, der fremanalyseres. Samme ræsonnement gælder for unge osv.

Multipel regression er en analyseteknik, der kan afgøre om en sammenhæng mellem to variable holder, når der kontrolleres for en serie af tredje variable. Som analysen her er gennemført, er den meget konservativ, dvs. at kun virkelig robuste mønstre i de folkevalgtes holdninger og opfattelser „overlever“ denne kontrol for 3. variable. Der er eksempelvis ikke bare kontrolleret for, hvorvidt kvinder er mere tilbøjelige til at repræsentere kvinder i Folketinget uanset deres partitilhørsforhold. Der kontrolleres samtidig for effekten af de 8 andre variable i modellen. Man kan diskutere, hvad der er den mest hensigtsmæssige måde. Den her valgte er i hvert tilfælde „konservativ“ eller „forsigtig“ i den forstand, at kun meget robuste mønstre bliver signifikante.

Analysemodellen blev først gennemprøvet i en lidt mere enkelt version, hvor partivariablen kun var opdelt i to, og alle folketingsmedlemmer følge-

TABEL 3.3.
Oplættelser af repræsentationens fokus. Signifikante sammenhænge ved multipel regression

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DØFFERE	PRIVATLEDERE/ SELVSTÆNDIGE	ARBEJDERE/ KORTUDD.	ORGANISATIONS- BAGGRUND	KOMMUNALPOLITISK ERFARING	SENIORER I FT	EL+SF	S	RV+CD	V
At fremføre virksomhedsejernes interesser/ synspunkter			☺						☺				
At fremføre landmændenes interesser/ synspunkter			☺		☺								
At fremføre kristnes interesser/synspunkter													
At fremføre de synspunkter, som du person- ligt finder vigtige		☺							☺				
At fremføre dit eget partis politik													
At arbejde med problemer for private perso- ner/vælgere, som har henvendt sig til dig						☺							
At fremføre din egen regions/valgkreds' interesser		☺	☺		☺						☺		
At fremføre pensionisternes interesser/ synspunkter		☺									☺		

At fremføre kvindernes interesser/ synspunkter	😊	😊	😞	😊
At fremføre de unges interesser/synspunkter	😊	😊	😞	😊
At fremføre lønmodtagernes interesser/ synspunkter			😞	😊
At fremføre flygtningenes/ indvandrernes interesser/synspunkter	😊		😊	😊

Notes: Den multiple regression tester analysemodellen, som er skitseret i figur 1.3 i kapitel 1. I modellen her er parti-variablen opdelt i fem grupperinger: EL+SF, S, RV+CD, V og K. K er brugt som basis for analysen af partivariablen betydning, så smiley'ene viser, hvordan de andre partier afviger fra de konservatives synspunkter.

Smiley'ene angiver signifikante sammenhænge i en model, hvor man finder frem til, hvilken effekt en uafhængig variabel har (f.eks. køn) på effekten af en afhængig variabel (opfattelse af repræsentationens fokus) kontrolleret for effekten af andre uafhængige variable i modellen (alder, erhvervs erfaring mv.). En lille smiley 😊 betyder $p < 0,05$, og en stor smiley 😄 betyder $p < 0,01$. En glad smiley 😄 betyder, at den pågældende kategori af MF'ere finder funktionen vigtigere, end resten af folketingsmedlemmerne. En sur smiley 😞 betyder, at pågældende gruppe finder funktionen mindre vigtig end de øvrige. Afænsningseksempel: Når der eksempelvis optræder en stor 😄 for kvinderne ud for "at fremføre kvindernes interesser/synspunkter", betyder det, at kvinderne er mere tilbøjelige end resten af folketingsmedlemmerne til at mene, at denne opgave er vigtig, og det mener kvinderne, uanset om de så tillige er unge eller gamle, har tidligere erhvervs erfaring som humanister, djøf'ere, private ledere, arbejdere eller andet, har organisations erfaring eller ej, har kommunalpolitisk erfaring eller ej eller har høj eller lav anciennitet i Folketinget. Det er imidlertid ikke ligegyldigt, hvilket parti man som kvinde tilhører. Der er nemlig også en smiley her, hvilket indikerer, at partitilhør har en selvstændig betydning, således at man er mere tilbøjelig til at mene, at det "at fremføre kvindernes interesser/synspunkter" er vigtigt, hvis man tilhører EL+SF. Både partitilhør og køn betyder således noget for ønsket om at repræsentere kvinders interesser i Folketinget. Begge variable er af betydning. Når der eksempelvis er en stor sur smiley ud for partierne EL+SF og det "at fremføre virksomhedsejernes interesser/synspunkter", så betyder det, at partitilhør generelt er af betydning, og mere specifikt, at medlemmerne af venstrefløjpartierne synes, at det at fremføre virksomhedsejernes interesser er langt mindre vigtigt end medlemmerne af højrefløjpartierne.

lig enten tilhørte venstreblok eller højreblok. En berettiget kritik kunne her være, at modellen ville „undertrykke“ variation mellem partierne og dermed komme til at favorisere de sociale variable. Modellen ville således blive en svag test af analysens hovedtese. I den endelige model indgår partivariablen med en opdeling i fem, nemlig E+SF, S, RV+CD, V og K. Partivariablen får således i modellen lov til at forklare al den variation den kan. I den forstand er den endelige model i dobbelt forstand konservativ og forsigtig i forhold til hovedtesen om, at også social baggrund har betydning.

Resultaterne af den multiple analyse af folketingsmedlemmernes opfattelse af repræsentationsfokus vises i tabel 3.3. Hovedkonklusionerne fra tabel 3.2., som de er diskuteret ovenfor holder. Både partitilhørsforhold og social baggrund virker afgørende ind på opfattelsen af, *hvad* og *hvem* de enkelte folketingsmedlemmer mener, de skal repræsentere. Tager vi afsæt i tabel 3.3, hvor kun de allermest robuste mønstre i repræsentationsopfattelser fremgår, får vi præciseret billedet på en række interessante punkter. Hvilket parti det enkelte folketingsmedlem tilhører indvirker også efter kontrol for en række andre variable kraftigt på, hvad man lægger vægt på at repræsentere. Hovedskellet går mellem E+SF og S på den ene side og midterpartierne og V og K på den anden side. Medlemmerne af *højrefløjpartierne* lægger fortsat vægt på at repræsentere erhvervslivet generelt, men interessant nok ikke nødvendigvis landbrugets interesser. Her er den afgørende parameter, at den folkevalgte har en erhvervsmæssig baggrund som leder eller selvstændig i det private (mange af de selvstændige i Folketinget er netop landmænd).

Venstrefløjen lægger fortsat vægt på, at repræsentere lønmodtagere og „svage“ grupper. *Kvinderne* har i markant grad deres egen repræsentationsprofil. Uanset partitilhørsforhold og en række andre sociale karakteristika er kvinderne langt mere tilbøjelige til at repræsentere svage grupper i samfundet samt kvinderne som gruppe. *Unge* lægger interessant nok særlig vægt på at repræsentere unge og lægger derudover særlig vægt på at være fri til at tage de ting op, som de personligt finder vigtigt. „*Humanisternes*“ repræsentationsfokus bliver også nuanceret. Deres repræsentationsprofil ligner tilsyneladende alligevel ikke helt venstrefløjens. De lægger vægt på at varetage kvindernes og de unges interesser, men herudover har de en mere regional profil med vægt på at varetage valgkredsens, enkeltpersoners og landmændenes interesser.

I den skræppe test forsvandt *djofernes* og *seniorenes* klare profil som dem, der ikke ønsker at repræsentere særinteresser. Det betyder ikke nødvendigvis, at der ikke er noget om snakken, men at det er klogt at spejde

efter tegn, der understøtter dette billede i den videre analyse. *Lederne og de selvstændige fra den private sektor* lægger i særlig grad vægt på at repræsentere landmændenes, regionens samt de unges interesser og skiller sig endvidere ud ved i mindre grad end resten at lægge vægt på at repræsentere deres eget partis politik. *Arbejderne* afviger fra de øvrige ved i særlig grad at lægge vægt på at hjælpe enkeltpersoner. *Organisationserfaring og kommunalpolitisk baggrund* giver tilsyneladende ikke en selvstændig repræsentationsprofil. Folketingsmedlemmerne med *høj anciennitet* udmærker sig ved i særlig grad at forfægte det Burk'ske ideal om ikke at repræsentere særinteresser, men derimod at lægge vægt på at repræsentere det, som efter deres egen bedømmelse er vigtigt.

Konklusionen så langt er for det første, at alle de klassiske opfattelser af, hvad og hvem der bør repræsenteres (partiet, den enkelte vælger, valgkredsen, sociale grupper mv.) genfindes i levende live hos de danske folketingsmedlemmer. For det andet er både partitilhør og de folkevalgtes sociale bagage af afgørende betydning for deres opfattelse af repræsentationens fokus.

Så hvis man eksempelvis som vælger gerne vil have, at ens repræsentant søger at varetage kvindernes interesser, så er det klogt uanset partitilhørsforhold at stemme på en kvinde. Men hvis varetagelsen af kvindeinteresser har særdeles høj prioritet, er det klogt at stemme på en kvinde, der tillige har en „humanistisk“ uddannelse og tilhører et af partierne SF eller E.

JOB-DEFINITION OG ADFÆRD

Man kan nu spørge, om det gør nogen forskel i praksis, hvem eller hvad den folkevalgte opfatter sig som repræsentant for? Data i denne undersøgelse giver mulighed for i et vist omfang at belyse spørgsmålet. Analysen ovenfor har bygget på folketingsmedlemmernes besvarelse af spørgsmål vedrørende deres opfattelser af repræsentationens fokus. Det anvendte spørgeskema rummer også spørgsmål om politikernes handlinger (ganske vist stadig *selvrapporterede* handlinger). Et spørgsmål vedrører, hvor ofte det enkelte folketingsmedlem inden for det seneste år personligt har sat sig i forbindelse med ministeren for at fremføre forskellige personers og organisationers interesser. I tabel 3.4 kombineres disse oplysninger med oplysninger fra tabel 3.1. om repræsentationsfokus, og det fremgår, at de politikere, der finder en bestemt gruppes interesse særlig vigtigt at repræsentere, også langt oftere end de øvrige politikere kontakter en minister med henblik på at fremme

TABEL 3.4.

Interessevaretagelse og repræsentationsfokus. 1995. Tilbøjelighed til at fremføre forskellige grupperes interesser for ministeren i forhold til repræsentationsfokus opdelt efter partitilhørsforhold. Pct. og procentdifferencer

	E + SF			S			RV+CD			V			K			ALLE		
	F	IF	Pct. dif.	F	IF	Pct. dif.	F	IF	Pct. dif.	F	IF	Pct. dif.	F	IF	Pct. dif.	F	IF	Pct. dif.
Drøfte spørgsmål/problemer, som interesserer dig i dit arbejde som politiker	92	67	25	84	50	34	75	0	75	50	0	50	90	0	90	79	36	43
Drøfte en enkelt vælgers/persons problemer	0	0	0	52	20	32	80	25	55	23	33	-10	33	0	33	37	17	20
Drøfte problemer som specielt vedrører din egen region/din valgkreds	11	0	11	44	0	44	33	0	33	17	14	2	25	0	25	33	3	30
Fremføre lønmodtageres/lønmodtagerorganisationers ønsker	20	0	20	23	0	23	5	0	5	0	8	-8	40	19	21	20	2	18
Fremføre landmænds/landbrugsorganisationers ønsker	0	0	0	29	0	29	50	0	50	38	18	19	0	6	-6	23	4	19
Fremføre virksomhedsejeres/disses organisationers ønsker	-	0	-	8	0	8	50	14	36	0	9	-9	25	0	25	14	3	11
Fremføre pensionisters/pensionistorganisationers ønsker	0	0	0	19	0	19	50	0	50	0	7	-7	22	8	14	11	2	9

Note: Spørgsmålsformulering: Hvor ofte er det inden for det seneste år sket, at du personligt har sat dig i forbindelse med en minister for at:

Svar kategorier: "Mindst en gang om måneden", "en eller nogle få gange", "aldrig". Svarene her er opgjort for de politikere, der har svaret "mindst én gang om måneden". F: betyder "forsvarer" af en bestemt interesse. En forsvarer er defineret som et folketingsmedlem, der finder det vigtigt at repræsentere pågældende interesse. En forsvarer er således én, der har svaret "meget vigtigt" eller "ganske vigtigt" på spørgsmålet refereret ovenfor i tabel 3.1. IF betyder "ikke forsvarer" af pågældende interesser og har svaret "ikke særlig vigtig" eller "slet ikke vigtig" til spørgsmålet bag tabel 3.1.

denne gruppes interesse. Tendensen holder også for kvinder, flygtninge og kristne, selv om man her arbejder med små tal. Der følger tilsyneladende handlinger efter holdninger. Hvordan politikerne *definerer* deres job indvirker på, hvordan de rent faktisk *udfører* den (se også Esaiasson, 2000).

Da social baggrund således indvirker på jobdefinitionen, dvs. opfattelsen af repræsentationsfokus, og jobdefinition indvirker på handlinger, ja så har rekrutteringsmønstret konsekvenser. At opsøge ministre er ikke det eneste folketingsmedlemmerne foretager sig for at foretage forskellige gruppers interesser. Her er aktiviteten brugt til at sandsynliggøre, at de folkevalgtes repræsentationsopfattelser generelt har konsekvenser, hvorfor det er vigtigt at kende disse og at afæske de folkevalgte svar på, hvem de repræsenterer.

REPRÆSENTATIONENS STIL

Hvis vi nu vender os fra spørgsmålet om, hvad eller hvem der skal repræsenteres, til det andet hovedspørgsmål i repræsentationsteorien, nemlig spørgsmålet om *hvordan* man som repræsentant repræsenterer, dvs. til repræsentationens *stil*, så var der ifølge teorien to centrale problemstillinger at forholde sig til. For det første, hvordan man *finder frem til* de mennesker, „der skal være i stedet for“. Her udgøres hovedpositionerne dels af forskellige former for proportionale valg, dels andre måder hvorpå befolkningens karakteristika kan afspejles i deres repræsentanter, herunder lodtrækning og kvoteordninger. Den anden centrale problemstilling vedrørende repræsentationsstil handler om, hvordan man *organiserer*, at repræsentanten i praksis kommer til at „handle på vegne af“ af andre. Hovedpositionerne er her knyttet til forestillinger om frit eller bundet mandat.

Inden vi går til en analyse af de folkevalgtes holdninger og opfattelser af disse spørgsmål, er der grund til at dvæle lidt ved de formelle regler.

RELATIONEN MELLEM FOLKETINGSMEDLEMMERNE OG VÆLGERNE

Når det gælder relationen mellem *vælgerne* og *de folkevalgte*, er der med grundlovens formuleringer taget stilling til begge hovedaspekter af repræsentationens stil.

Vedrørende måden man skal finde frem til „dem, der skal være i stedet for“, så foreskriver Grundlovens § 31, at „Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg“ (stk. 1) og at „[d]e nærmere

regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden, herunder hvorvidt forholdstalsvalgmåden skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse“ (stk. 2). Det er ifølge grundloven *anskuelser* blandt vælgerne, der skal „spejles“ af vælgerne repræsentanter i Folketinget. Selv om grundloven ikke omtaler partier, gør valgloven, og i praksis foregår denne holdningsrepræsentation ved, at partiers forholdsmæssige tilslutning i befolkningen omsættes til partiernes tilstedeværelse i Folketinget i samme forhold. Den opgave løser den danske valgordning temmelig præcist om end ikke særlig enkelt (Elklit, 2001).

Som dokumenteret ovenfor i kapitel 2, resulterer denne forholdsvis præcise proportionale partimæssige repræsentation i Folketinget på ingen måde i en repræsentation af den danske befolkning, som den ser ud på en række sociale dimensioner. Spørgsmålet om, hvorvidt Folketingets sociale sammensætning har konsekvenser for folketingsmedlemmernes holdninger, opfattelser og adfærd og dermed Folketingets funktionsmåde og politiske beslutninger, er netop emnet for nærværende undersøgelse.

Vedrørende det andet centrale spørgsmål om, hvordan repræsentanten „skal handle på vegne af“ de repræsenterede, så foreskriver grundloven regelmæssige valg (§ 32) som i repræsentationsteoretisk lys er et middel til at sikre ansvarlighed og lydighed. Endvidere hedder det i Grundlovens § 56, at „Folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere“. Hermed afvises forestillingerne om et bundet mandat til de folkevalgte fra deres vælgere. Paragraffen fastslår ifølge Zahle (1999) det enkelte folketingsmedlems uafhængighed og kan fortolkes som støtte til en repræsentationsopfattelse, der tilsiger, at folketingsmedlemmernes rolle er at tilgodese det almene vel og ikke de særinteresser, der har medvirket til det enkelte medlems valg. Bestemmelsen betyder bl.a., at et folketingsmandat ikke kan tilbagekaldes af vælgerne, og at et folketingsmandat ikke tilhører det parti, som et folketingsmedlem er valgt for. Et folketingsmedlem skal dermed ikke forlade Folketinget, hvis han/hun selv forlader eller bliver ekskluderet af sit parti. Paragraffen sikrer, at det pågældende folketingsmedlem kan blive siddende i Folketinget valgperioden ud (men sikrer selvsagt ikke, at partiet så fortsat ønsker at opstille vedkommende). Grundloven kan siges hermed at støtte en Burke'sk repræsentationsopfattelse om et frit mandat: At nok er man valgt lokalt, men når man er valgt, er det med henblik på at tilgodese almenvellet ud fra ens eget skøn om, hvad det så vil sige. Spørgsmålet om, hvordan for-

muleringerne i § 56 forholder sig til spørgsmålet om partidisciplin bliver drøftet nedenfor.

RELATIONEN MELLEM FOLKETINGSMEDLEMMERNE OG PARTIGRUPPERNE

Spørgsmål om repræsentationsstil – herunder spørgsmål om bundne eller ubundne mandater – er ikke kun relevant i forholdet mellem folketingsmedlemmer og vælgere. I praksis er partier skudt ind imellem vælgere og folkevalgte. Det rejser spørgsmålet om karakteren af relationen mellem de enkelte folkevalgte og deres partigrupper. Alle folketingsmedlemmer opfatter sig først og fremmest som repræsentant for deres parti. Det var én af hovedkonklusionerne i afsnittet ovenfor om repræsentationens fokus. At der ikke kun er tale om en uforpligtende holdningstilkendegivelse, men derimod om en norm, der i høj grad modsvarer af den faktiske adfærd, kan man se af folketingsmedlemmernes afstemningsadfærd.

VERDENS HØJESTE PARTISAMMENHOLD

For perioden 1990/91 til 1995/96 har Asbjørn Skjæveland (2001) opgjort, at ved samtlige afstemninger i Folketinget om endelige lovforslag, beslutningsforslag og motiverede dagsordener – i alt 1893 afstemninger – var der i 5 pct. af afstemningerne i en eller anden partigruppe (mindst én parlamentariker, der ikke stemte med partilinjen, dvs. som gruppeflertallet. Opgjort i forhold til det samlede antal stemmer afgivet af de individuelle folketingsmedlemmer i perioden – hvilket vil sige i alt 336.846 – blev 0,08 pct. afgivet i strid med partilinjen. Det mest brugte mål til beregning af partisammenhold i parlamenter er det såkaldte *Rice's indeks for partisammenhold*, der angiver partisammenhold for en partigruppe på en skala fra 0 til 100, hvor 0 betyder, at gruppen har været delt lige over, og at der således ikke er en partilinje at følge, og 100 betyder, at alle har fulgt partilinjen. I 1996 var gennemsnittet på Rice's indeks for alle partier under et i det danske Folketing 99,9. Blandt vestlige demokratier, man har tal for, scorer danske partier højest på dette indeks for partisammenhold (for detaljerede analyser se Skjæveland (1997), Skjæveland (1999) og Jensen (2000)). Så set i et repræsentationsperspektiv, er det i forholdet til partigrupperne, at folketingsmedlemmerne kommer tættest på at agere, som om de har et *bundet mandat*.

En så konsekvent fælles adfærd kræver en forklaring. Tror man nu – måske fordi det ikke er ualmindeligt at omtale fænomenet som udtryk for *partidisciplin* – at denne enighed opleves som en byrde eller måske endda som tvang, får man sig en overraskelse, hvis man spørger folketingsmedlemmerne selv. Som det fremgår af tabel 3.5, synes 3/4 af Folketingets medlemmer generelt, at kravet om partisammenhold, som det bliver forvaltet, er udmærket. Partisammenhold handler om flere ting end at stemme samlet ved afstemninger i Folketingssalen. Derfor er politikerne blevet spurgt om deres holdning til forskellige elementer i partisammenholdet. Næsten 9 ud af 10 folketingsmedlemmer synes, når det kommer til normerne om at stemme sammen med sit parti ved afstemninger, at normen forvaltes godt. Samme indstilling har 4/5 vedrørende normen om ikke at tage politiske initiativer uden først at indhente partiets godkendelse. Normen om ikke at omtale partiets interne diskussion udadtil forekommer 2/3 udmærket. Og de fleste af dem, der ikke synes normerne fungerer, som de skal, *ønsker normerne strammet!* Kun meget få parlamentarikere ønsker at normerne for partisammenhold svækkes.

Hvad er nu forklaringen på det høje partisammenhold? Asbjørn Skjæve-land (2001) argumenterer på baggrund af både handlingsteori og kvalitative og kvantitative data for, at man må inddrage en vifte af grunde for til bunds at forstå parlamentarikernes handlemønster på dette punkt. For det første oplever mange folketingsmedlemmer meget af tiden, at de er *enige* med flertallet i partigruppen i vurderingen af konkrete sager. Den enighed beror dels på, at de i udgangspunktet har valgt at virke i deres parti, fordi de er enige i en række grundlæggende opfattelser og politiske standpunkter, dels på at de overtager mange af partiets standpunkter i nye sager gennem det daglige politiske arbejde. Der er et klart element af både *socialisering* og *læring* også med hensyn til, hvad „man“ mener.

Men partisammenhold kan ikke alene forklares ud fra enighed. Det er lige så vigtigt at pege på, at Folketingsmedlemmerne *ikke er uenige*. For i praksis er der mange sager, som det enkelte folketingsmedlem ikke for alvor tager stilling til selv. I det praktiske arbejde i Folketinget gør alle partigrupper brug af en udstrakt arbejdsdeling. Det overlades i vidt omfang til de politiske ordførere på enkeltområder at sætte sig ind i en sag, foreslå partiets standpunkt, deltage i udvalgsarbejde, forhandle et resultat hjem, kommunikere med pressen og give begrundelserne i folketingsdebatterne i forbindelse med afstemninger. Partigruppen orienteres typisk løbende og i

TABEL 3.5.

Partisammenhold. Andele af MF'ere, der mener, at forskellige normer vedrørende partisammenhold henholdsvis er gode, som de er, bør svækkes eller bør styrkes. 1995

	BØR VÆRE STÆRKERE	GODT SOM DET ER I DAG	BØR VÆRE MILDERE
Generelt om kravet om partisammenhold og partidisciplin	17	73	10
At følge partilinjen ved afstemninger	5	88	7
Ikke tage politiske initiativer uden først at indhente partiets godkendelse	11	80	9
Ikke at omtale partiets interne diskussioner udadtil	28	67	6

Noter: Det første spørgsmål til politikerne lød: "Hvad mener du generelt set om kravet om partisammenhold og partidisciplin i dit parti?" Svarkategorierne var "bør være meget stærkere end i dag", "bør være noget stærkere end i dag", "udmærket som de er i dag", "bør være noget mindre end i dag", "bør være meget mindre end i dag". Det andet spørgsmål lød: "Hvordan ser du på kravene om partisammenhold og partidisciplin i dit parti, når det gælder følgende normer for folketingsarbejdet?"

reglen ganske kortfattet. Så på grund af et stort arbejdspress og en udstrakt arbejdsdeling tager mange folketingsmedlemmer i mange sager kun stilling i den betydning, at de ved afstemning følger ordførerens indstilling. Så en høj grad af partisammenhold understøttes af, at mange i en vis forstand *ingen holdning* har til sagen.

De folketingsmedlemmer der fra tid til anden er uenige med partiet i bestemte sager, bryder ikke i alle tilfælde med partilinjen. For nogles vedkommende fordi det er dybt indsocialiseret, at *det gør man bare ikke*. Det er ikke noget, der ofres mange tanker og kræver sådan set ikke nogen begrundelse. Så selv om man er uenig, bryder man ikke.

En fjerde grund til et højt partisammenhold er, at for mange folketingsmedlemmer indgår repræsentation af deres parti som en central og bevidst valgt del af deres *repræsentationsfokus*. Er der punkter, hvor de er uenige, så vælger de alligevel bevidst at støtte partilinjen.

En femte grund er, at mange folketingsmedlemmer, hvis de er uenige i et konkret standpunkt, anstiller kalkuler, hvor de *afvejer politiske og personlige gevinster* ved at stå fast på eget synspunkt imod omkostningerne ved at gøre det. I den afvejning spiller *institutionelle* forhold en afgørende rolle. I et parlamentarisk system er det enkelte folketingsmedlems indflydelsesmuligheder, karrieremuligheder og prestige i høj grad afhængigt af, hvorvidt hans/hendes partigruppe sidder inde med regeringsmagten eller ikke. Der

er således af institutionelle grunde stærke tilskyndelser til eksempelvis – hvis man er i regering – ikke at bringe regeringen til fald ved at stemme imod sin gruppe, selv om man evt. i enkelte spørgsmål måtte være uenig.

Endelig kan *partiledelsen eller partifæller* i den konkrete situation måske *true med sanktioner*. Sanktioner kan rangere fra mild mobning til fratagelse af tillidsposter og ordførerskaber og trussel om udsmidning af folketingsgruppen.

Det er så afgjort ikke trusler og sanktioner, der først og fremmest forklarer det i særklasse høje danske partisammenhold. Det er institutionelle forhold (parlamentarisme, arbejdspress og arbejdsdeling) i kombination med stærke internaliserede normer for partisammenhold, høj legitimitet hos partiledelsen og det forhold, at partiet er centralt placeret i gruppemedlemmernes repræsentationsfokus, der tilsammen forklarer det stærke sammenhold (Jensen, 2000).

Så når man fra tid til anden diskuterer, om det stærke partisammenhold skulle være i strid med Grundlovens § 56, hvor det hedder, at „Folketingsmedlemmerne er ene bundet af sin overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere“, så er der ingen konflikt. At følge partilinjen er som alt overvejende hovedregel lig med folketingsmedlemmernes overbevisning – alt taget i betragtning. Den juridiske betydning af § 56 i forhold til spørgsmålet om partisammenhold er ifølge den statsretlige litteratur alene, at partidisciplin ikke kan håndhæves over for et folketingsmedlem, der ikke ønsker at følge den.

Der er så godt som ingen variation folketingsmedlemmerne imellem vedrørende partisammenhold, der kan føres tilbage til folketingsmedlemmernes sociale baggrund. Generelt må man konkludere, at det er et felt, hvor de folkevalgte over hele spektret bliver socialiseret ind i en rolle som *partisoldat*. *Konsekvensen* af disse stærke normer er, at Folketinget i høj grad kommer til at fungere som en *arena* for partigruppernes virke. Og partisammenholdet er også forudsætningen for dette.

De stærke normer om partisammenhold er også udtryk for, at folketingsmedlemmerne anerkender hinandens ret til at repræsentere deres parti, og dermed hinandens ret til at være uenige. Og de har ikke noget ønske om, at deres politiske modstandere ikke er loyale over for deres egne, for det ville gøre det langt vanskeligere at lave aftaler og indgå forlig, altså gøre det politiske arbejde meget mere besværligt.

Med afsæt i den hidtil førte diskussion om partisammenhold kunne man forledes til at se partigrupperne i Folketinget som magtfulde enhedsaktører, dvs. aktører, der ikke overlader megen plads til individuelle medlemmers forskellige holdninger, og hvor de individuelle holdninger ikke er af betydning for at forstå partiernes adfærd. Men lige så rigtigt og vigtigt det er at understrege partisammenholdet og fremhæve dette som en afgørende forudsætning for partigruppernes og dermed også de folkevalgte og Folketingets effektivitet og indflydelse, lige så vigtigt er det også at fremhæve, at der er mere at sige. At opfatte partigrupper som enhedsaktører er også en forenkling. Hvis partigrupperne udtømmende kunne opfattes som enhedsaktører, var analysen for så vidt afsluttet, for så ville individuelle forskelle imellem medlemmerne i de enkelte partigrupper ingen betydning have. Folketinget ville så kun have én funktionsmåde nemlig at være *arena* for partiernes kamp, og folketingsmedlemmerne ville kun have én rolle nemlig som *partisoldater*. Men sådan forholder det sig ikke.

Som politikerne selv fremhæver, foregår den mindste del af den politiske proces i Folketingssalen. Ingen bestrider, at den formelle vedtagelse er vigtig, men som en politiker formulerer det: „Det, der sker i Folketingssalen, sker jo i virkeligheden efter, at alt andet er foregået“ (Jensen, 1993: 147ff.).

Henrik Jensen (2002) konkluderer i sit studie af partigrupperne i Folketinget at:

I én forstand mener jeg, at spørgsmålet om, hvor beslutningerne „i virkeligheden“ bliver truffet, egentlig er fejlstillet. Som beslutningsproces er lovgivningsprocessen i sin helhed en atomiseret proces, hvor arbejdet, ansvaret og indflydelsen på gruppernes løbende beslutninger er spredt ud, først og fremmest på de enkelte ordførere og ministre. Foruden at de naturligvis holder kontakt til et netværk af eksterne aktører som for eksempel baglandet, interesseorganisationer, eksperter, journalister etc. holder de på deres egne ansvars- og arbejdsområder og afhængigt af sagernes væsentlighed og karakter kontakter til gruppen og dens ledelse og til ordførerne fra de andre grupper som led i kampen om flertallet.

En konsekvens heraf er, at beslutningsprocessen bliver spredt i tid og rum. Folketingssalen, udvalgsværelserne, gruppeværelserne, ministerkontorerne er i den forbindelse som steder nærmest at ligne med trafikknudepunkter, der strukturerer og koordinerer en del af beslutningstagernes adfærd i tid og rum, mens dele af beslutningsprocessen er skudt væk fra disse fora.

Samtidig kan man sige, at en række institutionelle træk ved lovgivningsprocessen er med til at bestemme, hvornår det billedlig talt bliver myldretid i nogle af disse trafikknudepunkter (Henrik Jensen, 2002: 217f.).

Og nuanceringen af billedet af partigrupperne som enhedsaktører er ikke alene vigtig for at forstå danske politiske forhold. Der er tale om en vigtig pointe i forhold til at forstå parlamenter i parlamentariske systemer generelt. Som to hollandske parlamentsforskere konkluderer efter at have gennemgået en række parlamentsstudier:

Forskere, der alene kikker på det afsluttende produkt, der kommer ud af parlamenternes arbejde – især dem der analyserer stemmeadfærd – har tendens til at overse, at en række trin går forud for de endelige beslutninger. Gennem disse beslutningstrin influerer og former mange forskellige interesser, som ikke alle er partimæssige, det endelige resultat. Selv om parlamentarikerne næsten altid til slut stemmer i overensstemmelse med partilinjerne, betyder det ikke nødvendigvis, at individuelle medlemmer af parlamentet ikke har haft en eller anden „non-party“ eller „cross-party“ indflydelse af én eller anden art (Kopecky & Nijzink, 1995p 11) (se også figur 1.1 i kapitel 1).

Partigrupperne er nok vigtige og magtfulde aktører, men det slører for indsigten i parlamenters forskellige funktionsmåder og fleksible arbejdsformer og parlamentariskernes forskellige roller, hvis partigrupperne udelukkende opfattes som enhedsaktører. Analysen ovenfor af opfattelser af repræsentationens fokus, hvor politikerne alle fremhæver partiet *plus* andre interesser, underbygger, at forestillingen om enhedsaktører må nuanceres. Det samme gør den videre analyse nedenfor af folketingsmedlemmernes opfattelse af magtfordelingen i Folketinget og partigrupperne, folketingsmedlemmernes repræsentationsstrategier og folketingsmedlemmernes samarbejde på tværs af partigrupper samt analysen af folketingsmedlemmernes kontaktmønstre, som analyseres i kapitel 6. Der er et manøvrerum for det enkelte gruppe-medlem, og mange interesser og hensyn fra partigruppens omgivelser bliver hele tiden båret ind i partigruppen af de individuelle medlemmer.

H V E M H A R O G B Ø R H A V E M A G T I F O L K E T I N G E T ?

Med det formål at nuancere forståelsen af det handlerum, som de folkevalgte agerer indenfor i deres daglige virke som folkevalgt repræsentant,

blev politikerne spurgt om, hvilke aktører der internt i Folketinget har hvor meget magt. De folkevalgte blev endvidere bedt om at tage stilling til, hvor meget magt forskellige aktører efter deres mening burde have.

Svarfordelingen er gengivet i figur 3.2. Den mest magtfulde gruppe i Folketinget udgøres ifølge folketingsmedlemmerne af ministrene, tæt fulgt af partiledere og partigrupperne som sådan. I andet geled optræder gruppeformændene, de politiske ordførere (på enkeltområder og generelt). I tredje geled kommer de stående udvalg som sådanne og de menige folketingsmedlemmer. Og endelig nederst i hierarkiet kommer udvalgsformændene, gruppesekretærene (som er én af de folkevalgte) og sekretariatslederne (som er ansat af partigruppen).

Man kan hæfte sig ved flere ting. For det første, at regeringen og ministrene i magt vurderes over partigrupperne og andre aktører i Folketinget og at posterne i partigrupperne (formandsposter og ordførerskaber) herefter vurderes til at være mere magtfulde end posterne i Folketingets formelle struktur (udvalgsmedlemskab og udvalgsformandskab). Der er alt i alt ingen tvivl om partigruppernes centrale placering. En karriere i Folketinget og evt. en ministerpost har i praksis som sin forudsætning en karriere inden for en partigruppe.

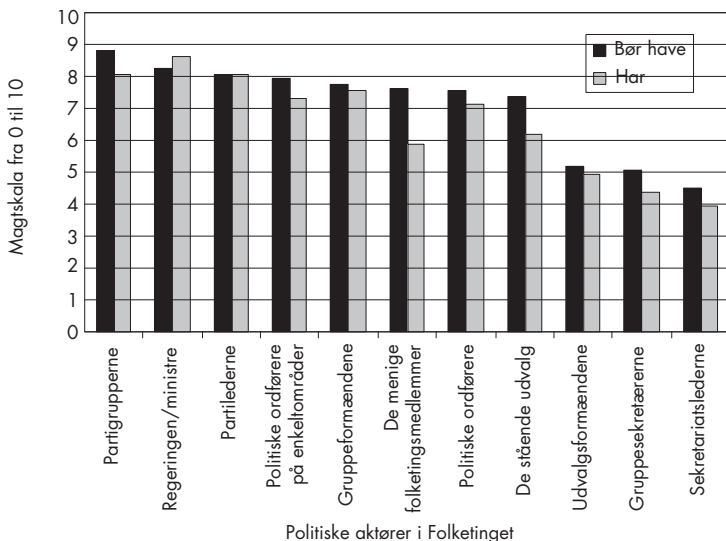
Går man tættere på partigruppen, er vurderingen den, at der er flere poster, som giver en betydelig indflydelse. Det er ikke kun parti- og gruppeledere, der vurderes til at have meget magt. Ordførerne på de forskellige områder vurderes til at have næsten lige så meget indflydelse. Det tyder på en vis pluralistisk magtstruktur, som i sig selv nuancerer billedet af en magtfuld enhedsaktør, hvor man måtte forvente, at gruppeformænd og partiledere ville fremtræde klart mere magtfulde end andre. At ordførerne vurderes til at have en betydelig magt, underbygger iagttagelsen af den udstrakte arbejdsdeling og argumentationen om, at arbejdspres og arbejdsdeling i praksis betyder, at folketingsmedlemmerne ikke kan tage aktiv stilling til alle sager. Tingene overlades til ordførerne, der dermed får både spillerum og magt.

Posten som formand for et af folketingets stående udvalg vurderes ikke til at være en væsentlig magtbase. Det svarer også til forskningsresultaterne vedrørende udvalgenes rolle i den politiske proces (Jensen, 1995), derimod vurderes i lyset af de samme resultater de stående udvalgs indflydelse af politikerne overraskende højt.

Men det fremgår også af figur 3.2, at folketingsmedlemmerne godt kunne ønske sig den interne magtstruktur noget anderledes. Der er stor enig-

FIGUR 3.2.

Magtopfattelser. 1995. Folketingsmedlemmernes vurderinger af, hvilken magt forskellige aktører i Folketinget henholdsvis har og bør have

Note: Spørgsmålet til folketingsmedlemmerne lød: "Angiv ved hjælp af nedenstående skala, hvor meget indflydelse nedenstående institutioner og organer har/bør have, når det gælder beslutninger i Folketinget. Svarkategorier var en 11-punktskala løbende fra 0 til 10, hvor 1 betyder "meget lidt indflydelse", og 10 betyder "meget stor indflydelse".

hed om, at partigruppen som sådan burde være den mest magtfulde aktør efterfulgt af ministre, partiledere og ordførere. Folketingsmedlemmerne er endvidere enige om, at de største behov for ændringer vedrører at styrke de menige folketingsmedlemmers samt de stående udvalgs indflydelse. Man kunne fortolke tallene sådan, at det folketingsmedlemmerne under ét efter-spørger, er, at partigruppen som forum kan træffe de afgørende beslutninger, og at det menige folketingsmedlems kapacitet, overblik og indflydelse kunne styrkes, samt at den mulighed for saglig drøftelse af substantielle politiske spørgsmål, som arbejdet i udvalgene giver, men som i praksis af mange grunde ofte ikke udnyttes (Jensen, 1993:pp 151ff), kunne styrkes.

Folketingsmedlemmernes opfattelser sættes i relief af, at gruppen med ministererfaring ser lidt anderledes på magtens fordeling. Gruppen af ministre vurderer de stående udvalg mere magtfulde end de øvrige folketingsmedlemmer. Ministrene oplever tilsyneladende udvalgenes kontrolarbejde i form af samråd og spørgsmål til ministrene som en reel magtfaktor, en

minister skal tage alvorlig. Ministrene finder endvidere ikke behov for at styrke de menige folketingsmedlemmer i nær samme grad, som folketingsmedlemmerne gør. Så noget tyder på, at både rollen som minister og rollen som folketingsmedlem præger opfattelserne af magten i Folketinget.

Hvis man nu undersøger, hvorvidt forskellige kategorier af folketingsmedlemmer vurderer magtforholdene i Folketinget forskelligt, så er hovedkonklusionen, at der kun er få forskelle (tallene ikke vist)². Fælles erfaringer og vurderinger kommer tilsyneladende af selve rollen som *parlamentariker*. Den største forskel i vurderingen er, at *kvinderne* generelt vurderer de menige folketingsmedlemmer, partigrupperne og ordførernes indflydelse højere end mændene, hvilket kunne fortolkes som, at de i højere grad end mændene tror på „basis“ indflydelse overfor ledelsen (partileder, parti-gruppeleder, ministre og generelle politiske ordfører). Og når det kommer til vurderingerne af, hvordan det *burde* være, så skiller kvinderne sig igen ud ved klart at ønske „basis“ styrket mere. En lignende skillelinje findes mellem højre og venstre. Højrefløjen ønsker partilederne, ministrene og de generelle politiske ordførere styrket – altså en centralisering af magten inden for partigrupperne – medens venstrefløjen ønsker basis styrket.

REPRÆSENTATIONSADFÆRD

Repræsentation handler ikke alene om repræsentationens *fokus* (hvem der repræsenteres) og om repræsentationens *stil* (hvordan repræsentanter vælges, og hvor bundet eller frit de må agere). Repræsentation handler i høj grad også om, hvad repræsentanterne *gør* i mere praktiske termer. Og på grund af den centrale placering partigrupperne tildeles af folketingsmedlemmerne i deres vurdering af magtforholdene i Folketinget, påkalder det sig særlig interesse, hvad der sker i gruppemødet. Derfor skal i det følgende nogle få aspekter af denne problemstilling omtales (en grundig beskrivelse og analyse af partigrupperne i Folketinget – deres organisationsprincipper, arbejds- og beslutningsformer – henvises til Henrik Jensen (2002)). De fleste folketingsgrupper holder møde hver dag Folketinget arbejder, og gruppemøderne opfattes af de fleste folketingsmedlemmer som „knudepunktet“ for dagen. Det er her, der foregår den helt afgørende koordinering af synspunkter og opgaver, der sætter grupperne i stand til både at have en udstrakt arbejdsdeling og så alligevel ved afstemninger og forhandlinger at kunne optræde samlet. På gruppemødet gennemgås Folketingets dagsorden og det fastlægges her formelt – i reglen efter indstilling fra gruppens ordfører

på området – hvad gruppen stemmer i salen og med hvilke begrundelser. Ofte har sagen været oppe at vende flere gange før, fordi et andet vigtigt punkt på gruppemødet er orientering og korte meningsudvekslinger om igangværende forhandlinger og lovgivningsarbejde. Der udveksles en masse information om konkrete politiske sager, politiske forhandlinger og taktiske overvejelser i forhold til andre partier, interesseorganisationer, presse og vælgere. Det er ligeledes i gruppemødet, at en politiker tidligt i processen skal sige fra, hvis han eller hun har problemer i forhold til gruppens standpunkt. Endelig foregår der på gruppemøderne i reglen en kort drøftelse af „den politiske situation“, dvs. orientering om og drøftelse af de helt aktuelle ting i medierne, regeringsforhandlinger mv. Gruppemøderne tager i det daglige ca. en times tid, er karakteriseret ved mange sager og et højt tempo. Gruppeformanden leder mødet, fører ordet meget af tiden og konkluderer vedrørende de enkelte punkter.

YTRE SIG PÅ GRUPPEMØDER

Gruppemødet er således et væsentligt sted at gøre sig gældende. Og man kan spørge om, hvem der på disse møder tager ordet. Er der her væsentlige forskelle mellem forskellige kategorier af folketingsmedlemmer? Ud fra et socialiseringsteoretisk perspektiv vil man forvente, at folketingsmedlemmerne med forskellig baggrund – herunder uddannelse og erhvervs erfaring – ville være udrustet forskelligt med hensyn til kvalifikationer, og dermed er forskelligt stillet med hensyn til at gøre sig gældende på gruppemøderne.

Inden vi analyserer den sociale baggrunds betydning, må man gøre sig klart, at muligheden for at komme til orde på gruppemøderne i helt afgørende grad afhænger af gruppens størrelse, hvilket klart fremgår af tabel 3.6. I de små grupper kommer alle som hovedregel til orde, mens det ikke er tilfældet i de store partigrupper. Her er der knaphed på tid og konkurrence om opmærksomheden.

Selv om resultaterne i tabel 3.7 skal fortolkes med forsigtighed på grund af det lille antal respondenter inden for hver partigruppe, er der alligevel iøjnefaldende forskelle partierne imellem, der peger på, at uddannelse og erhvervsbaggrund tilsyneladende betyder noget for, hvor ofte den indvalgte taler i de store partigrupper. Først og fremmest lader det til, at gruppen af folketingsmedlemmer med „djøf-baggrund“ generelt fylder mere på gruppemøderne end indvalgte med anden baggrund.³ Tallene i sig selv giver intet hint om, hvad forklaringen er herpå. Men anlægger man en ressourcevinkel,

TABEL 3.6.

Andel af MF'ere fra de forskellige partigrupper, der ytrer sig på gruppemødet. 1995. Pct.

	NÆSTEN HVER GANG + FOR DET MESTE	NÆSTEN HVER GANG	N	ANTAL MEDLEMMER AF GRUPPEN
Enhedslisten	100	100	5	6
Socialistisk Folkeparti	100	80	10	13
Socialdemokratiet	33	7	41	62
Det Radikale Venstre	100	100	9	8
Centrumdemokraterne	100	33	3	5
Venstre	65	40	20	42
Det Konservative Folkeparti	71	24	21	27
I alt	100	100	109	163

Note: Spørgsmålet til politikerne lød: "Hvor ofte, omtrent, ytrer du dig på folketingsgruppens møder?" Svarkategorier: "næsten hver gang", "for det meste", "nu og da", "sjældent", "aldrig". Fremskridtspartiet + en løsgænger indgår ikke i analysen.

TABEL 3.7.

Ytringer på partigruppemødet. 1995. Procentdifferencer mellem udvalgte grupper af MF'ere og resten af folketingsmedlemmerne

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DJØF'ERE	PRIVATE LEDERE/ SELVSTÆNDIGE	ARBEJDERE/ KORTUDDANNEDE	ORGANISATIONS- BAGGRUND	KOMMUNALPOLITISK ERFARING	SENIORER I FT	VENSTREBLOK
Alle: Ytrer sig "næsten hver gang" eller "for det meste"	-11	-14	19		-28		-14		-20	
Alle: Ytrer sig "næsten hver gang"		16	-16	27		-11	-13			
Socialdemokratiet: Ytrer sig "næsten hver gang"		14	-14	26			17	-12	-12	
Venstre: Ytrer sig "næsten hver gang"		14		43	-32	-42	-12		44	
Konservative: Ytrer sig "næsten hver gang"	-10	-31			21		21	-31	-14	

kan man måske argumentere for, at både uddannelse og erhvervs erfaring giver folketingsmedlemmer med „djøf-baggrund“ en stor kapacitet til at sætte sig ind i sager (jævnfør også diskussionen i kapitel 2 om professionalisering), hvilket afføder både mange opgaver og mange kommentarer. Svarene kunne også søges i retning af, at djøf'erne måske er ret ambitiøs og klarer sig godt i karriere-kampen (jævnfør andelen af ministerposter). Omvendt kommer de kortuddannede tilsyneladende mindre til orde.

Analysen giver en første indikation på, at erfaringer forud for indvalg ikke bare slår igennem ved at præge holdninger og opfattelser, men også kan gøre en forskel på grund af kvalifikationer. Herom mere, når vi kommer til analyserne af nationale og internationale kontakter samt brug af medier.

REPRÆSENTATIONSSTRATEGI

Alle med repræsentationsopgaver må tage stilling til, hvordan de mest effektivt kan varetage de interesser, som de ønsker at varetage. Medlemmerne af Folketinget må således overveje, hvordan de sikrer sig mest mulig indflydelse i en meget kompleks beslutningsproces med mange aktører. Der er flere opgaver, som kunne fortjene opmærksomhed, end folketingsmedlemmerne kan overkomme, og der er flere mennesker og organisationer, der gerne vil i kontakt med dem, end tiden rækker til. Så de må prioritere opgaver, kontakter og tidsforbrug og overveje mål og midler. De er med andre ord nødt til at lægge en strategi for deres arbejde.

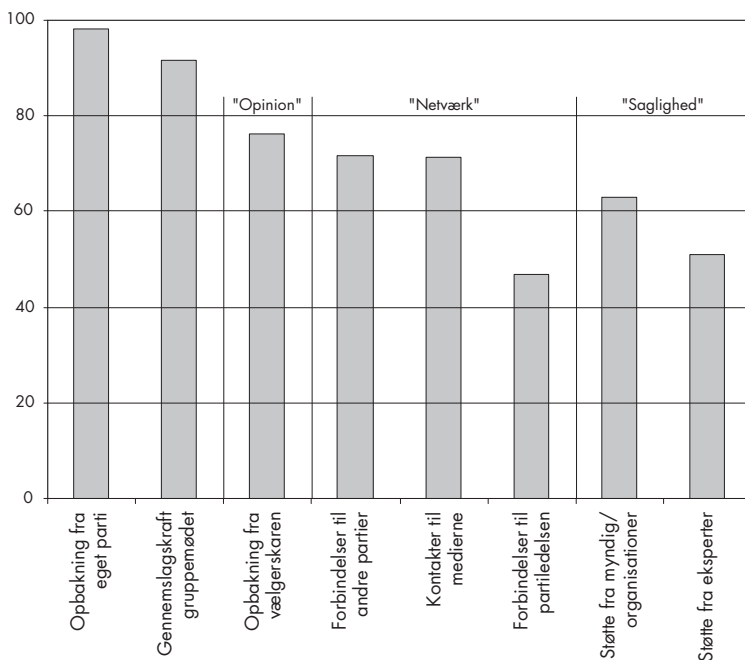
Tidligere forskning baseret på kvalitative interview med folketingsmedlemmer viser, at man kan indfange megen interessant information om folketingsmedlemmernes forskellige måde at fylde deres rolle ud på ved at analysere deres strategier for at *skaffe sig viden* og deres strategier for et *skaffe sig indflydelse*. Nogle satser først og fremmest på at skaffe sig både viden og indflydelse gennem et stort personligt *netværk*. Andre satser i højere grad deres kræfter på at følge med i den offentlige debat i medierne og skaffe sig indflydelse gennem at præge *den offentlige opinion* og ved at henvise til den offentlige opinion. Endelig er der en gruppe, der skaffer deres viden og magt gennem deres *saglighed* i mere akademisk forstand, dvs. gennem læsning og detaljeret stofkendskab. Ingen kan negligere nogen af de tre strategier, men de vægtes forskelligt (Jensen, 1993:179-217) Disse strategier kan genfindes i denne undersøgelse. Folketingsmedlemmerne blev spurgt om, hvor vigtigt en række faktorer efter deres erfaring er, når det gælder

om at påvirke beslutninger i deres folketingsgruppe. De forskellige faktorer og svarfordeling fremgår af figur 3.3.

Opbakning fra eget parti anses af alle for at være afgørende. Så godt som alle folketingsmedlemmer – 98 pct. – fremhæver, at det helt afgørende for at have gennemslagskraft på gruppemødet er, at man kan hævde, at man har opbakning i eget parti. Det refererer både til at man har *gjort sit benarbejde*, så man ved, hvor gruppefællerne står, og til at man kan hævde, at synspunktet er i overensstemmelse med partiets program, landsmødebeslutninger, den fremherskende holdning i hovedbestyrelse, kredsbestyrelse mv. Givet at partiet er central i MF'ernes opfattelse af repræsentationens *fokus og stil*, er det oplagt, at partiet også må indtage en helt afgørende position i repræsentationsstrategierne. Som det næstvigtigste fremhæver folketingsmedlemmerne „gennemslagskraft“ i debatten på gruppemødet, hvilket bl.a.

FIGUR 3.3.

Repræsentationsstrategier blandt medlemmerne af Folketinget. 1995

Note: Spørgsmålet til politikerne lød: "Hvor vigtige er følgende faktorer, efter din erfaring, når det gælder om at påvirke beslutninger i din folketingsgruppe?" Svarkategorierne var: "meget vigtige", "ganske vigtige", "ikke særlig vigtige", "slet ikke vigtige".

indebærer, at man har *gjort sit hjemmearbejde*. Man skal kunne sit stof; vide hvad sagen drejer sig om, kende dens forhistorie; vide hvis interesser, der berøres; kunne gennemskue, hvad der er partigruppens interesser, og på den baggrund komme med sin argumentation.

Men hvad skal gruppemedlemmerne henvise til ud over partiet selv i deres overtalelsesbestræbelser på gruppemødet? Hvad kan de have med „udefra“ i forhold til partigruppen, der gør indtryk? Her fremhæves for det første *opinionsfaktoren*. Om noget opfattes som populært eller upopulært i vide kredse og i vælgerbefolkningen tæller ifølge tre fjerdedele af folketingsmedlemmerne tungt i argumentationen.

For det andet fremhæves af mange, at det kan være et kraftigt argument at henvise til, hvor de andre partier står. Det kræver, at man igen har *gjort sit benarbejde*, aktiveret sit kontaktnet og faktisk har fundet ud af, hvor de andre partier står. Det fremhæves ligeledes af mange, at gode kontakter til medierne kan gøres til et argument. Gode kontakter til journalister og medier betyder mulighed for på en aktiv og gunstig måde at kunne påvirke portrættingen af bestemte problemstillinger, hvilket giver mulighed for aktivt at påvirke opinionsdannelsen.

At kunne argumentere med, at der er støtte fra interesseorganisationer til et forslag fremhæves ligeledes af mere end halvdelen. Endelig fremhæver ca. halvdelen vigtigheden af at kunne henvise til, hvad eksperter siger. Det kræver i reglen, at man laver mere hjemmearbejde i form af *læsning*, hvilket af mange folketingsmedlemmer opfattes som en meget langsom måde at få sin viden på. På sidstepladsen blandt de nævnte muligheder for gennemslagskraft i partigruppen kommer „personlige forbindelser til partiledelsen“.

Man kan fortolke svarene på principielt to forskellige måder. Man kan opfatte folketingsmedlemmerne som „observatører“ i deres respektive folketingsgrupper, der svarer på, hvad der efter deres iagttagelser virker bedst i forhold til at få indflydelse. Folketingsmedlemmerne vurderer således effektiviteten af forskellige *retoriske strategier*: Hvad skal man i sin argumentation henvise til for at kunne overtale og overbevise sine gruppefæller? Man kan også opfatte folketingsmedlemmerne som „repræsentanter“, dvs. som nogen der beretter om, hvad de selv gør. Folketingsmedlemmerne refererer da til, hvad de selv har haft held med og rapporterer om den strategi, de selv er mest tilbøjelige til at bruge. Under den vinkel opfattes svarene ikke kun som en beretning om de retoriske strategier som anvendes på gruppemødet. Hvis et folketingsmedlem f.eks. fremhæver „stærk støtte fra eksperter“ som vigtig, så indikerer det, at det pågældende folketingsmedlem må bruge tid

på eksperter for at finde ud af, hvad vedkommende mener om aktuelle sager. Så svarmønstret indikerer, hvad de forskellige folketingsmedlemmer bruger tid på, og hvem de opbygger kontakter til. Hermed får man altså et hint om deres repræsentationsstrategi. Læst på den måde genfinder man i tallene de ovenfor omtalte typer af folketingsmedlemmer, for det første dem, der i deres bestræbelser for indflydelse, satser mest på *netværk* og dermed gode forbindelser i mange retninger herunder til egen partiledelse, andre partier, og til medierne; for det andet dem, der mest satser på *saglighed* i form af støtte fra eksperter og berørte interesser; samt for det tredje dem, der satser mest på *opinionen*.

En akademisk uddannet kunne måske blive lidt overrasket – måske endda fortørnet – over den lave vægt eksperters og specialisters udtalelser generelt tildeles af politikerne. Men inden ord som „usaglig“ og lignende melder sig, så er der grund til at minde om, at politik er sin egen og endelig ikke skal forveksles med akademisk faglighed. Politik skal ikke overlades til eksperter (filosofkonger, som Platon foreslog). Der er synspunkter, man ikke kan have, fordi de strider imod virkeligheden, i den forstand spiller *ekspertise* og *saglighed* en rolle i politik, som noget der sætter en grænse. Politik handler om *interessevaretagelse*, men kan heller ikke reduceres til dette. Politik handler også om at vinde nok *konsensus* og *tilslutning*, dvs. at overtale befolkningen og andre politiske aktører. Politik kan bedst forstås som *strategisk argumentation* spændt ud mellem *saglighed*, *interessevaretagelse* og *konsensus*

Svarmønstret viser, at partigruppen ikke er en aflukket enhed, men tværtimod en enhed med en porøs skal, hvor gruppemedlemmerne i forskellig omfang bærer udefra kommende interesser ind i form af henvisninger til eksperter, interesser, andre politikeres aktørers opfattelser og den offentlige opinion.

Som allerede fremhævet, kan de folkevalgte i deres bestræbelser på at af få indflydelse ikke negligere hverken opinionen, sagkundskaben eller kontakterne til politiske venner og modstandere. Men de kan vægte dem forskelligt. Forventning er, at der vil være forskelle blandt politikerne, der kan føres tilbage til både partimæssig/ideologisk tilknytning og social baggrund.

Forventningen er, at politikere fra venstrefløjen – hvilket her også inkluderer socialdemokrater – er mere lydøre over for ekspertudsagn end højrefløjen. Begrundelsen er – meget kort fortalt – at det ideologiske udgangspunkt for venstrefløjen historisk har været, at samfundet dybtgående former individet („det er samfundets skyld“). Da samfundet også historisk og ideologisk har været opfattet som et urimeligt classesamfund med en

urimelig prægning af folk, har man i udgangspunktet været optaget af, hvordan man har kunnet ændre samfundet. Hvordan kunne man konstruere et bedre og mere rimeligt samfund, der kunne præge sine borgere på en bedre måde. Til dette projekt, som i Danmark har taget form af indretningen af et velfærdssamfund, hvor flere og flere områder er blevet reguleret tættere og tættere, har man haft brug for eksperter og fagprofessionelle af mange slags. Så den politiske kultur på venstrefløjen har udviklet sig til at være forholdsvis lydhør over for eksperter. På højrefløjen har det ideologiske udgangspunkt været, at individet ved bedst selv, hvad der er godt for det, så her har man været mere optaget af at give vælgerne det, som de beder om. Højrefløjen ser elitære træk hos venstrefløjen, og venstrefløjen opfatter højrefløjen som tendentielt populistisk. Med hensyn til social baggrund, så vil der være en klar forventning om, at højtuddannede og her især *djøl'erne*, der jo bl.a. ikke ønsker at repræsentere særinteresser, læner sig mere op ad eksperter end øvrige.

Svarmønsteret i tabel 3.8 viser nogle interessante forskelle imellem partigrupperne og bekræfter ikke ganske de opstillede forventninger. I de tre store partier – S, V og K – er mellem 80 og 95 pct. af gruppe-medlemmerne af den opfattelse, at *opinionsfaktoren* er afgørende i den politiske argumentation. Det mener til sammenligning kun ca. halvdelen af medlemmerne af de to venstrefløjspartier og kun ca. 1/4 af medlemmerne af midterpartierne. Det kunne tyde på, at også størrelsen af partierne og ambitionen om at være stor og regeringsbærende spiller ind. Vil man være regeringsbærende, må man være stor, og dermed må man tillægge opinionsfaktoren stor betydning.

Gode *netværk* i forhold til andre partier og til medierne er der stor enighed om værdien af. Derimod vurderes værdien af støtte fra eksperter og berørte organisationer helt forskelligt. Kun meget få – 14 pct. – blandt midterpartierne tillægger det betydning at have støtte fra de *berørte organisationer eller myndigheder*, medens ca. 2/3 fra de andre partier, finder dette vigtigt. Når det gælder støtte fra *specialister*, så tillægger kun 1/5 fra V dette betydning, medens mellem halvdelen og 2/3 i de andre partigrupper finder dette vigtigt.

Tabellen viser således, at man kan være politiker på forskellige måder, og at især politikerne fra Venstre på den ene side og midterpartierne på den anden side fylder rollerne ud på helt forskellige vis. Venstre lægger vægt på organisationsfaktoren og støtte fra berørte organisationer. Det gør midterpartierne ikke. Midterpartierne lægger vægt på støtte fra eksperter. Det gør Venstre ikke.

TABEL 3.8.

Vurderinger af repræsentationsstrategier i partigruppen. 1995. Andel af MF'ere fra forskellige partier og partigrupperinger, der efter egen erfaring anser forskellige faktorer for meget eller ganske vigtige for påvirkningen af beslutninger i deres folketingsgruppe. Pct. og procent-differencer

	EL+SF	S	RV+CD	V	K	TOTAL	PCT. DIF. V-H
Kraftig opbakning fra eget parti i det pågældende spørgsmål	100	95	100	100	100	98	4
Gennemslagskraft i debatten på gruppemøderne	80	90	100	100	95	92	-8
Kraftig opbakning fra vælgerskaren som helhed i det pågældende spørgsmål	53	80	29	94	81	76	-16
Gode forbindelser til andre partier	57	74	71	78	76	72	-5
Gode kontakter til medierne	67	73	71	61	81	71	-1
Personlige forbindelser med partiledelsen	27	58	50	18	62	47	6
Stærk støtte fra de organisationer/myndigheder, som berøres af de pågældende beslutninger	73	70	14	67	62	63	10
Stærk støtte fra eksperter/specialister	64	56	63	22	57	51	19
N	15	40	7	18	21	101	101

Noter: se forklarende noter under tabel 3.1. Spørgsmålet til politikerne lød: "Hvor vigtige er følgende faktorer, efter din erfaring, når det gælder om at påvirke beslutninger i din folketingsgruppe?" Svarkategorierne var: "meget vigtigt", "ganske vigtigt", "ikke særlig vigtigt", "slet ikke vigtig".

Med hensyn til den sociale baggrunds betydning for valg af repræsentationsstrategi, så viser tabel 3.9, at forventningerne med hensyn til i hvert tilfælde *djølferne* indfries. De er den gruppe, der læner sig mest op ad forskning sammen med *seniorerne* i Folketinget og medlemmer af venstrefløjen. Samtidig er *djølferne* den gruppe, der er mindst tilbøjelig til at vægte holdningerne i vælgerskaren som helhed, men også her ligner de *seniorerne*. De kortuddannede/arbejderne er også som forventet dem, der vægter ekspertudtalelser mindst. De satser i højere grad på netværk og opinionsfaktoren. De grupper, der i særlig grad bruger netværk som indflydelsesstrategi er de *private ledere* og *selvstændige*, *arbejderne*, *organisationsfolkene* og *seniorerne*, medens kvinderne lægger distance til netværksstrategier for indflydelse.

TABEL 3.9.

Vurderinger af repræsentationsstrategier i partigruppen. 1995. Procentdifferencer mellem udvalgte grupper af MF'ere og resten af folketingsmedlemmerne

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DJØFERE	PRIVATE LEDERE/ SELVSTÆNDIGE	ARBEJDERE/KORT- UDDANNEDE	ORGANISATIONS- BAGGRUND	KOMMUNALPOLITISK ERFARING	SENIORER I FT	VENSTREBLOK
Kraftig opbakning fra vælgerskaren som helhed i det pågældende spørgsmål		12		-21		12		12	-11	-16
Gode forbindelser til andre partier		-19	-14			17	17			17
Gode kontakter til medierne	-13				19	17		11		
Personlige forbindelser med partiledelsen	-23							-16		
Stærk støtte fra de organisationer/myndigheder, som berøres af de pågældende beslutninger						13	12			10
Stærk støtte fra eksperter/specialister		-13		13		-24			12	19

Note: se noterne under tabel 3.2.

Så heller ikke vedrørende repræsentations*strategi* er det ligeegyldigt, hvilken social og politisk baggrund, de folkevalgte har.

Hvis vi så kort vender tilbage til partigrupperne og spørgsmålet om, hvorvidt de skal opfattes som enhedsaktører. Ovenstående analyse af repræsentationsstrategier viser, at i de almindelige – nogle gange langstrakte – beslutningsprocesser forud for afstemninger med tilbagevendende orienteringer, koordineringer og drøftelser i partigruppen bærer de forskellige gruppemedlemmer forskellige hensyn og interesser ind i gruppen. Det er i denne proces, forud for at en gruppebeslutning om stemmeafgivning fastfryser synspunkterne, at det alligevel gør en forskel, hvilken social bagage de folkevalgte har.

SAMARBEJDE PÅ TVÆRS AF PARTIGRUPPER

Endnu et bidrag til at nuancere billedet af partigrupperne som enhedsaktører kan fås ved at studere folketingsmedlemmernes involvering i samarbejde på tværs af partigrupper om konkrete beslutningsprocesser.

I et parlamentarisk system som det danske, hvor mindretalsregeringer er normen, hvor folketingets partier til stadighed er inddraget i de politiske drøftelser og udvalgsarbejde, hvor alle partigrupper gør brug af en udstrakt arbejdsdeling, og hvor endelig ikke alle politiske konflikter går langs partilinjer, vil man forvente et højt niveau af samarbejde på tværs af partigrupper.

Af tabel 3.10 fremgår det da også, at samarbejde på tværs af partigrupper er en temmelig almindeligt forekommende ting, varierende lidt efter politisk sagområde. Det er mest almindeligt at samarbejde på tværs af partigrupper vedrørende spørgsmål, der knytter sig til geografiske områder på regionalt eller lokalt niveau. Typiske spørgsmål er her placeringen af statslige institutioner (f.eks. seminarier, kaserner) – eller lukninger af samme – investeringer i infrastruktur, støtteordninger til bestemt erhverv mv. To tredjedele af folketingsmedlemmerne anfører at have deltaget i et sådant samarbejde. Med samme hyppighed har folketingsmedlemmerne samarbejdet omkring miljøspørgsmål. Knap halvdelen har deltaget i samarbejde omkring EU-spørgsmål, 1/3 omkring etiske og religiøse spørgsmål. Endelig har 1/4 deltaget i samarbejde omkring ligestillingsspørgsmål.

Af tabel 3.10 fremgår det endvidere, at der er klare forskelle partigrupperne imellem. Det er først og fremmest de tre gamle partier S, V og K, der er aktive, når det gælder samarbejde på tværs vedrørende lokale og regionale

TABEL 3.10.

Samarbejde på tværs af partigrupper. 1995. Andel af MF'ere fra forskellige partier og parti-grupperinger, der gennem de seneste år flere gange eller nogle få gange aktivt har arbejdet aktivt sammen med medlemmer fra andre partier om forskellige politiske beslutninger. Pct. og procentdifferencer

	EL+SF	S	RV+CD	V	K	TOTAL	PCT.-DIFF. V-H
Lokaliseringsspørgsmål	23	49	29	47	67	47	-15
Andre regionale/lokale spørgsmål	40	70	43	79	61	65	-13
EU-spørgsmål	57	32	88	53	42	47	-8
Spørgsmål, hvor etiske eller religiøse aspekter er særligt fremtrædende	46	24	88	29	33	35	-1
Miljøspørgsmål	87	68	88	50	37	63	27
Ligestillingsspørgsmål	58	29	50	0	6	24	34
N	13	34	8	17	18	90	90

Note: Spørgsmålet til politikerne lød: "Har du gennem det seneste år arbejdet aktivt sammen med folketingsmedlemmer fra andre partier om at påvirke specifikke folketingsbeslutninger på følgende områder?" Svarkategorier: "flere gange", "nogle få gange", "sjældent", "aldrig".

spørgsmål. Forklaringen kan igen være, at disse tre partier er organisatorisk mest udbyggede og tillige er de dominerende, kommunalpolitiske partier. Midterpartierne er de mest aktive vedrørende EU-spørgsmål og etiske spørgsmål, ligesom midterpartierne sammen med venstrefløjspartierne er mest aktive i samarbejde på tværs vedrørende miljøspørgsmål og ligestillingsspørgsmål.

Spørger man nu, om forskellige typer af politikere i forskellig grad involverer sig i samarbejde på tværs af partigrupper vedrørende de udvalgte emner, tegner der sig et mønster, der klart tyder på, at social baggrund også her spiller en rolle for repræsentationsadfærden (tabel 3.11).

Ledere og selvstændige fra den private sektor og arbejderne er de mest aktive med henblik på at varetage *lokal- og regionalområdets interesse*. Forklaringen kan ligge i, at disse spørgsmål ofte handler om erhvervsinteresser og arbejdspladser, som både MF'ere med en baggrund som ledere, selvstændige (herunder landmænd) og arbejdere er opmærksomme på, ligesom folk fra erhvervsorganisationer og fagforeninger sandsynligvis indgår i deres respektive partipolitiske bagland. Folketingsmedlemmer med *organisationsbaggrund* er ligeledes aktive i varetagelsen af lokale og regionale interesser, formo-

TABEL 3.11.

Samarbejde på tværs af partigrupper. 1995. Procentdifferencer

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DJØF'ERE	PRIVATE LEDERE/ SELVSTÆNDIGE	ARBEJDERE/KORT UDDANNEDE	ORGANISATIONS- BAGGRUND	KOMMUNALPOLITISK ERFARING	SENIORER I FT	VENSTREBLOK
Lokaliseringsspørgsmål		20			21	27	17	-21	-10	-15
Andre regionale/lokale spørgsmål				-13	18	25	16		-19	-13
EU-spørgsmål		13	-38	30	26	-20			-10	
Spørgsmål, hvor etiske eller religiøse aspekter er særligt fremtrædende		10			13		-25	13		
Miljøspørgsmål				11		13	13	-18		27
Ligestillingsspørgsmål	26			11			-13		-10	34

Note: se under tabel 3.2.

dentlig af de samme årsager. Overraskende nok har folketingsmedlemmer med kommunalpolitisk baggrund ikke en særlig lokal profil for samarbejde på tværs.

Vedrørende *EU-spørgsmål*, er det iøjnefaldende, at MF'ere med en „humanistisk“ baggrund i særlig grad ikke involverer sig i samarbejde på tværs af partierne, medens djøf'erne netop her tenderer til at gå ind i et samarbejde. Vedrørende *etiske og religiøse spørgsmål* er der ikke den store forskel på de forskellige typer af folketingsmedlemmer, kun viser tallene, at folk med organisationsbaggrund sjældnere involverer sig i denne form for samarbejde. Det er først og fremmest MF'ere fra venstrefløjen der i særlig grad involverer sig i samarbejde omkring miljø. Endelig er det ligeledes MF'ere fra venstrefløjen, der sammen med kvinder går ind i samarbejde på tværs vedrørende *ligestillingsspørgsmål*.

Vender vi nu igen tilbage til spørgsmålet om partigrupperne optræder som enhedsaktører, er konklusionen, at hvis vi anlægger en *resultatvinkel* på folketingsgruppernes arbejde og koncentrerer os om deres afstemningsadfærd, tegner der sig et billede af nogle meget sammenhængende enhedsaktører, hvor det enkelte medlem må underlægge sig gruppens beslutninger. Men anlægger vi en *procesvinkel* på folketingsmedlemmernes arbejde og folke-

tingsgruppernes organisering og arbejdsdeling er det tydeligt, at beslutningsprocessen giver et spillerum for det enkelte gruppemedlem. Dette spillerum udfyldes forskelligt af forskellige medlemmer, og her er tidligere sociale og politiske erfaringer af betydning.

SAMMENFATTENDE OM REPRÆSENTATIONS- OPFATTELSER OG SOCIAL BAGGRUND

Den samlede analyse af folketingsmedlemmernes opfattelser af repræsentationsopgaven viser, at de definerer denne ganske forskelligt. Nogle forskelle kan føres tilbage til partipolitisk ståsted, hvilket er sammenfattet i figur 3.4. Figuren viser nogle klare forskelle i partiernes repræsentationsprofil. Fælles for alle folketingsmedlemmerne er, at de lægger vægt på at repræsentere partiet og politiske synspunkter, som de selv finder vigtige. Dertil respekterer alle normerne for partisammenhold. Men der er også klare forskelle imellem partierne med hensyn til, *hvad* og *hvem* de lægger vægt på at repræsentere (f.eks. lønmodtagere eller arbejdsgivere), hvilket ikke overraskende peger på klare forskelle i den politiske *substans*.

Men den samlede repræsentationsprofil peger også på forskelle i politisk *stil*. Her afviger midterpartierne i nogen grad fra de andre partier. De er ikke så fokuserede på særinteresser (organisationer og lokalområde), og de lægger flere kræfter i etiske spørgsmål. De synes ikke, at man skal lægge vægt på opinionsfaktoren, og hvad organisationer mener, men derimod på eksperternes udsagn. Den politiske stil fremtræder dermed mere universel og saglig – nogen vil måske sige abstrakt og elitær – end de øvrige partiers.

Men ikke alle forskelle i repræsentationsfokus kan skrives tilbage til partierne. Der var andre mønstre, som havde sammenhæng med repræsentanternes køn, alder, stilling og organisationserfaring. Så set fra en vælgers synsvinkel, er der grund til ikke kun at overveje ud for hvilket parti, krydset skal sættes. Der er også grund til overveje typen af person. De væsentligste forskelle er følgende:

Hvis man stemmer på en *kvinde*, får man en repræsentant, der: I højere grad end mændene fokuserer på at repræsentere kvinder og svage grupper i samfundet; tager flere kontakter til ministrene vedrørende kvinders interesser; er mere involveret i samarbejde på tværs af partigrupper vedrørende ligestillingsspørgsmål; går ind for en forholdsvis flad magtstruktur i folketingsgruppen, der styrker indflydelsen hos det enkelte folketingsmedlem, de politiske ordførere og partigruppen som sådan (i modsætning til ministre,

FIGUR 3.4.

Oversigt over partigruppernes samlede repræsentationsprofil

	EL+SF	S	RV + CD	V	K
REPRÆSENTATIONENS FOKUS	+Partiet +Egne synspunkter + "Cases" (+) Region/valgkreds +Lønmodtagere +Svage	+Partiet +Egne synspunkter + "Cases" +Region/valgkreds +Lønmodtagere	+Partiet +Egne synspunkter	+Partiet +Egne synspunkter +Cases (+)Region/valgkreds +Erhvervsliv	+Partiet +Egne synspunkter +Cases +Region/valgkreds +Erhvervsliv
REPRÆSENTATIONENS STIL	+Stærkt partisammenhold (+) Opinion (+) Netværk +Organisationer +Ekspertter	+Stærkt partisammenhold +Opinion +Netværk +Organisationer +Ekspertter	+Stærkt partisammenhold	+Stærkt partisammenhold +Opinion (+)Netværk +Organisationer +Ekspertter	+Stærkt partisammenhold +Opinion +Netværk +Organisationer +Ekspertter
SAMARBEJDE PÅ TVÆRS	+EU +Miljø +Ligestilling	+Lokale/regionale +Miljø	+EU +Etik +Miljø +Ligestilling	+Lokale/regionale +EU	+Lokale/regionale

partiledere og gruppeledere); og som i sin repræsentationsstrategi ikke stoler så meget på det Christiansborg'ske netværk. Det giver god mening, at se kvindernes repræsentationsprofil som præget af omsorgsværdier.

Stemmer man på et *ungt* folketingsmedlem, får man en repræsentant, der: Lægger særlig vægt på at repræsentere unges interesser og repræsentere synspunkter, som de selv finder vigtige; er relativt mere aktiv i samarbejdet med politikere i andre partigrupper vedrørende lokale og regionale spørgsmål, og som i sin repræsentationsstrategi typisk lægger mindre vægt på saglighed i form af eksperter og berørte interessers synspunkter, mindre vægt på netværk og mere vægt på opinionsfaktoren.

Stemmer man på et folketingsmedlem med *humanistisk* uddannelses- og erhvervsbaggrund, så får man en repræsentant, der: Lægger vægt på at repræsentere kvinders og unges interesser, men dertil også har en regional repræsentationsfokus ved at lægge vægt på at repræsentere egen region og valgkreds, enkeltpersoners interesser samt i et vist omfang landmændenes interesser. Gruppen involverer sig ikke ofte i samarbejde på tværs af partigrupper i EU-spørgsmål og satser i sin repræsentationsstrategi ikke meget på netværk.

Stemmer man på et folketingsmedlem med *djof-baggrund* i henseende til uddannelses- og erhvervsbaggrund, så får man en repræsentant, der: Lægger stor vægt på ikke at repræsentere nogen form for særinteresser, hvad enten det gælder erhvervsliv, lønmodtagere, svage grupper eller lokalområdet; går ind i samarbejde på tværs af partigrupper markant mere end andre i spørgsmål vedrørende EU; som følger partilinjen, men nok kunne ønske sig normerne for partisammenhold løsnet lidt; ikke ser behov for mere magt til gruppeledelsen; tager ordet langt oftere end de øvrige på gruppemøder; har højere sandsynlighed for at blive minister; og som i sin repræsentationsstrategi typisk ikke tillægger opinionen så stor vægt, medens eksperter udsagn omvendt vægtes relativt højt.

Stemmer man på et folketingsmedlem med baggrund som *leder eller selvstændig i det private*, får man en repræsentant, der: Er tilbøjelig til i mindre grad end resten at lægge vægt på at fremføre sit eget partis politik; lægger stor vægt på at repræsentere virksomhedernes og her især landmændenes interesser, og som tager flere kontakter til ministrene end de øvrige for at fremme landmændenes interesser; oftere end de fleste er involveret i samarbejde på tværs af partigrupper for at varetage lokale og regionale interesser samt påvirke miljøbeslutninger; og som i sin repræsentationsstrategi satser på opinion og netværk.

Stemmer man på et folketingsmedlem med baggrund som faglært eller ufaglært *arbejder*, får man en repræsentant, der: Mere end de fleste andre lægger vægt på at arbejde for at løse enkeltpersoners problemer; oftere end de fleste er involveret i samarbejde på tværs af partigrupper for at varetage lokale og regionale interesser; og som i sin repræsentationsstrategi lægger vægt på opinion og netværk og satser markant mindre end resten på saglighed og eksperter.

Stemmer man på et folketingsmedlem med baggrund i *organisationsarbejde*, får man en repræsentant, der ikke har en særlig markant selvstændig repræsentationsprofil, men som dog oftere end andre tager kontakt til ministeren vedrørende lønmodtagerinteresser og enkeltpersoners problemer og som endelig i særlig grad *ikke* involverer sig i samarbejde på tværs af partier vedrørende etiske og religiøse spørgsmål.

Stemmer man på et folketingsmedlem med baggrund i *kommunalpolitik*, så får man en repræsentant, der ligeledes ikke har en særlig markant egen repræsentationsprofil, men som dog i særlig ringe grad er involveret i varetagelsen af kvindernes og de unges interesser.

Stemmer man på et folketingsmedlem med *mange års erfaring i Folketinget*, får man en repræsentant, der lægger stor vægt på *ikke* at repræsentere nogen form for særinteresser, hvad enten det gælder erhvervsliv, lønmodtagere, svage grupper eller lokalområdet; lægger stor vægt på at repræsentere synspunkter, som de selv finder vigtige; og som har en repræsentationsstrategi der i mindre grad end resten satser på opinion og i højere grad på saglighed. Profilerne er sammenfattet i figur 3.5.

Folketingsmedlemmerne ankommer ikke forudsætningsløse til Christiansborg efter indvælgelse til Folketinget. Deres sociale bagage følger med og medformer deres måde at definere deres job som folkevalgt uanset partitilhørsforhold i øvrigt. Spørgsmålet er, hvor meget andet der også medformes. Herom i de følgende kapitler.

FIGUR 3.5.

Oversigt over folketingsmedlemmernes samlede repræsentationsprofil

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DJØF'ERE	PRIVATE LEDERE/SELVST.	ARBEJDERE/KORTUD-DANNEDE	ORGANISATIONSBAGGRUND	KOMMUNALPOLITISK ERFARING	SENIORER I FT
REPRÆSENTATIONSFOKUS	+Partiet +Kvinder +Svage	+Partiet +Ung +Egne synspunkter	+Partiet +Ung +Valgkreds +Enkeltpersoner	+Partiet -Særinteresser	(+)Partiet +Virksomheder +Bønder	+Partiet +Enkeltpersoner	+Partiet +Lønmodt. +Valgkreds	+Partiet	+Partiet -Særinteresser +Egne synspunkter
REPRÆSENTATIONSTIL - PARTISAMMENHOLD	+Partisammenhold	+Partisammenhold (løse)	+Partisammenhold	+Partisammenhold (løse)	+Partisammenhold	+Partisammenhold (øge)	+Partisammenhold (øge)	+Partisammenhold	+Partisammenhold
YTRINGER PÅ GRUPPEMØDET		Ofte		Meget ofte					
MAGTEN I FOLKETINGET: BØR STYRKE ...	+Medlemme +Ordførere +Gruppen	+Ordførere	+Ordførere	+Ordførere					
REPRÆSENTATIONSTRATEGI	+Eksp. -Netv.	+Opin. -Netv. -Eksp.	-Netv.	+Eksp. -Opinion	+Netv.	+Netv. +Opinion -Eksp.		+Eksp. -Opinion	

SAMARBEJDE PÅ TVÆRS	+Ligestil.	+Lok. +Reg.	-EU	EU	+Lok. +Reg. +Miljø	+Lok. +Reg.	-Etik
KONTAKTER OFTE MINISTER VEDRØRENDE ...	+Kvinder	+Egne sager	+Bønderne	+Lønmodt. +Enkelt- personer			

Note: + betyder, at kategorien af folketingsmedlemmer tillægger interessen/hensynet/aktøren særlig vægt; - betyder, at kategorien af folketingsmedlemmer tillægger interessen/hensynet/aktøren særlig lidt vægt.

NOTER

- 1 Navnene i parenteserne henviser til de første – men altså ikke de eneste – der argumenterer for dette fokus for repræsentation.
- 2 Mønstrene holder ved kontrol for tredjevariabel med multipel regression indenfor den skitserede model af variable, og er i den forstand robuste.
- 3 Mønsteret holder ved kontrol for tredjevariabel med multipel regression indenfor den skitserede model af variable, og er i den forstand robust.

POLITISKE STANDPUNKTER OG SYN PÅ FREMTIDEN

I det foregående kapitel har fokus været på, hvem de folkevalgte repræsenterer. I dette kapitel analyseres, hvad politikerne står for. I det følgende analyseres tre sæt af holdninger og opfattelser hos de folkevalgte: deres holdninger til *aktuelle politiske temaer*; deres opfattelser af fremtidige risici for det danske *samfund*; og deres opfattelser af fremtidige risici for det danske *politiske system*. Hvilke politiske standpunkter har de? Hvad bekymrer dem? Hvad frygter de? Hvilke forskelle er der partigrupperne imellem? Er der forskelle i holdninger og risici-opfattelser, der kan forklares med forskelle i sociale erfaringer?

POLITIK, HOLDNINGER OG RISICI-PERCEPTION

POLITIK OG HOLDNINGER

Det er et helt centralt element i den politiske proces, at de folkevalgte og deres partier giver deres holdninger, visioner og politiske planer til kende i princip- og arbejdsprogrammer, valgprogrammer, handlingsplaner og resolutioner samt i den løbende debat i offentligheden og Folketinget. Folkevalgte repræsentanter er velkendte i rollen som personer, der har taget stilling til aktuelle politiske problemer og prioriteringer.

I forhold til hovedproblemstillingen i analysen, vedrørende om det er folketingsmedlemmernes partitilhørsforhold, sociale bagage eller rollen som parlamentariker, der former folketingsmedlemmernes holdninger, er forventningen, at politikerne her helt overvejende deler sig efter partitilhørsforhold.

Ud over holdninger til aktuelle politiske temaer analyserer kapitlet også politikernes opfattelser af fremtiden, og der er flere grunde til også at interessere sig for disse. For det første kan man anlægge en vælgersynsvinkel. Valgkampe og valgprogrammer handler kun om en begrænset del af den aktuelle politiske dagsorden, og i politik dukker der tilmed mellem valgene hele tiden nye problemer op, som politikerne må reagere på. Så hvis man som vælger ønsker at vide noget om, hvad de folkevalgte er særligt opmærksomme på, og hvad de vil være tilbøjelige til at mene og gøre ved problemer, når de bliver „sluppet løs“ imellem valgene, er det nyttigt at vide noget om, hvordan de indvalgte mere generelt tænker om fremtiden. Hvad styrer de folkevalgte efter, og hvad ønsker de at styre uden om?

For det andet så er *opfattelser af fremtiden uløseligt indlejret i politik*. Politik handler dybest set om fremtiden, om hvad vi *vil* gøre med henblik på at sikre bestemte mål i fremtiden og med henblik på at styre uden om bestemte risici i fremtiden. Politik handler om, hvad vi *håber* på, og hvad vi *frygter* vil ske.¹ At politik uløseligt er knyttet til fremtiden, giver nogle grundvilkår for politisk arbejde. Når de folkevalgte reagerer på fremtiden, må de handle uden at have et helt sikkert grundlag. Når politikerne reagerer på fremtiden, reagerer de ud fra, hvad de efter deres bedste bedømmelse opfatter som et *sandsynligt* scenario. Politikere træffer beslutninger, som de *tror* vil virke. Der er aldrig facts til rådighed, der helt sikkert kan fortælle, hvad der vil ske, hvis de ingenting gør, ligesom der aldrig er facts til rådighed, der sikkert kan bestemme effekten af deres tiltag. Med andre ord: Politikere træffer beslutninger og handler som hovedregel og naturnødvendigt på et ufuldstændigt faktisk grundlag.²

Der betyder, at der i en politisk beslutningsproces altid er et ret stort spillerum for *fortolkninger* af virkeligheden. Når politikerne vurderer fremtiden, så kikker de på den igennem nogle „briller“, der hjælper dem med at „se“, dvs. fortolke det, de ser. „Brillerne“ hjælper med at „se“ noget „som noget“, f.eks. om noget er godt, noget vi kan knytte forhåbninger til og søge at fremme, eller om det er noget, vi skal frygte og søge at holde på afstand. Når politikerne formulerer sig om fremtiden, afslører de noget om de „briller“, de ser igennem. De viser dermed noget om dem selv *nu*, nemlig nogle af deres grundlæggende politiske holdninger og opfattelser.

Dette „filter“ af grundlæggende politiske holdninger og opfattelser – „brillerne“ man ser med – defineres ofte også som politisk kultur (Jensen, 1993: 49ff.). Inden for studiet af politisk kultur har risici-perception påkaldt sig stigende forskningsinteresse. Det skyldes på den ene side, at uanset forholdsvis trygge levevilkår i vestlige samfund er bevidstheden om risici meget høj og fylder meget i den politiske diskussion, på den anden side er diskussionen af fremtidige risici med de usikkerheder, der knytter sig til dette, netop et godt sted at studere politisk kultur.

Der er gjort mange forsøg på at forklare „hvem der frygter hvad og hvorfor“. Ikke mindst er opfattelser af teknologi og medicin blevet grundigt udforsket. Det viser sig, at man ikke kan forklare, hvad folk frygter med henvisning til fænomenets farlighed. Risici og risici-vurdering er ikke et teknisk spørgsmål. Folk accepterer simpelthen ikke uden videre eksperternes vurderinger og forsikringer. Henvisninger til fænomenets „objektive“ farlighed kan heller ikke forklare, hvorfor forskellige mennesker vurderer risiciene ved samme fænomener helt forskelligt. Det har imidlertid også vist sig, at heller ikke personlige og psykologiske træk ved personer giver overbevisende forklaringer på forskelle i risici-perception. Denne type forklaringer har bl.a. ikke kunnet forklare forskelle i risici-vurderinger i forskellige sociale og kulturelle lag. Dette er baggrunden for forsøget på at formulere kulturelle teorier om risici-perception (Nelkin, 1989; Douglas & Wildavsky, 1982).

Med det formål at teste styrken af forskellige teorier om risici-vurderinger gennemførte Karl Dake og Aaron Wildavsky (1991) i USA et forskningsprojekt baseret på et meget omfattende surveydatamateriale. Dake og Wildavsky fandt – som andre forskere før dem – ingen sammenhæng imellem personernes viden om de specifikke farer og deres frygt for dem. Der var heller ingen sammenhæng imellem personlighedstræk og risici-perception. Socioøkonomiske variable som køn, alder og social klasse forklarede heller ikke meget af variationen i svarene. Derimod viste det sig, at *ideologisk orientering* som konservativ eller liberal³ havde betydning. Om en person mener, at eksempelvis grundvandet er blevet mindre rent, eller at atomkraftværker er farlige, forklares hverken blandt „almindelige“ mennesker eller blandt elitegrupper bedst med deres viden om fænomenerne, deres personlighed, alder, køn eller klasse, men derimod med deres ideologiske orientering eller *world views*. Forklaringen herpå er ifølge Wildavsky og Dake, at hvad man frygter, langt mindre handler om, hvad man *ved*, end om, hvad og hvem

man har *tillid* til. Hvis man er venstreorienteret, har man i udgangspunktet ikke ret meget tillid til markedet som regulerende institution eller til private firmaer. Dette medfører, at man heller ikke har stor tillid til private firmaers forsikringer om, at de ikke forurener drikkevandet. Dermed bliver risici-perception løftet væk fra at være et spørgsmål om viden eller personlighed og i stedet indlejret i politisk kultur mere generelt.

Endvidere viste der sig i de amerikanske data et mønster i risici-perceptionerne, som Dake og Wildavsky forklarer med henvisning til *livsformer*. Nogle mennesker frygter mest økonomisk ustabilitet og økonomiske kriser, andre frygter først og fremmest miljømæssig ustabilitet og sammenbrud, og endelig frygter nogle mennesker mest krise og sammenbrud i den sociale orden. Ifølge Dakes og Wildavskys teori om livsformer – i litteraturen ofte refereret til som *Cultural Theory* – kan disse tre risici-perceptioner systematisk relateres til folks opfattelser af natur, samfund og sociale relationer i øvrigt.

De mennesker, der først og fremmest frygter et *økonomisk sammenbrud*, er bærere af en *individualistisk livsform*. De tenderer til at opfatte naturen som en robust størrelse og er bl.a. derfor tilhængere af økonomisk vækst. Bærere af denne livsform stoler på markedet og ser den som en af de vigtigste sociale institutioner og er i øvrigt generelt ikke tilhængere af for megen regulering af individuel adfærd.

De mennesker, der først og fremmest frygter et *miljømæssigt sammenbrud*, er bærere af en *egalitær livsform*. De opfatter generelt naturen som skrøbelig. Af den og andre grunde opfatter de både fortsat økonomisk vækst og ureguleret markedsøkonomi som uansvarlig. Desuden finder de økonomisk vækst unødvendig, fordi det ville være muligt at øge livskvaliteten ved i stedet at fordele de materielle goder mere ligeligt og ved at skabe fællesskaber med en højere grad af (lige) deltagelse i beslutningsprocesserne.

Endelig tenderer de mennesker, der mest frygter et *socialt sammenbrud*, til at understøtte en *hierarkisk livsform*. I denne gruppe ses mangel på autoritet som hovedproblemet. Autoritet kan dog tage forskellige former. Nogle efterspørger ekspertise, andre mere regulering, atter andre mere moral og borgerlige dyder. Fælles er, at man foretrækker fællesskaber med klare regler og normer. Folk i denne livsform tenderer til at opfatte naturen som robust, men dog inden for visse grænser – som bl.a. eksperter må bidrage til at finde. Og markedet må af hensyn til naturens begrænsninger afbalanceres ved hjælp af statslig regulering.

Konklusionen hos Dake og Wildavsky er således, at „individer vælger, hvad de frygter, og hvor meget de skal frygte det, ud fra, hvad der under-

støtter deres livsform“ (Dake & Wildavsky, 1991: 135). Uanset om man i sine forklaringer af risici-perception tager afsæt i individernes ideologi eller i deres livsformer og politisk kultur, er hovedkonklusionen inden for risici-perceptionsforskning, at risici er noget, der i høj grad konstrueres. Risici-perception er en del af vores fortolkning af fremtiden. Hvad vi frygter viser noget om det filter, vi ser fremtiden igennem. Risici-perception siger således noget om vores grundlæggende opfattelser og holdninger – dvs. vores politiske kultur – her og nu.

Hvad skal vi så forvente os vedrørende danske politikeres vurderinger af fremtidige farer for det danske samfund? Med afsæt i Dake og Wildavskys teoridannelse vil vi for det første forvente, at politikernes vurderinger af fremtidige farer danner et mønster, der kan beskrives som frygt for henholdsvis sammenbrud i økonomi, miljø og social orden. For det andet vil vi forvente, at det partipolitiske tilhørsforhold som udtryk for de folkevalgtes ideologiske ståsted er den vigtigste forklaring på risici-perceptionen. Forventningen vil endvidere være, at partierne til venstre vil være mest bekymrede over sammenbrud i miljøet, mens de liberale og konservative vil være mest bekymrede for sammenbrud i den økonomiske orden. Hvordan bekymring for sammenbrud i den sociale orden indplacerer sig i det danske politiske univers er mere åbent. Endelig vil det med afsæt i risici-forskningen forventes, at social bagage i form af køn, alder, uddannelse og erhvervs erfaring mv. har mindre betydning.⁴

POLITISKE STANDPUNKTER

Vedrørende politiske standpunkter, er det en klar forventning, at de folkevalgte her deler sig efter partitilhørsforhold. Tabel 4.1 viser svarmønstret fra politikernes vurderinger af en række synspunkter fra den politiske debat. Som det fremgår, er der klar forskel partierne imellem på tilslutningen til de fleste af forslagene. De fleste af spørgsmålene vedrører klassiske højre-venstreproblemstillinger om størrelsen af den offentlige sektor og omfanget af den offentlige regulering, og spørgsmålene nærmest polariserer de folkevalgte, hvilket de høje procentdifferencer mellem højre- og venstreblok er et klart udtryk for. Kun et par forslag vurderer mere end 50 pct. af de folkevalgte som gode, hvilket også er et udtryk for polariseringen. I tabellen er de forskellige spørgsmål ordnet således, at de forslag, som partierne på højre fløj synes bedst om, står øverst, og de forslag, venstrefløjpartierne synes bedst om, står nederst. Der er ingen tvivl om, at partitilhørsforhold i

TABEL 4.1.

Politiske standpunkter. Andel af MF'ere fra partier og partigrupper, der finder forslagene særdeles gode eller gode. Pct. og procentdifferencer

	EL+S	S	RV+CD	V	K	TOTAL	PCT. DIF. V-H
Mindske den offentlige sektor	7	5	22	100	95	45	-90
Drive større dele af sundhedsvæsenet i privat regi	7	0	0	100	71	36	-83
Tage mod færre flygtninge i Danmark	7	2	0	45	57	25	-51
Forbyde alle former for pornografi	0	7	0	10	14	7	-6
Prioritere landdistrikterne ved fordeling af statstilskud	40	39	33	50	24	37	2
Forbyde indgreb i de naturlige arveanlæg hos mennesker og dyr	93	59	67	40	71	63	14
Indføre sekstimers arbejdsdag for alle erhvervsaktive	100	27	11	0	10	26	42
Indføre kønskvotering ved besættelse af chefstillinger i stat og kommune	60	42	11	0	5	26	44
Begrænse finansmarkedernes indflydelse på politik	100	59	22	5	5	39	65
Stoppe privatbilisme i bykerne	100	76	56	10	5	49	73
Forhøje skatten på store indkomster	93	71	11	0	5	41	75
Mindske forsvarsudgifterne	93	85	44	0	5	53	77
Mindske indkomstforskellene i samfundet	93	88	33	0	0	48	89
N	15	41	9	19	21	109	109

Noter: Spørgsmålet politikerne lød: "Nedenfor nævnes en række forslag, som har været fremst i den politiske debat. Hvordan bedømmer du de enkelte forslag? Svarkategorierne var "særdeles godt forslag", "nogenlunde godt forslag", "hverken godt eller dårligt", "temmelig dårligt forslag", "særdeles dårligt forslag". Data er fra spørgeskemaundersøgelsen efter valget i 1994. Procentdifferencerne bygger på en særskilt statistisk kørsel, hvor tilslutningen til forslagene i partiblokke er beregnet. I højreblok indgår partierne Fremskridtspartiet, Det Konservative Folkeparti og Venstre. I midterblok indgår Centrumdemokraterne og Det Radikale Venstre. I venstreblok indgår Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten. Procentdifferencerne er fremkommet ved at trække andelen af MF'ere tilhørende højreblok, og som svarer "særdeles godt forslag" plus "nogenlunde godt forslag", fra andelen af MF'ere tilhørende venstreblok, og som ligeledes svarer "særdeles godt forslag", eller "nogenlunde godt forslag" – altså venstreblok minus højreblok. Aflæsning: En procentdifference på eksempelvis -90 betyder således, at medlemmer af venstreblok er meget mindre tilbøjelige til at ansæ forslaget "mindske den offentlige sektor" for godt, end medlemmerne af højreblok.

afgørende grad indvirker på de folkevalgtes holdning til forslagene. Det er i øvrigt værd at notere sig, at svarmønsteret for langt hovedparten af spørgsmålene underbygger forestillingen om en rimelig entydig højre-venstreskala i dansk politik. Forslagene får mest (mindst) opbakning af medlemmerne fra EL+SF og derefter aftagende (stigende) tilslutning fra S, RV+CD, V og K i nævnte rækkefølge.

Der er imidlertid tre spørgsmål, der ikke deler folketingsmedlemmerne klart efter højre-venstre. Et spørgsmål har en klar *center-periferi problematik* (prioritering af landdistrikter ved tildeling af statstilskud). Her synes ca. 40 pct. fra partierne EL+SF og S og ca. 50 pct. hos V, at der er tale om et godt forslag, mens langt færre synes om forslaget blandt midterpartierne og hos K. Her spiller andet end partitilhørsforhold og en generel holdning til offentlig regulering og den offentlige sektors størrelse ind, og det er nærliggende at søge forklaringen i forskellige interesser knyttet til valgkredsens beliggenhed og forskelle i repræsentationsfokus hos de folkevalgte. Et andet spørgsmål, hvor partitilhør og ideologisk ståsted i mindre omfang slår igennem, og ikke i det klassiske højre-venstremønster, vedrører, hvad medlemmerne af Folketinget definerer som et *etisk spørgsmål* (forbud mod indgreb i naturlige arveanlæg hos mennesker og dyr). Her afviger Venstre fra de øvrige partier, der her signalerer stor tilbageholdenhed. Partierne i Folketinget har en lang, men i en række henseender problematisk, tradition for at udnævne visse spørgsmål til etiske spørgsmål (Albæk, 2003). Her undlader grupperne i reglen at fastlægge en fælles politik, og medlemmer stilles frit ved afstemningerne om love på området. Det er ikke nemt at se principielle gode grunde til, at partierne undlader at formulere en fælles partiholdning til så væsentlige spørgsmål som f.eks. genforskning og genteknologi. Også her har vælgerne et legitimt behov for at kunne se, hvad deres parti og deres repræsentanter står for. Men som det også fremgår af svarmønsteret, så følger holdningerne ikke det gængse højre-venstremønster. Endelig er der et spørgsmål, der både vedrører etiske spørgsmål og graden af regulering (forbud mod alle former for pornografi), hvor partitilhør ikke er udslagsgivende. Generelt er der meget få, der støtter forslaget. Den foreløbige konklusion er, at selv om partitilhør generelt er af helt afgørende betydning for den politiske stillingtagen, så er der også klare undtagelser.

Spørgsmålet er nu, om sociale erfaringer også spiller en rolle ved forklaring af de folkevalgtes politiske standpunkter. Af tabel 4.2 fremgår folketingsmedlemmernes svarmønster vedrørende de politiske standpunkter gruppe for gruppe. Tabellen viser, at ingen anden faktor er tilnærmelsesvis

TABEL 4.2.
 Politiske standpunkter, 1995. Procentdifferencer mellem udvalgte kategorier af MF'ere og resten af folketingsmedlemmerne

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DØFFERE	PRIVATE LEDERE/ SELVSTÆNDIGE	ARBEJDERE/ KORTUDDANNEDE	ORGANISATIONS- BAGGRUND	KOMMUNALPOLI- TISK ERFARING	SENIORER I FT	VENSTREBLOK
Mindske den offentlige sektor		32	-25		45	-21		-21	-90	
Drive større dele af sundhedsvæsenet i privat regi	-10	26	-28		48	-12		-13	-83	
Taget mod færre flygtninge i Danmark	-13	13	13		13				-51	
Forbyde alle former for pornografi			-16	-25	12	41	-11	25	-22	
Prioritere landdistrikterne ved fordeling af statsliskud										
Forbyde indgreb i de naturlige arveanlæg hos mennesker og dyr		-13					-18		14	
Indføre seksimers arbejdsdag for alle erhvervsaktive		-11	19		-24				42	
Indføre kønskvotering ved besættelse af højere chefstillinger i stat og kommune	11		16		-23	13			44	
Begrænse finansmarkedernes indflydelse på politik			27		-25		10		65	
Stoppe privatbilisme i bykerne		-18		17	-37	15			73	
Forhøje skatten på store indkomster	19		28		-48				75	
Mindske forsvarsudgifterne	10		33	20	-48	38			77	
Mindske indkomskforskellene i samfundet	17	-12	18		-43	30			89	

Noter: Procentdifferencerne er udregnet som: Andelen af kvinder, der finder pågældende forslag særdeles godt eller nogenlunde godt minus andelen af mænd med samme holdning; unge MF'er-resten; humanister-resten; djøf'ere-resten; private ledere-resten; arbejdere-resten; MF'ere med organisationserfaring-resten; MF'ere med kommunalpolitisk erfaring-resten; MF'ere med høj anciennitet-resten; og endelig venstreblok minus højreblok. Der er altså ved beregningen her set bort fra midterblok. Procentpointdifference under 10 vurderes her generelt til at være for små til at tillægge substantiel betydning. For at tydeliggøre mønsteret i talmaterialet er procentdifferencer under 10 udeladt i tabellen. Differencer på større end eller lig med 10 og mindre end 20 er gengivet med almindelig skrift, mens procentpointdifferencer over 20 procentpoint er fremhævet med grå.

Aflæsningseksempel: Procentdifferencen på eksemplvis -90 betyder, at medlemmer af venstreblok er meget mindre tilbøjelig til at anse forslaget " mindske den offentlige sektor " for godt, end medlemmerne af højreblok.

så udslagsgivende som partitilhørsforhold. Derudover er det mest iøjnefaldende mønster, at lederne og de selvstændige fra den private sektor har et svarmønster, der ligner højrebloks, og at humanisternes mest ligner venstrebloks, hvilket delvis kan forklares med, at næsten alle ledere og selvstændige fra det private også tilhører partigrupper i højreblok, og at humanisterne overvejende er at finde i venstre- og midterblok. Tallene bekræfter herudover et mønster, som allerede begyndte at tegne sig i analysen af repræsentationsopfattelser, nemlig at djøf'erne og seniorerne har en klar aversion mod at repræsentere særinteresser, her landdistrikterne. Modsat synes arbejderne og folkevalgte med kommunalpolitisk baggrund, at dette er et godt forslag.

Man ville måske forvente, at arbejdnernes/de kortuddannedes holdningsprofil ville ligne venstrebloks, idet venstreblok først og fremmest består af partier, der traditionelt har opfattet sig som arbejderpartier. Men arbejdnernes holdningsprofil ligner i mindre grad venstrebloks holdningsprofil end f.eks. humanisternes. Nok tenderer folketingsmedlemmer med arbejderbaggrund til at være imod at „ mindske den offentlige sektor “ og for at „ mindske indkomstforskellene i samfundet “, men tendensen er ikke nær så stærk som hos venstreblok. Og folketingsmedlemmerne med arbejderbaggrund synes i større grad end andre om forslaget om at „ prioritere landdistrikter ved fordeling af statstilskud “, hvilket kan fortolkes i retning af, at de er mere regionalt forankrede i deres politiske arbejde. Endelig har de unge i Folketinget tilsyneladende ligeledes fået en fælles holdningsmæssig prægning, som minder mest om højrebloks holdningsprofil. Interessant er det imidlertid også, at køn i forhold til de her udvalgte politiske standpunkter ikke sætter sig særligt tydeligt igennem, og at kommunalpolitisk baggrund, organisationsbaggrund og især djøf-baggrund stort set slet ikke sætter sig igennem.

TABEL 4.3.
 Politiske standpunkter. Signifikante sammenhænge med multipel regression

	KVINDER	UNGE	HUMANISTER	DØTFERE	PRIVATLEDERE/ SELVSTÆNDIGE	ARBEJDERE/ KORTUDDAN.	ORGANISATIONS- BAGGRUND	KOMMUNALPOLITISK ERFARING	SENIORER I FT	PARTI			
										EL+SF	S	RV+CD	V
Mindske den offentlige sektor										☹	☹	☹	☹
Drive større dele af sundhedsvæsenet i privat regi										☹	☹	☹	☺
Tage mod færre flygtninge i Danmark						☺	☺	☺		☹	☹	☹	☹
Forbyde alle former for pornografi	☺									☹			
Prioritere landdistrikterne ved fordeling af statsliskud			☺		☺	☺							
Forbyde indgreb i de naturlige arveanlæg hos mennesker og dyr										☹			
Indføre sekstimers arbejdsdag for alle erhvervsaktive			☺					☹		☹	☹	☹	
Indføre kønskotering ved besættelse af højere chefstillinger i stat og kommune										☹	☹	☹	
Begrænse finansmarkedernes indflydelse på politik										☹	☹	☹	☹

Stoppe privatbilisme i bykerne	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊	😊
Forhøje skatten på store indkomster								
Mindske forsvarsudgifterne								😞
Mindske indkomstforskellene i samfundet								😊

Noter: Den multiple regression tester analysemodellen, som er skitseret i figur 1.3 i kapitel 1.

I modellen her er partivariablen opdelt i fem grupperinger: EL+SF, S, RV+CD, V og K. K er brugt som basis for analysen af partivariablens betydning, så smiley'ene viser her, hvordan de andre partier afviger fra de konservatives synspunkter.

Smiley'ene angiver signifikante sammenhænge i en model, hvor man finder frem til, hvilken effekt en uafhængig variabel har (f.eks. køn) på effekten af en afhængig variabel (tilslutning til et politisk standpunkt) kontrolleret for effekten af andre uafhængige variable i modellen (alder, erhvervs erfaring mv.) En lille smiley 😊 betyder $p < 0,05$, og en stor smiley 😄 betyder $p < 0,01$. En glad smiley 😁 betyder, at den pågældende gruppe finder forslaget mindre vigtigt end de øvrige end resten af folketingsmedlemmerne. En sur smiley 😞 betyder, at pågældende gruppe finder forslaget mindre vigtigt end de øvrige.

Aflæsningsseksempel: Når der optræder en sur smiley 😞 ud for partierne EL+SF, S og RV+CD og "mindske den offentlige sektor", betyder det, at medlemmer af disse partier er meget mere tilbøjelige til at anse forslaget "mindske den offentlige sektor" for godt, end medlemmerne af V og K – også når der er kontrolleret for en række andre variable.

Hvis vi nu anlægger samme „konservative“ analysestrategi som i kapitlet ovenfor om repræsentation og ved hjælp af multipel regression tester, om effekten af én variabel, f.eks. partitilhørsforhold, holder, når der kontrolleres for effekten af de ni andre variable, så fremkommer mønsteret i tabel 4.3. Her fremgår det til fulde, at det er partitilhørsforholdet, der er helt afgørende. Når der kontrolleres for effekten af de enkelte variable, er det for langt de fleste spørgsmåls vedkommende kun partitilhørsforhold, der står tilbage som den forklarende variabel. Kun holdningerne til to af de mange forslag synes at være løftet ud af partitilhørsforholdet, nemlig holdningen til et forbud mod pornografi og holdningerne til prioritering af landdistrikterne ved fordeling af statstilskud. Vedrørende det første spørgsmål gør kønnet en forskel, idet kvinderne – når der kontrolleres for de andre variable – har tendens til at være klart mere for et forbud mod pornografi end mændene. Vedrørende støtten til landdistrikter er humanister, private ledere og arbejdere mere for end de øvrige folketingsmedlemmer, hvilket for både humanisterne og de private ledere/selvstændiges vedkommende er helt i overensstemmelse med, at landmændenes interesser er central i deres repræsentationsfokus, ligesom humanisterne også generelt lægger vægt på at repræsentere deres egen valgkreds' interesser. Endelig er holdningerne til flygtninge interessante. På den ene side betyder partitilhørsforholdet noget. I alle partier undtagen Det Konservative Folkeparti synes flertallet, at det er en dårlig ide at begrænse antallet af flygtninge. Tendensen er meget klar hos midterpartierne, socialdemokraterne og venstrefløjen, men den er også til stede hos Venstre. Men samtidig slår social baggrund igennem. Uanset partitilhørsforhold, så tenderer MF'ere med arbejderbaggrund, organisationserfaring og kommunalpolitisk baggrund i højere grad til at støtte forslaget om at tage imod færre flygtninge.

Det er ikke særlig overraskende, at partitilhørsforhold i helt overvejende grad forklarer de politiske standpunkter. Vores repræsentative system er tænkt ud fra, at vi som borgere deler os efter anskuelser (jf. også kapitel 3 om politisk repræsentation). Partierne er det praktiske udtryk for dette. Folketingsmedlemmerne har i udgangspunktet valgt at blive medlem af og senere repræsentant for et parti. Derfor har de i udgangspunktet sorteret sig selv efter holdninger. Derudover sker der i partigrupperne hele tiden en aktiv stillingtagen til politiske spørgsmål, og denne stillingtagen sker under et meget stærkt pres om, at partiet i langt de fleste spørgsmål skal finde frem til en fælles holdning (jf. afsnittet om partisammenhold i kapitel 3). I den proces lærer det enkelte gruppemedlem, hvad han eller hun som

socialdemokrat, liberal, konservativ, radikal osv. bør mene om de mange nye politiske spørgsmål, der hele tiden dukker op. Folketingsmedlemmerne får dermed en træning i hurtigt at indplacere nye politiske problemstillinger i det eksisterende politiske univers. I denne indplacering spiller den klassiske højre-venstreakse stadig en dominerende rolle.

RISICI - PERCEPTION

Hvilke risici ser danske politikere, når de skuer ud i fremtiden? I undersøgelsen her blev politikerne bedt om at tage stilling til, dels hvor *bekymrende* en række faktorer efter deres mening er for det *danske samfund*, dels hvor *bekymrende* en række faktorer efter deres mening er for det danske *politiske system*. „Bekymrende“, vil nogen indvende, er dobbeltydigt, for det kan både vedrøre *sandsynligheden* for, at noget indtræffer, og hvor *alvorligt* noget er, hvis det indtræffer. Så spørgsmålene kan synes uklare. Men spørgsmålene er dermed lige præcis så dobbeltydige, som beslutningstagernes situation er, når de overvejer fremtiden. De folkevalgte må altid *afveje sandsynlighed mod alvor*, når beslutninger skal træffes uden at have fuldstændig information om nogen af delene. Så der er en pointe i at spørge til, hvad politikerne finder netop „bekymrende“. I det følgende analyseres politikernes risici-perception vedrørende det danske samfund og det danske politiske system hver for sig.

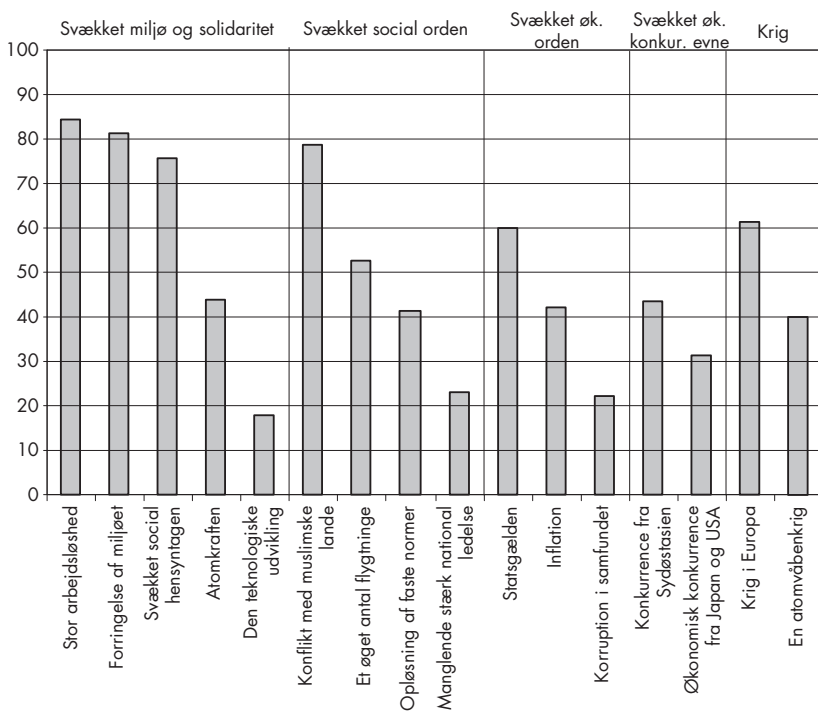
BEKYMRINGER VEDRØRENDE DET DANSKE SAMFUND I FREMTIDEN

Af figur 4.1 fremgår det, at der er fire ting, som mere end tre fjerdedele af de danske folkevalgte politikere i 1995 bekymrer sig om. Det drejer sig om faren for at komme i en situation med stor *arbejdsløshed*, om en udvikling, der forringer *miljøet*, en konflikt med *musliske lande* og endelig en samfundsudvikling med *svækket social hensyntagen*. Seks ud af ti folketingsmedlemmer bekymrer sig om udviklingen i *statsgælden*, mens halvdelen bekymrer sig om konsekvenserne af et øget antal *flygtninge* i landet. Så her er altså de seks største hjemlige udfordringer ifølge et flertal af danske politikere. Dertil kommer, at et flertal ligeledes bekymrer sig om risikoen for krig forskellige steder i Europa.

Analyse af de folkevalgtes risici-perception viser imidlertid også, at der er nogle klare mønstre i svarene. En faktoranalyse viser (se appendiks),

FIGUR 4.1.

Danske folketingsmedlemmers risici-perception vedrørende udviklingen i samfundet. 1995

Note: Spørgsmålet til politikerne lød: "Hvis du tænker på det danske samfund, hvad betragter du så selv som de mest bekymrende faktorer i fremtiden". Svarkategorierne var: "særdeles bekymrende", "temmelig bekymrende", "ikke særlig bekymrende", "slet ikke bekymrende". Faktorerne er grupperet i henhold til en faktoranalyse (se appendiks).

at der foruden vurderingerne af risikoen for krig er fire forholdsvis klart adskilte dimensioner bag svarene. De, der er bekymret for stor arbejdsløshed, tenderer også til i højere grad til at være bekymret for forringelse af miljøet, svækket hensyntagen, atomkraft og den teknologiske udvikling i almindelighed. Den bagvedliggende faktor eller bekymring kunne kaldes *bekymring for et svækket miljø og svækket samfundsmæssig solidaritet*. Dimensionen har ganske meget til fælles med det, Dake og Wildavsky beskriver som de *egalitæres* frygt for *økologisk sammenbrud* (jf. ovenfor). Og med afsæt i Dake og Wildavskys beskrivelse af den egalitære livsform er det klart, at det ikke er en tilfældighed, at bekymring for miljø og teknologi følges ad med bekymring for social hensyntagen og solidaritet. Der er tværtimod en intern logik i, at vægtlægning på lighed, fordeling, solidaritet går hånd

i hånd med ønsket om – eller opfattelsen af nødvendigheden af – lavvækst og hensyntagen til miljøet.

Folkevalgte, der er meget bekymrede for, at en konflikt med muslimske lande skal udvikle sig, har også tendens til i øget grad at være bekymret for et øget antal flygtninge, opløsning af faste normer i samfundet og manglende stærk national ledelse. Den bagvedliggende faktor kunne kaldes *bekymring for en svækket social orden*. Det modsvarer ganske præcis hierarkisk orienteredes bekymring for *socialt sammenbrud* og autoriteters forfald, som den er beskrevet af Dake og Wildavsky.

Bekymringer vedrørende den økonomiske udvikling udkrystalliserer sig i to dimensioner. De folkevalgte, der er forholdsvis mest bekymrede for statsgælden, tenderer også til i højere grad at finde inflation og korrupsion bekymrende faktorer. Den bagvedliggende faktor kunne betegnes *bekymring for en svækket økonomisk orden*, som også vedrører normer og økonomisk disciplin. Den anden økonomiske faktor kan betegnes *bekymring for svækket økonomisk konkurrenceevne* og dækker over to bekymringer, der tenderer mod at følges ad hos de folkevalgte, nemlig bekymring for den voksende økonomiske konkurrence fra Sydøstasien og ditto fra Japan og USA.

Spørgsmålet er nu, om der er forskelle i risici-perception, der kan føres tilbage til partimæssig og ideologisk ståsted. Af tabel 4.4 fremgår det, at der er klare ideologiske forskelle på, hvad de folkevalgte frygter. Hvis man i første omgang alene sondrer mellem højre- og venstreblok (jf. kolonnen med procentdifferencerne), så er det overordnede mønster, at partierne til højre frygter en svækkelse af den sociale orden samt en svækkelse af den økonomiske orden (korrupsion undtaget) betydelig mere end midterpartierne og partierne til venstre. Omvendt så frygter partierne til venstre og midterpartierne en svækkelse af miljøet og den samfundsmæssige solidaritet langt mere, end partierne til højre (med den undtagelse, at alle er enige om at være meget bekymrede for stor arbejdsløshed).⁵ Frygten for en svækkelse af den økonomiske konkurrenceevne er generelt lidt mindre fremherskende, og skillelinjen går her imellem midterpartierne og venstrefløjpartierne på den ene side, der ikke ser grund til stor bekymring, og S, V og K på den anden side, som mere bekymrede.

Hvis man går lidt nøjere ind i svarmønsteret for de fem partier og parti-grupper, viser det sig, at på en række af spørgsmålene er svarmønsteret ikke i overensstemmelse med den klassiske højre-venstreakse beskrevet ovenfor. Vedrørende vurderingerne af „konflikt mellem vestlige og muslimske lande“, „antallet af flygtninge“, „den økonomiske konkurrence fra Sydøstasien“

TABEL 4.4.

Risici-perception vedrørende det danske samfund, 1995. Andel af MF'ere fra partier og parti-grupperinger, der anser forskellige forhold for særdeles eller temmelig bekymrende. Pct. og procentdifferencer

	EL+SF	S	RV+CD	V	K	TOTAL	PCT. DIF. V-H
Konflikt mellem de vestlige og de muslimske lande	53	78	38	95	95	79	-24
Et øget antal flygtninge	13	46	25	85	65	53	-40
Opløsningen af faste normer i samfundet	7	26	38	70	70	41	-44
Mangelen på en stærk national ledelse	0	10	0	68	35	23	-39
Statsgælden	40	51	13	95	70	60	-36
Inflation	0	38	25	65	55	42	-36
Korruption i samfundet	20	27	0	20	20	50	2
Den voksende økonomiske konkurrence fra Sydøstasien	20	40	25	32	32	31	-11
Den voksende økonomiske konkurrence fra Japan og USA	33	42	38	60	50	44	6
Stor arbejdsløshed	100	83	88	85	80	84	8
Foringelse af miljøet	100	90	100	70	65	82	29
Svækket social hensyntagen	100	83	88	63	55	76	29
Atomkraften	87	65	50	11	10	44	62
Den teknologiske udvikling	50	15	50	5	5	18	19
Krig i Europa	67	59	62	65	55	61	0
En atomvåbenkrig	67	37	38	21	45	40	10
N	15	41	8	19	20	109	109

Noter: Spørgsmålet til politikerne lød: "Hvis du tænker på det danske samfund, hvad betragter du så selv som de mest bekymrende faktorer i fremtiden?" Svarkategorierne var: "særdeles bekymrende", "temmelig bekymrende", "ikke særlig bekymrende", "slet ikke bekymrende". Aflæsningseksempel: Procentdifferencen på -44 betyder, at der er en klar tendens til, at folketingsmedlemmer, der tilhører partigrupper i højreblok, er mere bekymrede for "opløsning af faste normer i samfundet", end medlemmer fra venstreblok. Om udregningen af procentdifferencer se noter under tabel 4.1 ovenfor.

og „den teknologiske udvikling“ ligger venstrefløjen og midterpartierne tæt på hinanden med længst afstand over til V og K og med S imellem. Risici-perception blandt Folketingets medlemmer lader sig fortolke inden for

rammen af den gængse højre-venstreakse, men svarmonsteret vedrørende især bekymringen for sammenbrud i den sociale orden kan også understøtte forestillingen om, at der er i dansk politik ikke bare eksisterer den klassiske højre-venstreakse vedrørende økonomisk lighed og offentlig regulering (gammel politik), men også andre konfliktlinjer, der blandt andet vedrører spørgsmål om autoritet-liberalitet (se bl.a. Stubager, 2003 og Borre, 2003).

Det er vel ikke overraskende givet konservatismens historiske og idéhistoriske rødder, at de konservative bekymrer sig om social orden og autoritet. Heller ikke selv om de konservative op gennem det 20. århundrede har overtaget meget liberalt ideologisk gods. Det er mere overraskende, at Venstre i den grad har overtaget den konservative bekymring, så 70 pct. af de folkevalgte fra Venstre bekymrer sig om opløsningen af faste normer i samfundet. Ca. samme andel bekymrer sig om manglen på en stærk national ledelse. Der er tilsyneladende kommet noget værdikonservativt over Danmarks Liberale Parti. At venstrefolk lægger så megen vægt på stærk national ledelse kan måske i nogen grad også skyldes en mere taktisk betonet kritik af regeringen.

Kommet så langt i analysen må man konkludere, at ideologisk ståsted og partimæssigt tilhørsforhold så afgjort spiller ind på risici-perceptionen blandt danske folketingsmedlemmer.

Medformer den sociale bagage politikernes opfattelser af, hvad man bør frygte? Den hidtidige forskning indikerer, at køn, alder, uddannelse, erhvervsbaggrund mv. ikke spiller nogen særlig stor rolle, fordi risici-perception ikke handler så meget om „objektive farer“, viden og personlighedstræk, som det handler om, „hvad vi vælger at frygte“. Tabel 4.5 synes at underbygge dette.

Tabellen viser, at det først og fremmest er ideologisk tilhørsforhold, der forklarer risici-perceptionen, også når der kontrolleres for sociale variables indflydelse. Billedet fra før bekræftes. Højrefløjen bekymrer sig om den sociale og økonomiske orden. Venstrefløjen bekymrer sig om miljøet og solidariteten i samfundet, mens begge fløje er lige (lidt) bekymrede for den økonomiske konkurrenceevne. Så ideologisk ståsted forklarer i al væsentlig risici-perceptionen.

Samtidig viser tabel 4.5, at på en række punkter, der både vedrører den sociale og økonomiske orden og social hensyntagen, er politikere med høj anciennitet mindre bekymrede for fremtiden end de yngre. Teorien bidrager måske med en forklaring, idet den fremhæver, at risici-perception i høj grad handler om tillid. At have været med i det politiske liv gennem

